

*Statsrådets
berättelse om
tillämpningen av
språklagstiftningen
2009*

*Statsrådets
berättelse om
tillämpningen av
språklagstiftningen 2009*

ISBN 978-952-466-454-7 (inb.)
ISBN 978-952-466-455-4 (PDF)

Layout: AT-Julkaisutoimisto Oy
Tryckeri: Vammalan Kirjapaino Oy, Sastamala 2009

Innehåll

1 Inledning	5
1.1 Berättelsens mål och avgränsningar	5
1.2 Källmaterial för berättelsen	6
1.3 Berättelsens struktur	7
2 Finlands språklandskap	8
2.1 Landets finsk- och svenskspråkiga befolkning och myndigheter	8
2.2 Andra språkgrupper	10
3 Tillämpning av språklagstiftningen i statens och kommunernas förvaltning	12
3.1 Förverkligande av språklagstiftningen i myndigheternas styrning	12
3.2 Förverkligande av språklagstiftningen i myndigheternas personalpolitik	14
3.2.1 Anställningsförfarande	14
3.2.2 Personalens språkkunskaper, språkkurser och lönesättning	16
3.2.3 Arbetspråk och språkval	16
3.3 Förverkligande av språklagstiftningen i myndigheternas kundservice	17
3.3.1 Servicekedjor och förvaltningsförfarande	17
3.3.2 Offentlig upphandling och de språkliga rättigheterna	18
3.3.3 Myndigheternas kommunikation	20
3.4 Medborgarnas syn på hur service på finska och svenska förverkligas	22
3.4.1 Medborgarnas vitsord för service på finska och svenska	23
3.4.2 Medborgarna och språklagstiftningen	25
3.5 Myndigheternas uppföljning och utvärdering av språklagstiftningen	26
3.6 Förvaltningsreformernas effekter på de språkliga rättigheterna	27
3.6.1 Strukture reformer som gäller kommunerna och statens regionförvaltning	27
3.6.2 Sektorvisa strukture reformer	31
4 Tillämpning av språklagstiftningen inom social- och hälsovård	33
4.1 Styrning och uppföljning inom social- och hälsovården	34
4.2 Kundservice inom social- och hälsovården	36
4.3 Personalpolitik inom social- och hälsovården	38
4.3.1 Personalens språkkunskaper	38
4.3.2 Språkkurser och fortbildning	39
4.4 Centrala sektorer inom social- och hälsovården	40
4.4.1 Barnskyddet	41
4.4.2 Äldreomsorgen	42
4.4.3 Mentalvårdstjänster	43

5 Tillämpning av språklagstiftningen inom polis och rättsväsen	45
5.1 Polisen och de språkliga rättigheterna	45
5.1.1 Polisernas kunskaper i svenska	46
5.1.2 De språkliga rättigheterna i förundersökningen	48
5.2 Åklagarna och de språkliga rättigheterna	49
5.2.1 Åklagarnas kunskaper i svenska och fördelning av ärendena	49
5.2.2 Språket i stämningsansökan och i beslut om åtalseftergift samt översättning	50
5.2.3 Handräckning mellan åklagarämbetena	50
5.3 Tingsrätterna och de språkliga rättigheterna	51
5.3.1 Individens eget språk vid tingsrätten	51
5.3.2 Praktiska lösningar för att trygga de språkliga rättigheterna	54
5.3.3 Handläggningstiderna enligt språk	57
6 Inlärnin g av nationalspråken	59
6.1 Undervisning i nationalspråken	59
6.1.1 Nationalspråken i den grundläggande utbildningen	59
6.1.2 Nationalspråken i gymnasie- och yrkesutbildningen	62
6.1.3 Nationalspråken vid högskolorna	64
6.1.4 Nationalspråken inom vuxenutbildningen	66
7 Andra språk i Finland	67
7.1 De samiska språken	67
7.1.1 Kännedom och information om de språkliga rättigheterna	67
7.1.2 Förverkligande av de språkliga rättigheterna hos myndigheterna i samernas hembygdsområde	68
7.2 Teckenspråken	70
7.2.1 Kännedom och information om de språkliga rättigheterna	70
7.2.2 Undervisningen samt social- och hälsovården	71
7.2.3 Tolkning och översättning	72
7.3 Rommanin	73
7.4 Vissa andra språkgrupper s syn på sina språkförhållanden	74
8 Slutsatser	77
8.1 Sammanfattning om läget för de olika språkgrupperna	77
8.2 Tillämpningen av språklagstiftningen under uppföljningsperioden 2006–2009	78
8.2.1 Tillämpningen av språklagstiftningen i förvaltningen	78
8.2.2 Tillämpningen av språklagstiftningen inom olika samhällssektorer	80
8.3 Slutsatser och förslag till åtgärder	81
Källor	84
Litteratur	84
Webbplatser	86
Officiella dokument	87
Utlåtanden som getts till justitieministeriet med tanke på berättelsen samt justitieministeriets förfrågningar och intervjuer	87
Författningar som nämns i berättelsen	88
Referenser	89

Inledning

I denna statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen behandlas tillämpningen av språklagstiftningen, förverkligandet av de språkliga rättigheterna och språkförhållandena i Finland. Berättelsen lämnas till riksdagen och den är främst avsedd för beslutsfattare: riksdagen, statens och kommunernas beslutsfattare samt tjänstemannaledningen. I berättelsen ingår dessutom aktuell information som är nyttig för alla som är verksamma inom den offentliga förvaltningens olika sektorer och speciellt dem, som är i kontakt med medborgarna, men också för partierna, intresseorganisationerna och medborgarna.

Enligt grundlagen är Finlands nationalspråk finska och svenska. De språkliga rättigheterna som gäller nationalspråken garanteras i grundlagen och dessa rättigheter preciseras framför allt i *språklagen*, med stöd av vilken denna berättelse lämnas. Berättelsen är således ett *uppföljningsinstrument* för att utvärdera hur lagstiftningen om dessa språk genomförs.

Enligt språklagen ska berättelsen utöver finska och svenska behandla åtminstone samiska, rommani och teckenspråk, men även andra språk som används i Finland och språkförhållandena i Finland kan vid behov behandlas. I denna berättelse behandlas förutom ovan nämnda språk även några andra språk och presenteras statistik över språk som används i Finland.

Statsrådet ska med stöd av språklagen lämna en berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen varje valperiod som ett komplement till berättelsen om regeringens åtgärder och år 2009 lämnas berättelsen för andra gången. I berättelsen som lämnades år 2006 gavs grundläggande information bland annat om förhållandena för olika språkgrupper i Finland.¹ Denna berättelse är en *uppföljningsberättelse*, där fokuset ligger på de ändringar som skett efter 2006 och uppföljning av statsrådets rekommendationer. Därför behandlas lagstiftningen eller till exempel språkförhållandena för andra språk inte lika djupgående som i berättelsen från år 2006.

Berättelsen har beretts vid justitieministeriet, huvudsakligen under år 2008. Delegationen för språkärenden, som statsrådet tillsatt och som på bred bas representerar sakkunskap inom samhällets olika sektorer, har bistått vid beredningen.

Enligt lagen ska berättelsen lämnas varje valperiod, det vill säga vart fjärde år. Uppföljningsperioden för denna berättelse är emellertid undantagsvis bara tre år.²

1.1 Berättelsens mål och avgränsningar

Syftet med berättelsen är att öka beslutsfattarnas, myndigheternas och medborgarnas kunskaper om tillämpningen av språklagstiftningen samt betydelsen av såväl modersmålet som andra språk för individen och samhället. I berättelsen beskrivs språkförhållandena i Finland och förhållandena för olika språkgrupper särskilt på livsområden som är viktiga för individer.

Ett annat mål är att ge stoff till beslutsfattandet för att trygga förverkligandet av de språkliga rättigheterna. Växelverkan i samhället sker alltid med hjälp av olika språk och myndigheterna använder i sin verksamhet, bland annat i beslutsfattandet

och serviceverksamhet, åtminstone finska och svenska, men allt oftare också andra språk. Språket är en elementär beståndsdel i all verksamhet. Därför är kannedomen om språkförhållandena väsentlig i hela beslutsfattandet och planeringen av verksamheten på alla nivåer.

I denna berättelse behandlas enbart språklagstiftningen, som preciserar de språkliga rättigheterna som garanteras i grundlagen beträffande finska och svenska och vissa andra språk. Andra språk som används i Finland behandlas i begränsad utsträckning. Förpliktelser enligt internationella avtal som är bindande för Finland eller andra länders språkförhållanden preciserar inte grundlagen och lämnas därför utanför denna berättelse. Således behandlas finskans och svenskans ställning i Europeiska unionen och bland annat Europarådets språkkonventioner och den nordiska språkkonventionen inte i berättelsen. Samma gäller finskans ställning i Sverige och ställningen för de språk som är besläktade med finskan utanför Finlands gränser.

Eftersom språklagen och den lagstiftning som har samband med den huvudsakligen gäller *de statliga myndigheterna* och *de tvåspråkiga kommunerna*, koncentrerar sig berättelsen på dessa myndigheter. Enspråkiga kommuner, som i regel fungerar på ett språk, behandlas endast i begränsad utsträckning.

Landskapet Åland är enligt lag enspråkigt svenskt och bestämmelserna i språklagen tillämpas inte på Åland. Landskapet Åland omfattas därför inte av berättelsen. I denna berättelse är synvinkeln ofta hur *den språkliga minoritetens rättigheter* förverkligas då tvåspråkiga kommuner och myndigheter behandlas, oavsett om minoriteten är finsk- eller svenskspråkig.

Tidsmässigt behandlas i berättelsen huvudsakligen utvecklingen under de senaste tre åren, det vill säga efter att den föregående berättelsen lämnades år 2006.

1.2 Källmaterial för berättelsen

Justitieministeriet följer genomförandet av språklagen och den lagstiftning som har samband med den. Förfrågningar som ministeriet tar emot från myndigheterna ger information om tillämpningen av lagstiftningen. Ministeriet följer också upp vilka missförhållanden individer möter när det gäller förverkligandet av de språkliga rättigheterna. Uppgifter som justitieministeriet har insamlat har använts som källor i berättelsen. Ministeriet har dessutom genomfört enkätundersökningar hos olika myndighetsgrupper för att utreda på vilket sätt dessa genomför sina språkliga skyldigheter.

Delegationen för språkärenden har för beredningen av berättelsen tagit initiativ till flera olika utredningar.

Förverkligandet av de språkliga rättigheterna behandlas i berättelsen både ur *myndigheternas synvinkel*, det vill säga hur myndigheterna upplever att de har fullgjort sina språkliga åligganden och ur *kundens synvinkel*, det vill säga på basis av medborgarnas erfarenheter.

Materialet för berättelsen har hämtats ur många olika informationskällor beroende på sammanhanget och tillgången på tillförlitliga uppgifter. Myndigheterna för vanligtvis inte statistik över sin serviceverksamhet enligt det eller de språk som används och därför fanns det inte heller tillgång till omfattande statistik vid beredningen. Som källor har använts bland annat myndigheternas och forskares olika rapporter och utlåtanden samt intervjuer med representanter för myndigheter och andra sakkunniga.

För att utreda medborgarnas åsikter deltog justitieministeriet i genomförandet av en enkätundersökning, som riktades till finsk- eller svenskspråkiga minoriteter i alla tvåspråkiga kommuner.

Materialet baserar sig på de administrativa strukturer som gällde före år 2009.

1.3 Berättelsens struktur

I *andra kapitlet* i berättelsen ges en överblick av språkförhållandena i Finland. I kapitlet finns information om antalet invånare som talar finska och svenska och om de områden där dessa bor samt om hur myndigheterna har indelats i en- och tvåspråkiga myndigheter, eftersom detta är av betydelse när det gäller omfattningen av individers språkliga rättigheter. För att skapa en helhetsbild ingår även information om språk som används i vårt land och språkgruppernas storlek.

I *tredje kapitlet* behandlas förverkligandet av språklagstiftningen i de statliga och kommunala myndigheternas verksamhet. I detta kapitel redogörs också för reformer i förvaltningen som initierats under uppföljningsperioden och som kan påverka förverkligandet av de språkliga rättigheterna. I *fjärde och femte kapitlet* i berättelsen behandlas förverkligandet av språklagstiftningen på områden som är viktiga för medborgarna, såsom inom social- och hälsovården samt rättsväsendet och polisens verksamhet.

I det *sjätte kapitlet* behandlas inläring av nationalspråken på alla inlärningsnivåer, eftersom tillräckliga kunskaper i dessa språk är en förutsättning för att språklagstiftningen kan förverkligas och för att man kan leva ett fullödigt liv såväl på finska som på svenska i vårt land. I berättelsens *sjunde kapitel* behandlas vissa andra språk som används i Finland.

Kapitel åtta innehåller en bedömning av utvecklingen under uppföljningsperioden och av förverkligandet av de språkliga rättigheterna samt slutsatserna på basis av de föregående kapitlen. Kapitlet innehåller också förslag till åtgärder för att förbättra de språkliga förhållandena och för ett bättre genomförande av lagstiftningen.

2

Finlands språklandskap

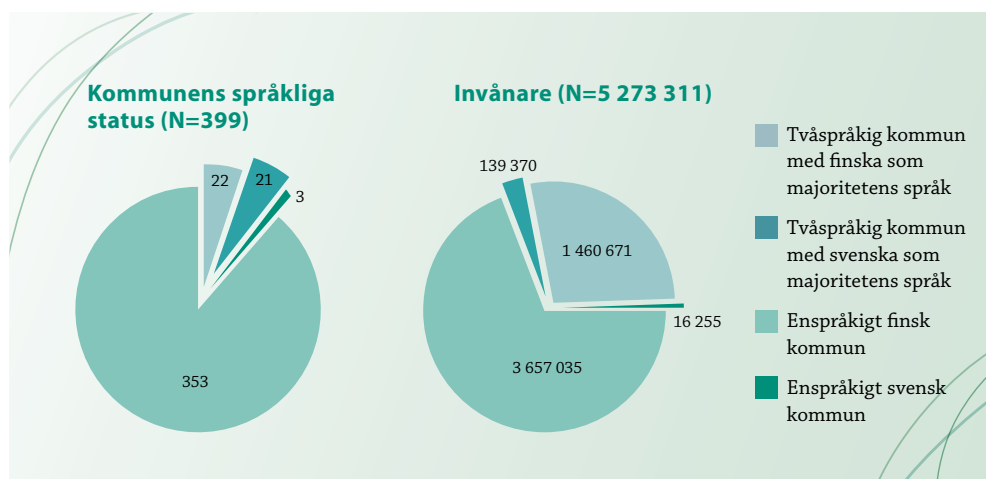
Det finländska språklandskapet kännetecknas av nationalspråken finska och svenska. Förutsättningarna för användningen av dessa språk styrs i stor utsträckning av den offentliga sektorn där myndigheterna bär ansvaret för tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna. Utöver nationalspråken tar detta kapitel även upp det finländska urfolket samernas språk och den språkliga mångfalden i Finland.

2.1 Landets finsk- och svenskspråkiga befolkning och myndigheter

Vid årsskiftet 2007–2008 hade Finland 5 300 484 invånare av vilka 5 273 311 bor på fastlandet och 271 773 på Åland, där språklagen inte tillämpas. Av dem som bor på fastlandet hade 91,2 procent finska och 5,5 procent svenska som modersmål. De finskspråkiga invånarnas antal uppgick till 4 836 183 och de svenskspråkigas till 289 596.³

Finska talas nästan överallt i Finland på fastlandet medan svenska talas inom ett mer begränsat område. Största delen av de svenskspråkiga bor i landskapen längs kusten. I Nyland bor cirka 103 000 svenskspråkiga, i Österbotten cirka 90 000, i Östra Nyland cirka 31 000 och i Egentliga Finland cirka 26 000. Av de övriga 40 000 svenskspråkiga bor de flesta i landskapen Mellersta Österbotten, Birkaland och Kymmenedalen.⁴

Kommunen utgör grundenheten för den språkliga indelningen. Kommunerna är antingen *en- eller tvåspråkiga* med finska eller svenska som majoritetens språk.⁵ År 2008 fanns det på fastlandet 399 kommuner, varav 43 var tvåspråkiga. Av dessa hade 22 svenska och 21 finska som majoritetens språk. De övriga 356 kommunerna var enspråkiga av vilka tre var enspråkigt svenskspråkiga.⁶ Största delen av befolkningen bor i enspråkigt finska kommuner. En tredjedel av befolkningen bor i tvåspråkiga kommuner. I dessa kommuner är medborgarnas språkliga rättigheter mer omfattande än i enspråkiga kommuner eftersom de tvåspråkiga kommunerna ska ordna service på både finska och svenska.

Figur 1
Språkförhållanden i kommunerna
31.12.2007

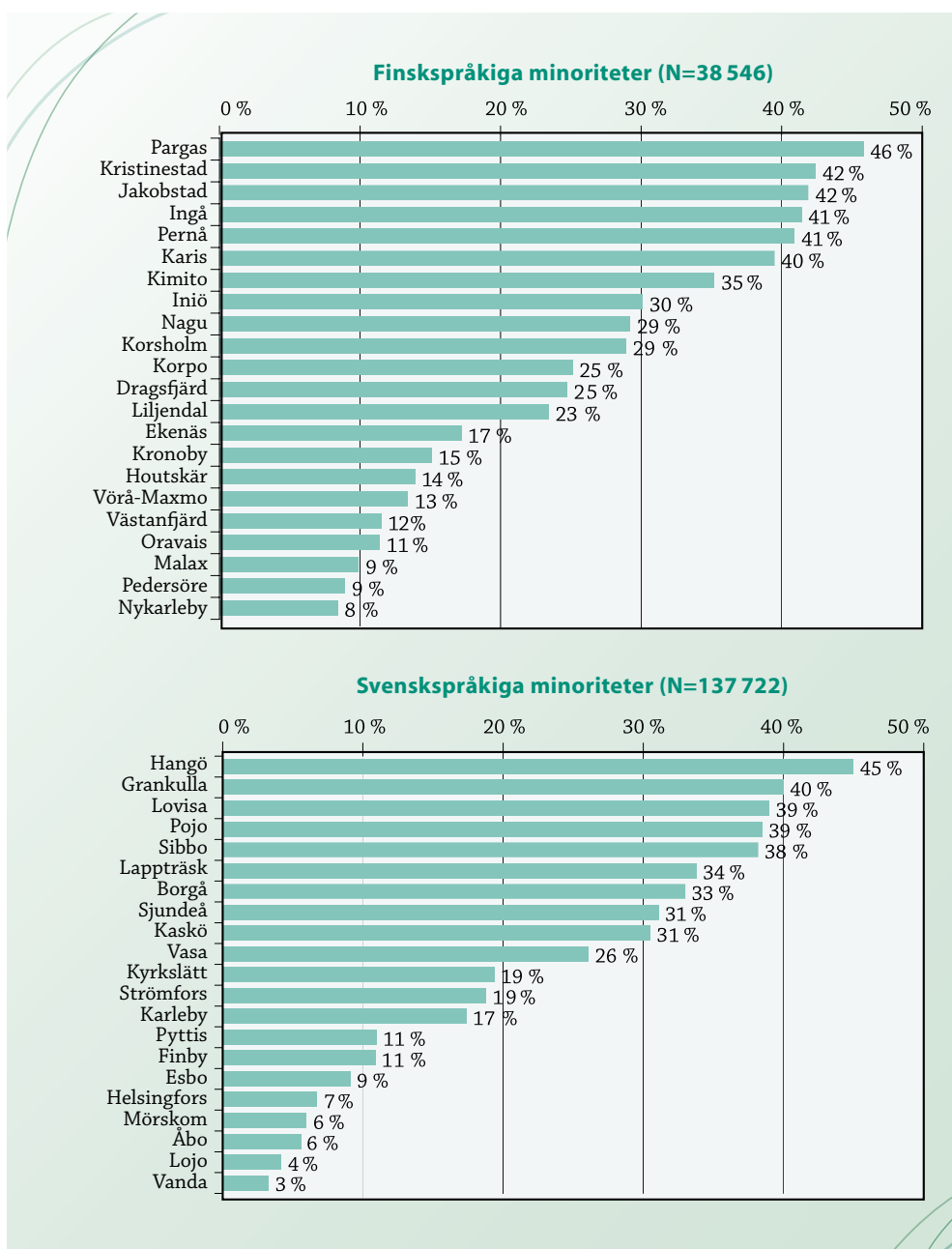
Källa: Finlands Kommunförbund 2008

I tvåspråkiga kommuner där svenska är majoritetens språk bor sammanlagt 38 546 finskspråkiga kommuninvånare. I tvåspråkiga kommuner där finska är majoritetens språk bor sammanlagt 137 722 svenskspråkiga kommuninvånare.⁷ Detta betyder att en finskspråkig kommuninvånare i exempelvis Pargas eller Nykarleby, där majoritetens språk är svenska, har rätt till service på finska och att en svenskspråkig kommuninvånare i exempelvis Hangö eller Vanda, där majoritetens språk är finska, har rätt till service på svenska.

Figur 2

Finskspråkiga och svenskspråkiga minoriteter i tvåspråkiga kommuner 2007

Källa: Språkbarometern 2008

Kommunsammanslagningar har ändrat vissa kommuners språkliga status. Från och med 2009 finns det 34 tvåspråkiga kommuner, 19 kommuner med finska och 15 med svenska som majoritetens språk.⁸ Ytterligare kommunsammanslagningar kommer att genomföras under de kommande åren.

	2008	2009	2010
Tvåspråkiga kommuner (finsk majoritet)	21	19	13
Tvåspråkiga kommuner (svensk majoritet)	22	15	18
Finskspråkiga kommuner	353	295	294
Svenskspråkiga kommuner	3	3	3
Åländska kommuner	16	16	16
Kommuner totalt	415	348	344

Tabell 1

Antalet kommuner
2008–2010

Källa: Finlands Kom-
munförbund 2008

Enligt språklagen är *statliga myndigheter* en- eller tvåspråkiga. Alla statliga centralförvaltningsmyndigheter såsom ministerierna och deras underlydande ämbetsverk är tvåspråkiga. Deras lokal- och regionalförvaltningsenheter är däremot enspråkiga om dessas ämbetsdistrikt endast omfattar kommuner med samma språk.

Då statliga och kommunala tvåspråkiga myndigheter är i *kontakt med enskilda medborgare* ska de använda deras eget språk, finska eller svenska. Ifall språket inte utan oskäligen besvär kan utredas ska myndigheterna kontakta de enskilda medborgarna på båda språken. När en statlig myndighet *kontaktar en kommun* ska det ske på majoritetens språk i kommunen. I kontakter mellan statliga myndigheter används i regel finska. Om det är ändamålsenligt kan statliga myndigheter dock använda svenska eller något annat språk. Myndigheternas *arbetspråk* följer vanligtvis majoritetsspråket i distriktet.⁹

Inom både den statliga och den kommunala förvaltningen pågår det eller har det nyligen genomförts flera omfattande reformer som kan påverka tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna. Den omfattande service- och kommunstrukturreformen fortsätter på kommunnivå. Dessa reformer behandlas i kapitel 3.6.

2.2 Andra språkgrupper

I Finland talas förutom nationalspråken mer än 120 andra språk. År 2008 hade 3,3 procent av den finska befolkningen ett annat modersmål än finska eller svenska. En del av de andra språken såsom samiska, rommani, teckenspråk, tatariska och jiddisch samt ryska och karelska, som talas på båda sidorna av östgränsen, har talats länge i vårt land.

Samernas antal i Finland är enligt Sametinget 8 706. Över hälften bor numera utanför samernas hembygdsområde, de nordligaste delarna av Lappland. I Finland talas tre samiska språk. Av de 5 317 röstberättigade samerna har 3 137 finska, 1 544 nordsamiska, 357 skoltsamiska och 279 enaresamiska som modersmål.¹⁰ Romernas antal i Finland uppskattas vara 10 000–12 000 och antalet uppges enligt delegationen för romska ärenden under de senaste åren ha varit relativt konstant.¹¹ Teckenspråk används i Finland enligt Finlands Dövas Förbund rf av 11 000–14 000 personer av vilka 4 000–5 000 är döva eller hörselskadade. Antalet personer som använder teckenspråk i vardagen uppskattas vara 6 000–9 000.¹² Antalet finlands-svenska döva teckenspråkiga uppskattas vara omkring 150 och Finlandssvenska teckenspråkiga rf uppges att språket dagligen används av omkring 300 personer.¹³ Dessa språk behandlas i kapitel 7.

De språk som vid ingången av 2008 talades mest efter finska och svenska var ryska, estniska, engelska, somali och arabiska.¹⁴ Största delen av dem som talar dessa språk är bosatta i huvudstadsregionen. I Helsingfors har exempelvis nästan var tionde invånare ett annat modersmål än finska eller svenska. Det faktiska antalet personer med annat modersmål än finska eller svenska syns inte i statistiken. Det finns inte heller statistik om antalet pendlare från grannländerna Estland, Sverige och Ryssland.

Tabell 2

De största språkgrupperna enligt befolkningsregistercentralen

Källa: Befolkningsregistercentralen 2008

Språk	2004	2008
Finska	4 811 945	4 836 183
Svenska	289 751	289 596
Ryska	37 253	45 224
Estniska	13 784	19 812
Engelska	8 345	10 589
Somaliska	8 096	9 810
Arabiska	6 589	8 119
Kurdiska	4 757	5 893
Albanska	4 808	5 791
Kinesiska	4 172	5 733
Tyska	3 898	4 820
Vietnamesiska	4 031	4 645
Turkiska	3 278	4 276
Thai	2 650	3 990
Persiska	2 790	3 896
Spanska	2 688	3 637
Franska	1 889	2 509
Annat språk, fattas, okänd	25 887	35 961
Sammanlagt	5 236 611	5 300 484

Rätten till service på finska och svenska är oberoende av nationalitet. Därmed har utländska medborgare samma rättigheter att använda dessa språk.¹⁵ De kan också välja antingen finska eller svenska som kontaktspråk med myndigheterna.¹⁶ De som inte kan finska eller svenska har i ärenden som inleds av en myndighet rätt till tolkning för att trygga ens rättigheter.¹⁷

Myndigheterna har dessutom rätt att ge bättre språklig service än vad språklagen förutsätter.¹⁸ En tjänsteman i en enspråkigt finsk kommun får exempelvis ge service på svenska i fall där språklagen inte skulle förutsätta detta. Detta gäller också andra språk. En tjänsteman som kan exempelvis spanska får ge service på detta språk åt en person som talar det.

3

Tillämpning av språklagstiftningen i statens och kommunernas förvaltning

Statsrådet föreslog i sin berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen år 2006 att uppföljningsinstrument skall utvecklas för att bättre kunna följa upp och redogöra för hur språklagstiftningen fungerar. Statsrådet ansåg att såväl myndigheternas egen uppföljning och självvärdering som oberoende utredningar behövs.

Justitieministeriet och delegationen för språkärenden initierade utredningen Språkbarometern 2008 för att redogöra för kommuninvånarnas syn på hur servicen fungerar på finska och svenska i de tvåspråkiga kommunerna. Myndigheternas uppfattning om den språkliga servicen synliggjordes dels genom intervjuer med tjänstemannaledningen vid ministerier och dels genom en förfrågan till förvaltningsansvariga i de tvåspråkiga kommunerna om styrning, planering, uppföljning av kundtjänster och servicekedjor samt personalens språkkunskaper. Alla ministerier deltog i intervjuerna och 37 förvaltningsansvariga från de tvåspråkiga kommunerna besvarade justitieministeriets förfrågan. I detta kapitel hänvisas dessutom till utredningar och uppföljningar som gjorts om den språkliga servicen bland annat i vissa kommuner.¹⁹

3.1 Förverkligande av språklagstiftningen i myndigheternas styrning

Statsrådet föreslog i sin berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2006 att myndigheter och domstolar skall inkludera förverkligandet av språkliga rättigheter i styrdokument och beslut, exempelvis verksamhetsplaner, strategier och visioner samt i enskilda beslut om tillsättande av projekt. Enligt förslaget kan myndigheterna utarbeta språkplaner för verksamheten antingen separat eller som en del av andra styrdokument.

Tjänstemannaledningen vid ministerierna anser att de språkliga rättigheterna tillgodoses vid *ministerierna* utan särskilda styrdokument, anvisningar eller språkprogram. Några ministerier instruerar nyanställda om språklagstiftningen, men vanligtvis förväntar sig ledningen att tjänstemännen på eget initiativ bekantar sig med språklagstiftningen och självmant betjänar medborgare på finska eller svenska. Det är dock känt att ministerierna inte alltid sköter sina kontakter med medborgare och kommuner på dessas språk.²⁰

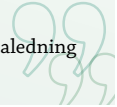

Service ska ordnas på båda språken, så säger lagen.

Vi följer naturligtvis lagstiftningen och brukar inte ge skilda anvisningar...

Lagstiftningen ok, men den praktiska delen är en annan.

Ministeriernas tjänstemannaledning

Vid ministerierna betonar man dessutom ämbetsverkens eget ansvar och den kommunala självstyrelsen då det gäller förverkligande av språklagstiftningen. Vanligtvis ger ministerierna dock inte anvisningar till underlydande förvaltning eller kommunala myndigheter beträffande språklagstiftningen. En del tvåspråkiga ämbetsverk ser emellertid inte alltid till att de språkliga rättigheterna tillgodoses, eftersom information ibland saknas på svenska exempelvis på ämbetsverkens skyltar och webbplaster och kundtjänsten inte alltid fungerar på både finska och svenska.²¹

Jag tror att all styrning som behövs ges på fältnivå. Varje ämbetsverk svarar själv för att servicen fungerar enligt lagen.

Ministeriernas tjänstemannaledning

Av de tvåspråkiga kommuner som deltog i justitieministeriets förfrågan tycks ingen i Egentliga Finland, bara några få i Österbotten och några större i Nyland och Östra Nyland, ha uppgjort separata styrdokument för hela kommunförvaltningen om hur kommunen ska ordna service på finska och svenska. Dessutom uppgav bara tre kommuner att de har uppgjort sektoriella styrdokument beträffande den språkliga servicen. Några små kommuner ansåg att separata styrdokument inte behövs, eftersom skyldigheten att ordna service på finska och svenska nämns i kommunens förvaltningsstadga eller i service-, personal- och stadsstrategierna. Flera kommuner anser att styrning eller regelverk om de språkliga skyldigheterna inte behövs, eftersom kommunen självfallet fungerar på båda språken.²²

Då många strukturer förändras och nya beslutsfattare tar över kan dokumenterade beslut och klara direktiv dock vara av stor betydelse. Justitiekanslern har i ett avgörande som gällde den språkliga servicen betonat vikten av att myndigheterna följer anvisningar som förpliktar dem.²³

Enligt statsrådets förslag skall myndigheterna utveckla metoder att övervaka genomförandet av språklagstiftningen på det egna verksamhetsområdet. Myndigheterna kunde ordna övervakningen till exempel genom att tillsätta permanenta arbetsgrupper med klart definierade uppdrag och rapporteringsskyldighet till ledningen.

Både vid *ministerierna* och i *de tvåspråkiga kommunerna* är det i första hand enheterna som inom ramen för sin verksamhet ska ansvara och rapportera om den service de ger på finska och svenska. Nya övervakningsorgan med klart definierade uppdrag och rapporteringsskyldighet till ledningen har enligt de uppgifter som justitieministeriet insamlat varken vid statliga eller kommunala myndigheter grundats. Vid länsstyrelsen i Södra Finlands län och några TE-centraler, finns sedan tidigare nätverk eller arbetsgrupper som planerar och organiserar service på svenska. Dessutom har några större kommuner grundat områdeskommittéer, såsom Svenska kommittén i Vanda, som behandlar önskemål och klagomål angående den språkliga servicen. Fast dessa organ ofta i praktiken bär ansvar för övervakningen av de språkliga rättigheterna är deras uppdrag och rapporteringsskyldighet dock sällan klart definierade.²⁴ Däremot har nämnden för den språkliga minoriteten, som enligt gällande lagstiftning ska finnas i alla tvåspråkiga sjukvårdsdistrikt, definierade uppgifter. I förslaget till ny lagstiftning nämns nämnden dock inte.²⁵

I åtminstone nio tvåspråkiga kommuner, främst i huvudstadsregionen och i Österbotten, har bland annat kund- och tolktjänster samt vissa social- och hälsovårdstjänster organiserats i *separata svenskspråkiga enheter* eller ålagts en enskild tjänsteman. Dessa ansvarar för verksamheten men har dock inga särskilda övervakningsuppgifter.²⁶

3.2 Förverkligande av språklagstiftningen i myndigheternas personalpolitik

Statsrådet har föreslagit systematisk utredning av personalpolitiken, bland annat om betydelsen av språkkunskaper vid anställning, vid utbildningen av personalen och vid lönesättningen. Statsrådet föreslog bland annat, att myndigheterna skall utveckla rekryteringsmodeller så att de språkkunskapskrav som ställts för varje uppgift säkerställs vid rekryteringen.

Som ett led i regeringens produktivitetsprogram har finansministeriet uppmärksammat ministerierna på att allt flera kommer att gå i pension och rekommenderat att mål som gäller arbetskraftens kvalitet och kvantitet samt trygghandet av språkkunskaperna tas in i förvaltningsområdenas resultatavtal och verksamhetsstrategier.²⁷

3.2.1 Anställningsförfarande

När en tjänst eller någon annan plats ledigförklaras, skall i annonsen nämnas om det finns behörighetsvillkor som gäller språkkunskaper samt vilka slags språkkunskaper som förutsätts i arbetet eller som räknas som en merit vid anställningen.²⁸

Vid *ministerier och statliga ämbetsverk* är förfarandet vid annonsering av lediga tjänster inte konsekvent. Språkkunskapskraven framgår inte alltid klart av annonsen, utan texten lyder ofta: "... föreskrivna kunskaper i de inhemska språken". Tjänster annonseras inte heller alltid på svenska, fastän kunskaper i svenska krävs, vilket förutsätter att de som är intresserade av tjänsten läser finskspråkiga tidningar. Det är inte heller ovanligt att platsannonser publiceras i svenskspråkiga tidningar på finska och det händer att myndigheten i den finskspråkiga annonsen hänvisar till en webbadress där annonsen finns på svenska. Myndigheterna motiverar detta förfarande med att alla tjänstemän måste kunna finska och att finskspråkig annonsering därför räcker till.²⁹

När en myndighet anställer tjänstemän eller annan personal skall den förvissa sig om att den som anställs har sådana språkkunskaper som arbetsuppgifterna kräver.³⁰

Trots bestämmelser i lagstiftningen om kontroll av språkkunskaper vid anställning av tjänstemän tycks bara några *ministerier* använda en anställningsmodell där kontroll av språkkunskaperna alltid ingår. Mestadels sker kontrollen på basis av språkintyg. Sökandes faktiska språkkunskaper kontrolleras i samband med anställningsintervjuerna, om den som intervjuar anser att det är nödvändigt. Flera ministerier uppgav dock att större konsekvens och kontroll beträffande språkkunskaper kunde vara på sin plats. Däremot tycks många *tvåspråkiga kommuner* i högre grad använda ett genomtänkt förfarande beträffande kontroll av språkkunskaperna. Nästan hälften av kommunerna uppger att sökande alltid intervjuas på de språk som krävs, även om många i första hand litar på språkintyg. Språktest eller textöversättning är sällsynta.³¹

Bristen på språkkunniga sökande och på kontroll av språkkunskaperna vid anställning medför problem även i den *regionala statsförvaltningen*. Ledningens uppmuntran och initiativ till språkstudier anses vara en förutsättning för att språkkunskaper upprätthålls. En tredjedel av de *tvåspråkiga kommunerna*, främst kommuner i huvudstadsregionen och Österbotten, har i en särskild språkstadga fastställt språkkunskapskrav för vissa tjänster. Nästan hälften av kommunerna fastställer språkkunskapskraven först då tjänster inrättas eller ännu senare, i uppgiftsbeskrivningen. Vid annonsering av lediga kommunala tjänster nämns vanligtvis behörighetsvillkor och ofta dessutom vilka språkkunskaper som förutsätts i praktiken samt meriterande språkkunskaper. Ibland tas frågan om språkkunskapskrav upp först i resultat- eller utvecklingssamtal. Om expertis inom yrket väger tyngre än språkkunskaper, bestäms kraven ibland enligt den antagnas språkkunskaper. Inom hälso- och sjukvården där bristen på språkkunnig personal är stor har dispens från språkkrav beviljats blanda annat då det varit fråga om små brister i den anställdas språkkunskaper.³²

Krav på att en stor del av personalen ska ha fullständiga kunskaper i finska, men inte i svenska, då kommunens majoritets-språk är finska, är en bidragande orsak till att det är svårt att få svenskspråkig personal.

Kommunalpolitiker

3.2.2 Personalens språkkunskaper, språkkurser och lönesättning

Varje myndighet skall genom att ordna utbildning och genom andra personalpolitiska åtgärder se till att de anställda har tillräckliga språkkunskaper för att kunna sköta myndighetens uppgifter på det sätt som språklagen och andra lagar förutsätter.³³

Ministerierna har inte under de senaste åren systematiskt utrett språkkunskaper bland personalen eller behovet av språkkunnig personal. Ofta anses språkkunskaper vara bundna till vissa uppgifter, men höra till allmän kompetens och därför inte påverka exempelvis lönesättningen. I praktiken förväntas goda kunskaper i svenska enbart av enstaka tjänstemän, exempelvis av sådana som sköter nordiskt samarbete. Vid nästan alla ministerier diskuteras språkkunskaper ofta i samband med utvecklingssamtal, varvid även åtgärder beträffande språkutbildning kan tas upp. Frittillit och eget initiativ anses dock vara utgångspunkten för språkutbildning.³⁴

Flertalet *tvåspråkiga kommuner* har under de senaste åren utrett personalens språkkunskaper. Många kommuner, bland annat alla i huvudstadsområdet, ordnar språkkurser på arbetstid och uppmuntrar till fritidsstudier. Några kommuner bekostar personalens språkstudier. Flertalet kommuner betalar språktillägg till personalen, men grunderna för utbetalning av språktillägg varierar.³⁵

Riksdagens biträdande justitieombudsman har, för att de anställda på jämlika grunder ska få det språktillägg som de har rätt till, i ett avgörande betonat betydelsen av anvisningar, information och vid behov fram för allt ledarutbildning. Biträdande justitieombudsmannen hänvisar till de förslag om gemensamma anvisningar för huvudstadsregionen beträffande språkbrukstillägg som delegationen för huvudstadsregionen framlagt.³⁶

3.2.3 Arbetspråk och språkval

Medlemmar av statsrådet, statliga kommittéer, kommissioner, arbetsgrupper och andra liknande organ, liksom även medlemmar i en tvåspråkig kommuns organ har rätt att använda finska eller svenska vid sammanträden och i skriftliga yttranden eller ställningstaganden till protokollet eller ett betänkande. Om någon annan medlem inte förstår ett muntligt yttrande, skall det på begäran relateras i korthet.³⁷

I *statliga arbetsgrupper* används svenska vanligtvis inte som mötesspråk, utom då uppgiften särskilt gäller den svenskspråkiga befolkningen. Därför deltar personer med dåliga kunskaper i finska vanligtvis inte i statliga arbetsgrupper, trots eventuell sakkunskap. Även ministeriernas interna verksamhet går huvudsakligen på finska. Rätten att använda svenska som arbetspråk utnyttjas sällan. Förutom enheterna som svarar för finsk- eller svenskspråkiga utbildningsfrågor inom den *regionala statliga*

förvaltningen finns det endast några få enheter som använder både finska och svenska som arbetspråk. Dessutom varierar inställningen till finska och svenska på arbetsplatserna. På vissa arbetsplatser föredrar ledningen att tjänstemännen talar finska.³⁸

I en del *tvåspråkiga kommuner* är det självklart att kommuninvånarna får service på både finska och svenska och att språken används sida vid sida som arbetspråk. I kommuner med finska som majoritetens språk avstår svenskspråkiga ledamöter i förtroendeorgan dock ofta självmant från sin rätt att tala svenska för att alla inte förstår svenska och för att spara tid. I vissa kommuner förekommer även självtolkning från svenska till finska. Finskspråkiga ledamöter håller vanligtvis fast vid sin rätt att tala finska. Svenska används sällan som arbetspråk i stora kommuner där svenskan är i klar minoritet. Då svenskans andel går under 15 procent tycks detta närmast vara en regel.³⁹

3.3 Förverkligande av språklagstiftningen i myndigheternas kundservice

Statsrådet har föreslagit att myndigheterna systematiskt kartlägger sina service- och förvaltningsprocesser med tanke på förverkligandet av språkliga rättigheter. Myndigheterna borde genom att bland annat bedöma olika alternativ när service planeras och anordnas identifiera de tjänster och kontakter där det är viktigt att medborgarna får använda sitt eget språk och välja lösningar som ger det bästa resultatet med tanke på förverkligandet av språkliga rättigheter.

3.3.1 Servicekedjor och förvaltningsförfarande

Vid *ministerierna* har man inte ännu systematiskt utrett servicekedjor och förvaltningsprocesser med tanke på hur den språkliga servicen ordnas. Några ministerier har dock servicekedjor för att ta hand om främst telefonsamtal då tjänstemannens egna språkkunskaper inte räcker till. Vanligtvis förväntas dock att kunden byter till tjänstemannens språk. I praktiken litar man dessutom synbarligen på att språkkunniga kolleger vid behov sköter den svenskspråkiga servicen. Ibland förenas samtal slumpmässigt till exempelvis översättare, sekreterare eller informatörer för att de kan språk, inte för att de nödvändigtvis är sakkunniga i frågan. Ibland sköter språkkunniga praktikanter tillfälligt sådana svenskspråkiga uppgifter, som en ordinarie tjänsteman sköter på finska. Eftersom medborgarna har rätt att få service på finska eller svenska oberoende av sina kunskaper i det andra språket kan lagstridiga situationer följaktligen uppstå.⁴⁰

Om det är klart vilket språk mottagaren använder, används detta språk, i annat fall används finska.

Sekreteraren talar också svenska.

Man klarar sig nog med tjänstemannakunskaper ... och så finns det svenskspråkiga som kan ge handräckning.

Ministeriernas tjänstemannaledning

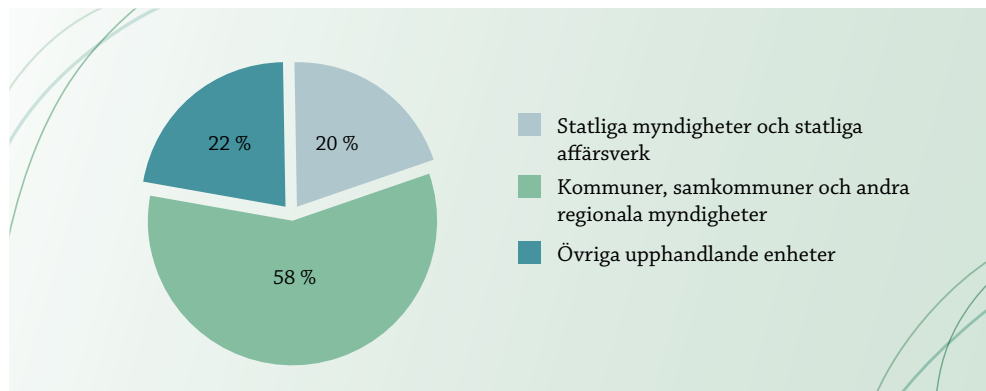

Hälften av *ministerierna* uppger att kontakter med kommunerna alltid sköts på kommunens språk. De uppgifter som justitieministeriet har mottagit visar att korrespondensen till tvåspråkiga kommuner som har svenska som majoritetens språk eller som är enspråkigt svenska dock relativt ofta sker på finska. Kommunerna är därför ofta tvungna att var för sig översätta exempelvis ministerierekommendationer till kommunens språk.⁴¹

I *tvåspråkiga kommuner* där den språkliga minoritetens andel är tämligen stor anser kommunernas förvaltningsansvariga att kundservicen fungerar bra på båda språken. Särskilt stora kommuner där minoritetens andel är liten har däremot svårt att garantera service på båda språken. Kundservicen fungerar exempelvis inte alltid på svenska i telefonrådgivningen, konsumentrådgivningen och vid hälsocentralerna i kommunerna i huvudstadsregionen.⁴²

3.3.2 Offentlig upphandling och de språkliga rättigheterna

Inom den offentliga sektorn har upphandlingen under de senaste åren ökat.⁴³ År 2008 uppgick den till drygt 20 000 upphandlingar av vilka största delen gjordes inom kommuner, samkommuner och regionala myndigheter. Kommunerna och samkommunerna upphandlade hela 38 procent av sina varor och tjänster av tjänsteproducenter utanför den offentliga sektorn.⁴⁴ Upphandling görs emellertid också i allt större utsträckning av statens myndigheter, affärsverk och övriga enheter.⁴⁵ Med offentlig upphandling avses sådana inköp av varor och tjänster eller byggtreprenader som staten, kommuner och samkommuner, statliga affärsverk samt andra upphandlande enheter som definieras i lagen om offentlig upphandling företar utanför sin egen organisation.

Figur 3
Upphandlingar inom den offentliga sektorn 2008
(N=19 713)

Källa: HILMA-anonssystem 2009

En stor del av de tjänster som upphandlas berör medborgarna. Därför är det viktigt att de språkliga rättigheterna tillgodoses både inom anbudsförandet och i serviceproduktionen.

Tvåspråkiga myndigheter ska i sin verksamhet se till att medborgarna får service på finska och svenska. Medborgarnas språkliga rättigheter ändras inte till följd av att myndigheten köper en tjänst av en privat tjänsteproducent eller en annan myndighet. Myndigheten ska under alla omständigheter försäkra sig om att de upphandlade tjänsterna fyller samma krav som ställs på myndigheten själv beträffande de språkliga rättigheterna.⁴⁶

Statsrådet föreslog i sin berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen år 2006 att myndigheter vid konkurrensutsättning för anskaffning av tjänster och köp av tjänster av privata tjänsteproducenter skall säkerställa att den språkliga servicen är ett kriterium vid konkurrensutsättning.

Anbudsförfarandet följer upphandlingslagstiftningen⁴⁷, men förfarandet får inte strida mot språklagen. Myndigheterna ska i anbudet bland annat definiera vilka kvalifikationer som krävs för tjänsten som upphandlas.⁴⁸ Exempelvis vid upphandling av social- och hälsovårdstjänster i tvåspråkiga kommuner ska kravet på att vård ska lämnas på patientens språk, finska eller svenska, skrivas in i anbudet.⁴⁹ Dessutom ska myndigheten i anbudsförfarandet nämna på vilket eller vilka språk anbuden ska avfattas och vilket språk ska användas vid förhandlingarna.⁵⁰ Därför måste de språkliga rättigheterna tas i betraktande redan vid planeringen av upphandlingen.

Vid offentlig upphandling används flera typer av anbudsförfarande. Myndigheten kan exempelvis själv ta kontakt med lämpliga tjänsteproducenter eller genom upphandlingsannonser i lämpliga medier⁵¹ begära anbud av både finsk- och svenskspråkiga tjänsteproducenter. Anbudsförfaranden som endast utförs på majoritetens språk eller upphandlingsannonser som endast publiceras i tidningar som utkommer på majoritetens språk främjar inte båda språkgruppernas möjlighet att likvärdigt delta i anbudsprocessen och är därför inte förenliga med språklagen.⁵² Detta utesluter inte att tjänster på finska eller svenska kan upphandlas skilt för båda språkgrupperna.

Ministerierna anser att de tillräckligt väl känner till den språklagstiftning som ska tas i betraktande vid upphandling. Denna uppfattas dock inte alltid som nödvändig eller möjlig att följa.⁵³ Myndigheterna har exempelvis ofta den felaktiga uppfattningen att språket inte behöver beaktas i upphandling av interna tjänster eller varor, såsom dataprogram, fast dessa program kan gälla hela förvaltningen, också myndigheter med svenska som majoritetens språk. Omkring hälften av de förvaltningsansvariga i tvåspråkiga kommuner uppger att de alltid skriver in skyldigheten att ge service på finska och svenska i upphandlingskontraktet medan hälften av de tvåspråkiga kommunerna gör det bara ibland eller inte alls.⁵⁴

De tvåspråkiga *kommunerna* uppger att skyldigheten att ge service på finska och svenska skrivs in i upphandlingskontraktet beroende på vilka tjänster som upphandlas. Om upphandlingen gäller kundtjänst kräver kommunen ofta kunskaper i finska och svenska av tjänsteproducenten. Språket uppfattas däremot inte som lika viktigt vid upphandling av tekniska tjänster.

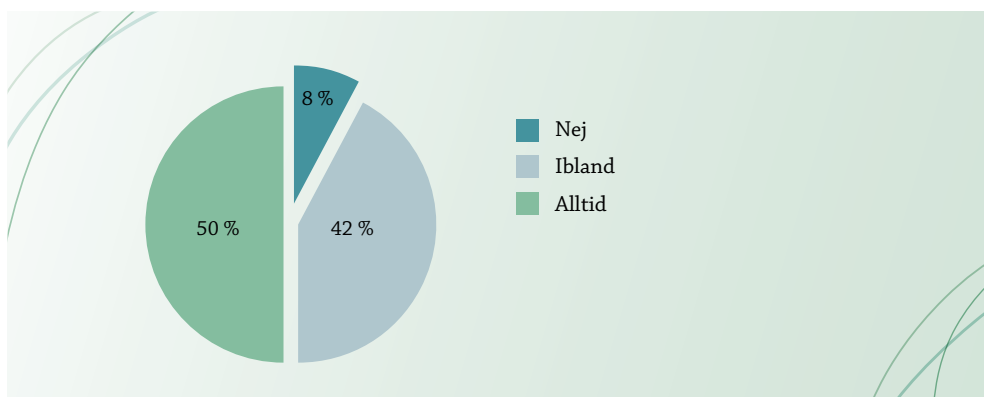

[Språkkunskap] är oftast ett kriterium då det ingår kundkontakter [i tjänsten]. Inte nödvändigtvis när det gäller tekniska tjänster.

Kommunal förvaltningsansvarig

De språkliga rättigheterna beaktas på olika sätt och tas ofta slumpmässigt upp vid upphandling i kommunerna. Hälften av de tvåspråkiga kommunerna uppger att service på finska och svenska alltid är ett grundläggande kriterium då det gäller offentligt upphandlade tjänster, cirka 42 procent uppger att detta ibland är ett grundläggande kriterium och drygt åtta procent att detta inte är det.⁵⁵

Figur 4

Tvåspråkiga kommuners åsikt om service på finska och svenska som ett grundläggande kriterium vid upphandling av service som är avsedd för kommuninvånare (N=36)

Fastän många av de tvåspråkiga kommunerna uppger att service på båda språken är ett grundläggande kriterium vid upphandling, tycks endast få kommuner säkerställa att tjänsteproducenterna tillgodoser de språkliga rättigheterna. En fjärdedel av kommunerna uppger att de säkerställer detta genom att använda sig av utvärderingar eller egna observationer och uppföljningar. En sjättedel uppger att de säkerställer att servicen och informationen fungerar på finska och svenska genom att ställa det som ett kriterium i köpeavtalet. Två kommuner uppger att de genom klagomål om brister i servicen kan utvärdera hur tjänsteproducenter sköter servicen på finska och svenska.⁵⁶

3.3.3 Myndigheternas kommunikation

Enligt statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2006 bör den språkliga servicen bland annat beaktas i myndigheternas informations- och kommunikationsplaner. Material, såsom broschyrer, dokument och blankettmodeller som en myndighet har producerat på olika språk kunde nyttjas av andra och kostnaderna för översättning av material som produceras på flera språk kunde delas.

Tvåspråkiga myndigheter ska se till att väsentlig information finns lätt tillgängligt för medborgare och organisationer på finska och svenska. *Ministeriernas* översättningsarbete har blivit centralt med tanke på förverkligande av de språkliga rättigheterna, men knappa översättningsresurser och tidsbrist medför att bland annat material som hör till beredningen inte översätts eller finns i tid på svenska. Ministerierna uppger dock att ett svenskt sammandrag av lagförslag och tillhörande betänkanden till nästan hundra procent ingår i den finskspråkiga utgåvan. De föreslagna lagparagraferna översätts dock inte alltid. Ungefär vart tredje ministerium har ett svenskspråkigt sammandrag i övriga publikationer. Några ministerier publicerar de flesta broschyrer på båda språken. Hälften uppger att de publicerar mera av sitt material även på svenska än för fyra år sedan. Med tanke på medborgarnas jämlika möjligheter att få information om ärenden som är under beredning vid ministerierna, är det dock beklagligt att exempelvis statsrådets projektregister HARE inte finns på svenska.⁵⁷

Vi skickar den finska texten ut på remiss. Det lönar sig inte att översätta texten innan den slutliga finska texten är färdig ...

Vi har lagstiftning som garanterar att den svenskspråkiga befolkningens behov tillgodoses.

Ministeriernas tjänstemannaledning

Informationen på *ministeriernas* webbplatser är omfattande på både finska och svenska. Ministerieledningen litar på att uttryckligen webbinformationen i framtiden ska tillgodose de svenskspråkigas informationsbehov. De svenskspråkiga sidorna uppdateras emellertid inte lika ofta som de finskspråkiga och den svenskspråkiga texten läggs ofta ut senare. De flesta tvåspråkiga myndigheter har visserligen finska och svenska ingångssidor, men väsentlig information på underliggande sidor saknas ofta på svenska. Hösten 2008 hade exempelvis bara ett ministerium lagt ut hela sin verksamhetsberättelse från år 2007 på sin webbplats på båda språken. År 2008 publicerade ministerierna i genomsnitt flera pressmeddelanden på webben på både finska och svenska än för fyra år sedan. År 2008 publicerades i genomsnitt 65 procent av de finskspråkiga pressmeddelandena också på svenska. Några ministerier publicerar konsekvent nästan alla pressmeddelanden på båda språken, medan antalen varierar från år till år vid flertalet ministerier.⁵⁸ Informationsberedskapen vid ministerierna i specialsituationer har förbättrats under de senaste åren men fortfarande publiceras den svenskspråkiga informationen ofta senare än den finskspråkiga.

Många *tvåspråkiga kommuner* informerar ungefär lika mycket på båda språken på sin webbplats. Särskilt i de stora kommunerna, saknas rutininformation dock ofta på svenska på webben men kommuninvånarna ger i allmänhet gott vitsord för kommunens webbplats. Kommunens annonsering i gratistidningar om exempelvis trafikservice eller marknadsföring av olika evenemang görs ofta bara på finska. Särskilt tillfällig skyltning, är ofta bristfällig på svenska exempelvis vid byggplatser eller på väg- och gatuskyltar i kommunerna. På finskspråkigt håll efterlyser kommuninvånare bland annat ett bättre språk på kommunernas webbplatser.⁵⁹

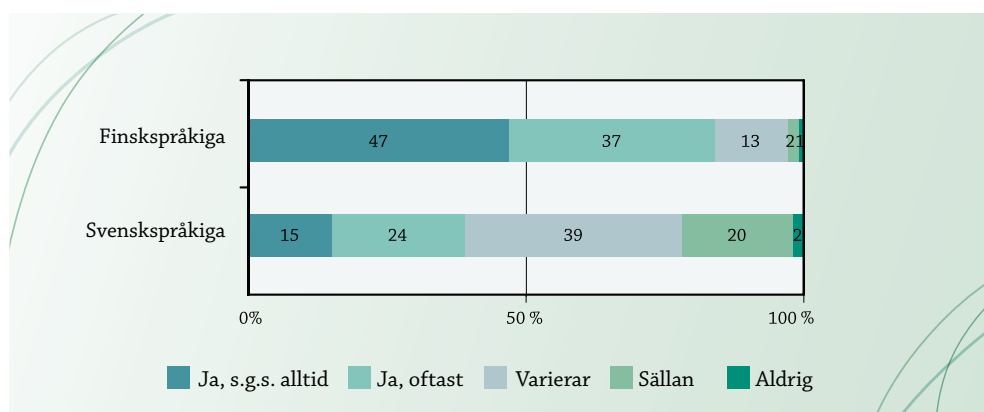
I myndigheternas elektroniska kommunikation ingår allt oftare teknologiska lösningar där även språkliga rättigheter ska beaktas. Om både finska och svenska skulle tas i betraktande redan i utvecklingen av bland annat databaser vore förutsättningarna för information på båda språken bättre.

I tingsrätterna saknas exempelvis handboken om domstols- och indrivningssystemet på svenska.⁶⁰ Riksdagens biträdande justitieombudsman har i ett avgörande betonat vikten av att myndigheter som skaffar datasystem och utvecklar dem fäster avseende vid att systemen möjliggör förfaranden som motsvarar kraven på god förvaltning och tryggar de grundläggande språkliga rättigheterna.⁶¹

3.4 Medborgarnas syn på hur service på finska och svenska förverkligas

År 2006 hade myndigheterna inte ännu utvecklat uppföljningsinstrument som skulle ha tagit fram medborgarnas syn på genomförandet av språklagstiftningen. Tillräckligt omfattande utredningar saknades för att påvisa brister i förverkligandet av de språkliga rättigheterna.⁶²

Då utredningen Språkbarometern 2008 gjordes fanns det 43 tvåspråkiga kommuner. I 22 av dessa kommuner var den finskspråkiga befolkningen en minoritet, som i regel var nöjd med kommunens finskspråkiga service. Cirka 84 procent ansåg att de alltid eller oftast får service på finska. I 21 av dessa kommuner var den svenskspråkiga befolkningen en minoritet, varav 39 procent ansåg att de alltid eller oftast får service på svenska, medan hela 22 procent ansåg att de sällan eller aldrig får det.⁶³

Figur 5
Får du i allmänhet kommunal service på ditt språk? (%)

Källa: Språkbarometern 2008

I Åbo ansåg bara 15 procent av den svenskspråkiga minoriteten att de alltid eller oftast får service på svenska. I Vasa var den svenskspråkiga minoriteten däremot ganska nöjd med den språkliga servicen eftersom hela 75 procent ansåg att de alltid eller oftast får service på sitt eget språk.⁶⁴

De finsk- och svenskspråkiga minoriteterna i kommunerna har ofta också olika åsikt om *hur väl kommunen lever upp till sina skyldigheter* att ge fullvärdig service på finska och svenska. Totalt 57 procent av de finskspråkiga minoriteterna och 42 procent av de svenskspråkiga minoriteterna anser att kommunen ger mycket eller ganska bra service på båda språken. I huvudstadsregionen och i Åboland anser dock nästan 60 procent av de svenskspråkiga minoriteterna att kommunen dåligt hade levt upp till sina skyldigheter. De förvaltningsansvariga i de tvåspråkiga kommunerna tycks däremot ha en något positivare uppfattning om kommunens språkliga service. Av förvaltningsledningen i de tvåspråkiga kommunerna bedömer 76 procent att kommunen tillgodoser kommuninvånarnas språkliga rättigheter bra eller ganska bra.⁶⁵

Enligt Språkbarometern 2008 är antalet personer som talar det lokala minoritetsspråket inte lika utslagsgivande som deras procentuella andel. Den svenskspråkiga minoritetens *nöjdhet med servicen* korrelerar med hur stor andel den svensk-

språkiga befolkningen utgör. Av barometern framgår att *servicen i regel ges* på det egna språket om minoriteten uppgår till minst 25 procent medan *servicen är klart sämre* då andelen är under 20. Detta gäller i synnerhet om minoritetsspråket är svenska. På samma sätt tycks de förvaltningsansvariga uppfatta situationen, eftersom de befarade att de språkliga rättigheterna inte alltid tillgodoses då någondera av språkgrupperna är en liten minoritet i kommunen.⁶⁶

Syftet är att skapa en verksamhetsmodell för att trygga de språkliga rättigheterna. Vi försöker i mån av möjlighet säkerställa servicen på svenska.

Kommunal förvaltningsansvarig

I en av finansministeriets enkäter om offentlig service frågade man svenskspråkiga om de hade fått service på svenska. Av dessa svarade 69 procent att de hade fått service på svenska och 19 procent att de inte hade fått service på svenska, medan 13 procent uppgav att de inte ville ha service på svenska. Frågan löd: Har ni fått den offentliga service som ingår i utredningen, under de senaste 12 månaderna på svenska, då ni ville ha den på svenska? Frågeställaren tog troligen för givet att svenskspråkiga inte alltid vill ha service på svenska.⁶⁷

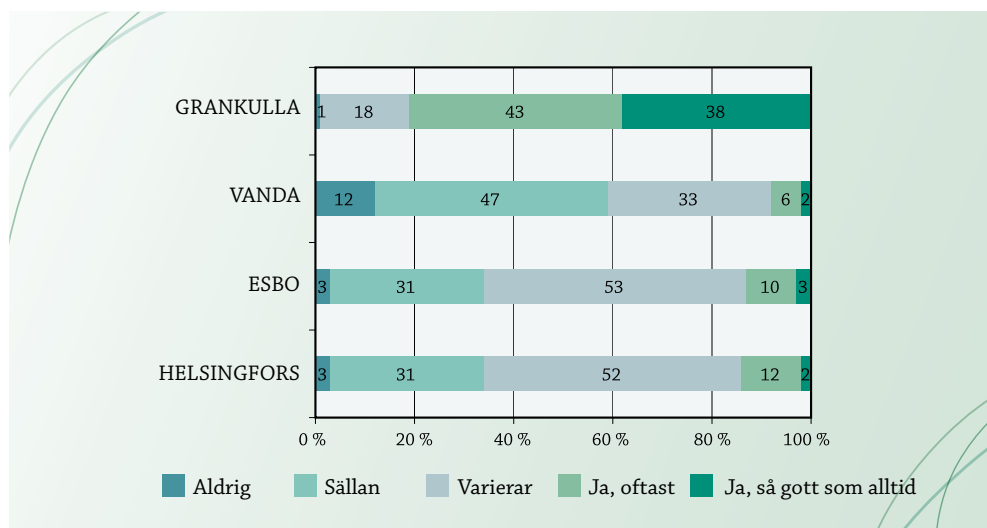
3.4.1 Medborgarnas vitsord för service på finska och svenska

En medborgarenkät i huvudstadsregionen visade bland annat att invånarna i dessa tvåspråkiga kommuner hade olika uppfattning om hur servicen fungerar på svenska. I Helsingfors och Esbo uppgav 34 procent av de svenskspråkiga att de sällan eller aldrig får service på svenska och över 50 procent att det varierar. I Vanda uppger hela 62 procent de sällan eller aldrig får service på svenska medan 81 procent i Grankulla uppger att de oftast eller så gott som alltid får service på svenska av staden.⁶⁸

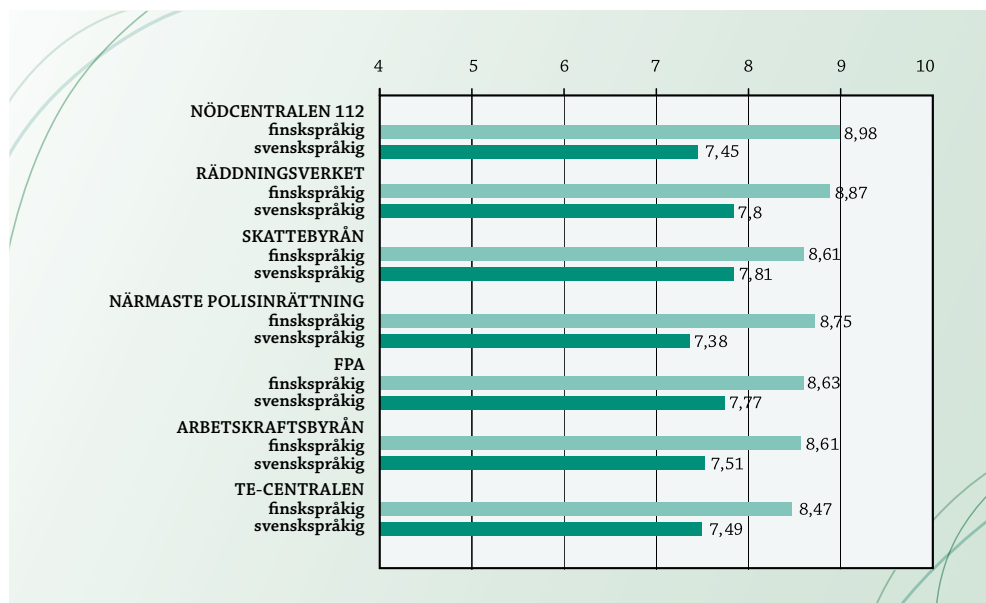
Figur 6

Tillgång till service på svenska i huvudstadsregionen (%)

Källa: Delegationen för huvudstadsregionen 2007

I Språkbarometern 2008 ger de finskspråkiga minoriteterna i de tvåspråkiga kommunerna i genomsnitt ett vitsord högre för *den statliga och kommunala servicen* än de svenskspråkiga minoriteterna. Skillnaderna mellan vitsorden är dock relativt stora bland annat beträffande nödcentralen och närmaste polisinrättning. Den svenskspråkiga minoriteten ger nödcentralen cirka 7,5 i vitsord medan den finskspråkiga minoriteten ger cirka 9. Laglighetsövervakarna har under de senaste åren fäst särskild uppmärksamhet på nödcentralernas bristande service på svenska. I flera fall talade ingen på nödcentralerna svenska och kunderna uppmanades tala finska.⁶⁹

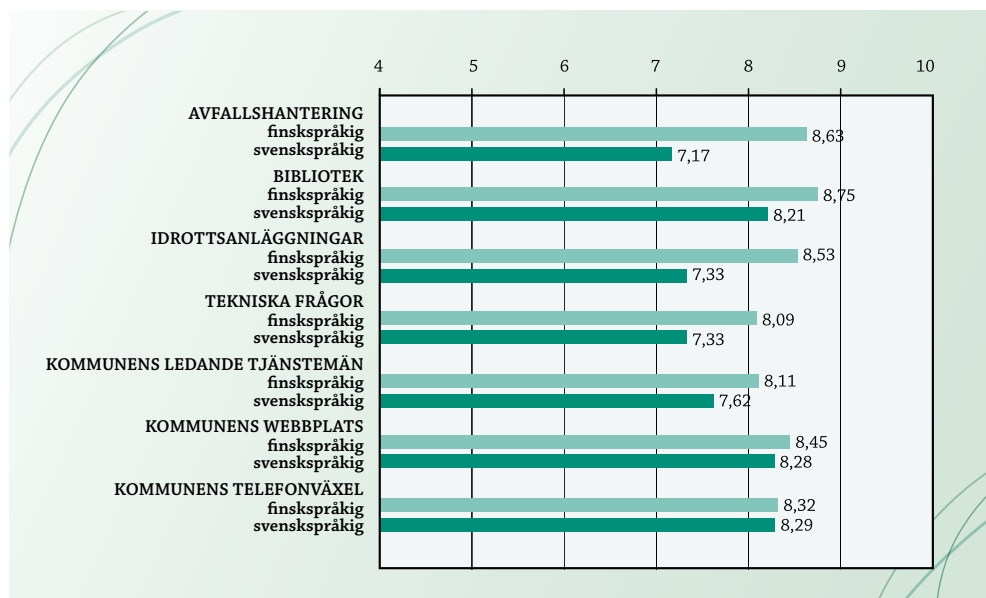

Figur 7

Finsk- och svenskspråkiga lokala minoriteters vitsord för statlig service på finska och svenska

Källa: Språkbarometern 2008

Största skillnaden mellan vitsorden gäller emellertid *den kommunala avfallshanteringen*. Det framgår inte var bristerna ligger. Ett exempel på bristande service är dock att avfallsguiden till alla hushåll i huvudstadsregionen endast skickats ut på finska. I flera tvåspråkiga kommuner är språkkunskap dessutom inte alltid ett kriterium då det gäller upphandling av tekniska tjänster till vilka också avfallshanteringen hör.⁷⁰

Figur 8

Finsk- och svenskspråkiga lokala minoriteters vitsord för kommunal service på finska och svenska

Källa: Språkbarometern 2008

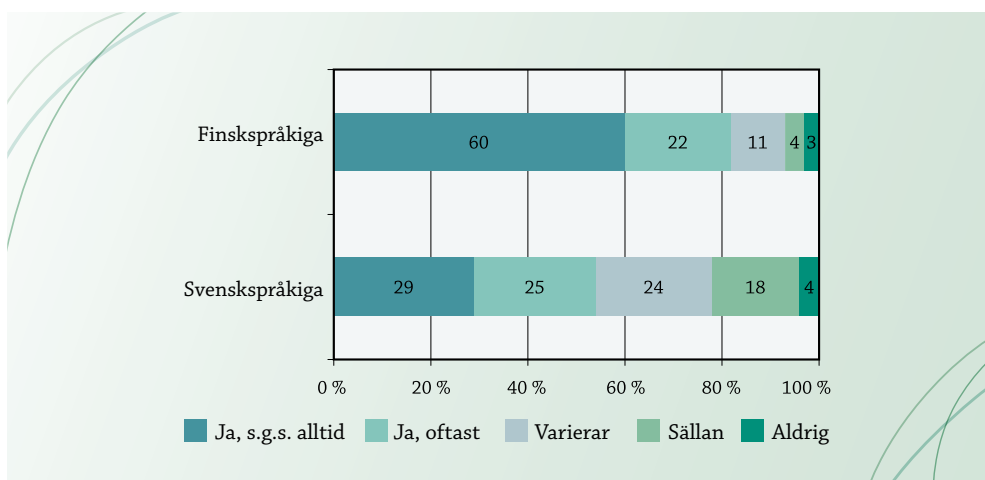
3.4.2 Medborgarna och språklagstiftningen

Totalt 82 procent av de finskspråkiga minoriteterna i de tvåspråkiga kommunerna uppger att de alltid eller oftast försöker få kommunal service på finska i sin hemkommun bara 7 procent gör det sällan eller aldrig. Av den svenskspråkiga minoriteten försöker 54 procent alltid eller oftast få service på svenska medan 22 procent sällan eller aldrig gör det.⁷¹

Figur 9

Försöker du få kommunal service på finska respektive svenska? (%)

Källa: Språkbarometern 2008

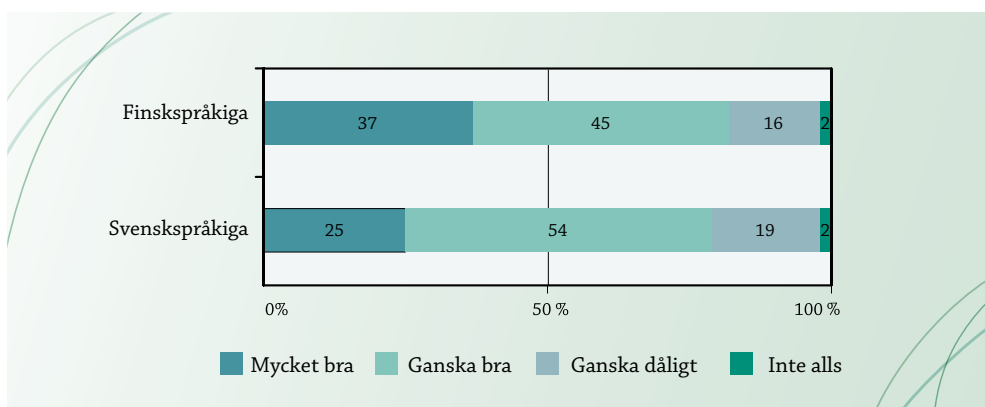
Majoriteten av svenskspråkiga i huvudstadsregionen har upplevt att myndigheterna använder finska, trots att de själva försöker tala svenska. Ungefär hälften uppger att deras ärende inte skötts på svenska på grund av myndigheternas bristande kunskaper i svenska. Närmare en tredjedel av de svenskspråkiga uppger att de använder finska med myndigheterna, helt enkelt för att då bli bättre bemötta.⁷²

De finskspråkiga minoriteterna i tvåspråkiga kommuner uppger oftare att de känner sina språkliga rättigheter än de svenskspråkiga minoriteterna, men båda minoriteterna känner bättre till sina rättigheter än tidigare. Det förefaller dock råda en viss osäkerhet om de språkliga rättigheterna bland kommuninvånarna. Speciellt stor är osäkerheten i kommuner med en liten språklig minoritet.⁷³ Varken medborgarnas bristande språkkunskaper eller kunskaper om sina rättigheter får dock vara orsak till att myndigheter inte tillgodoser de språkliga rättigheterna.

Figur 10

Hur väl känner du till vilka språkliga rättigheter du har? (%)

Källa: Språkbarometern 2008

3.5 Myndigheternas uppföljning och utvärdering av språklagstiftningen

Enligt statsrådet bör frågor om hur språklagstiftningen tillämpas och vilken beredskap myndigheterna har för förverkligandet av språkliga rättigheter tas upp i redan etablerade utvärderingar, exempelvis utvärderingarna av den kommunala basservicen samt i nya utvärderingar.

Det är sällsynt att tvåspråkiga statliga myndigheter i samband med uppföljning och utredning av sin service utvärderar den språkliga servicen. Frågor om service på finska och svenska har vanligtvis inte heller ingått exempelvis i de regionala förvaltningsmyndigheternas årliga utvärdering av basservicen i kommunerna.⁷⁴ Ministeriernas tjänstemannaledning bedömer att det inte finns behov för ministerierna att utvärdera servicen på finska och svenska inom ministerierna eller underlydande förvaltningsområde, bland annat för att klagomål från medborgare eller andra myndigheter om brister i servicen på finska och svenska är sällsynta.

Språkfrågor diskuteras inte... det finns ingen anledning, eftersom ingen har klagat, åtminstone inte vad jag vet. Detta språkkrav lyfts inte fram så ofta här vid ministeriet.

Om frågan kommer från justitiekanslern kommer den till ledningen.

Ministeriernas tjänstemannaledning

Antalet klagomål om service på finska och svenska och annan respons som når ledningen, tycks vara en mätare för bedömningen av uppföljningsbehovet. Få myndigheter registrerar eller utvärderar klagomålen systematiskt. Sannolikt stannar de flesta klagomålen och övrig respons från allmänheten hos de enskilda tjänstemännen.

Medborgarna riktar dessutom klagomål till justitiekanslern, justitieombudsmannen och länsstyrelserna om brister i servicen på finska och svenska vid myndigheterna. Klagomålen är jämförelsevis få men har ökat under de senaste åren, vilket kan tyda på större medvetenhet om de språkliga rättigheterna. De gäller ofta brister i den svenskspråkiga servicen inom social- och hälsovården och utbildningsväsendet.⁷⁵

Många, särskilt större *tvåspråkiga kommuner*, uppger att de under de tre senaste åren följt upp och utvärderat hur språklagsstiftningen har förverkligats i praktiken i olika handlingskedan eller servicekedjor. I huvudstadsregionen har exempelvis social- och hälsovårdstjänster utvärderats. I första hand tycks uppföljningen i kommunerna dock ske genom muntlig respons från kommuninvånarna. Många tvåspråkiga kommuner, bland annat varannan kommun i Österbotten, gör dessutom kontinuerliga invånarenkäter. Enkäterna görs vanligtvis på serviceställena, om såväl service som kommunen själv producerar som om upphandlad service. Flertalet kommuner anser dock att uppföljning inte är nödvändig, utan att köpeavtalet mellan kommun och tjänsteproducent tillräckligt väl garanterar att servicen fungerar på båda språken i praktiken. En kommun uppger att ansvariga tjänstemän genom egen fältobservation följt upp hur den upphandlade servicen fungerar.⁷⁶

Självutvärdering av verksamheten görs i många kommuner. Kommunerna i huvudstadsregionen har bland annat en särskild manual för självutvärdering av sin service på svenska, men det finns inte uppgifter på vilket sätt den språkliga servicen i allmänhet ingår i kommunernas självutvärderingar. Många kommuner har utnyttjat de fördjupade kommunspecifika uppgifter, som kan urskiljas från helheten i Språkbarometern 2008.⁷⁷

3.6 Förvaltningsreformernas effekter på de språkliga rättigheterna

Ett stort antal strukturreformer pågår eller har under de senaste åren genomförts inom förvaltningen. De största av dessa är kommun- och servicestrukturreformen samt reformen av statens regionförvaltning. I fråga om enskilda sektorer är omstruktureringen av åklagarväsendet, utsökningsväsendet och polisens lokalförvaltning samt utvecklingen av tingsrätterna de mest centrala reformerna.

Gemensamt för alla aktuella reformer är en övergång till större ämbetsdistrikt. Ändringarna i kommunernas och ämbetsdistriktens gränser påverkar både medborgarnas språkliga rättigheter och myndigheternas skyldighet att tillgodose medborgarnas rättigheter såväl på finska som på svenska.

Reformernas konsekvenser i förhållande till hur de språkliga rättigheterna kan förverkligas har till en del bedömts under beredningen. Eftersom flera av reformerna har genomförts nyligen eller fortfarande pågår, är det inte möjligt att bedöma de slutliga effekterna på förverkligandet av medborgarnas språkliga rättigheter i praktiken.

3.6.1 Strukturreformer som gäller kommunerna och statens regionförvaltning

Kommun- och servicestrukturreformen (KSSR) inleddes år 2005. Reformen syftar till att säkerställa att kommunerna klarar av sina uppgifter då befolkningen åldras och kostnaderna ökar. Till stöd för reformen stiftades lagen om en kommun- och servicestrukturreform.⁷⁸ En central skyldighet enligt lagen är att i en kommun eller inom ett samarbetsområde som sköter primärvården och sådana uppgifter inom socialväsendet som är nära anslutna till primärvården, ska det finnas åtminstone ungefär 20 000 invånare. För att ordna grundläggande yrkesutbildning ska befolkningsunderlaget vara minst ungefär 50 000 invånare. Metoder för att fullgöra dessa skyldigheter är enligt lagen kommunsammanslagningar och inrättande av samarbetsområden. Vid planeringen av ändringar ska kommunerna enligt lagen ta hänsyn till förverkligandet av invånarnas språkliga rättigheter som garanteras i grundlagen.

Lagen om en kommun- och servicestrukturreform ger möjlighet att avvika från de lagstadgade minimiantalen för befolkningsunderlaget, om detta avses nödvändigt för att trygga de språkliga rättigheterna. Utgångspunkten är att grunderna för avvikelse tillämpas enbart i sådana fall att en fungerande helhet inte skäligen kan bildas på annat sätt. Kommunerna har inte tillämpat denna grund i större mån.

Kommun- och servicestrukturreformen har lett till ett stort antal kommunsammanslagningar. Projektets juridiska arbetsgrupp konstaterade att kommunsammanslagningar där en tvåspråkig kommun förvandlas till en enspråkig kommun ska undvikas. I praktiken förutsätter förverkligandet av de språkliga rättigheterna att den språkliga minoritetens andel i en tvåspråkig kommun inte blir liten. I synnerhet när det gäller enspråkigt svenska kommuner ska kommunerna se till att andelen svenskspråkiga i samarbetsområdet är tillräckligt stor eller att svenska är majoritetens språk.⁷⁹ På grundval av lagen har statsrådet inte prövningsrätt ens i sådana kommunindelningsbeslut, genom vilka kommunens språkliga status ändras, om kommunerna enhälligt föreslår ändringen.

Med anledning av kommunsammanslagningarna har antalet tvåspråkiga kommuner minskat, men kommunernas språkliga status har emellertid inte ändrats i större utsträckning. Tvåspråkiga och svenskspråkiga kommuner har i regel slagits samman eller bildat ett samarbetsområde med andra tvåspråkiga kommuner. Till följd av reformen har den språkliga statusen ändrats enbart i fem kommuner. Av fyra finskspråkiga kommuner blev Kelviå, Lochteå och Ullava en tvåspråkig kommun när de slogs samman med Karleby och Sammatti när den slogs samman med Lojo. Åtminstone på lagnivå har de språkliga rättigheterna förbättrats i dessa kommuner. Den enda tvåspråkiga kommunen, som med anledning av kommunsammanslagning förvandlades till en enspråkigt finsk kommun, var Finby. Denna ändring hade åtminstone på lagnivå väsentliga konsekvenser för de språkliga rättigheterna.

Tvåspråkiga kommuner har bildat samarbetsområden, vars språkliga förhållanden varierar betydligt. I synnerhet när den språkliga minoriteten är liten, ska det särskilt sörjas för att de språkliga rättigheterna i praktiken kan förverkligas.

Hangö, Grankulla och Pyttis har inte ännu fattat beslut om att bilda ett samarbetsområde.

Tabell 3

Nya samarbetsområden år 2008 enligt kommunernas språkliga status och andelen svenskspråkiga

Kommunerna	Språklig status				Invånarantal 31.12.2007	Andelen svenskspråkiga 31.12.2007
	Finska	Svenska/ Finska	Finska/ Svenska	Svenska		
Ingå, Lojo + Karislojo (sammanslås 2013), Sjundeå	1	1	2		51 391	13 %
Artjärvi, Hartola, Iitti, Mörskom, Nastola, Pukkila, Orimattila, Sysmä	7		1		50 618	1 %
Laihela, Vasa, Lillkyro	2		1		70 359	21 %
Kaskö, Kristinestad, Korsnäs, Malax, Närpes		2	1	2	26 072	77 %
Korsholm, Oravais, Vörå-Maxmo		3			24 619	74 %
Jakobstad, Larsmo, Nykarleby, Pedersöre		3		1	42 205	75 %
Karleby, Kronoby		1	1		52 064	23 %
Lapträsk, Lovisa + Liljendal + Pernå + Strömfors (*sammanslås 2010)			2*		18 694	41 %

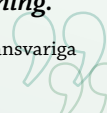
Kommun- och servicestrukturreformen har väckt såväl förhoppningar som tvivel. Nästan hälften av de förvaltningsansvariga i tvåspråkiga kommuner förhåller sig försiktigt optimistiskt till reformen. En fjärdedel hoppas att reformen ger bättre förutsättningar för förverkligande av de språkliga rättigheterna i kommunen. Osäkerheten gäller främst sådana kommuner som direkt berörs av kommunsammanslagningarna.⁸⁰

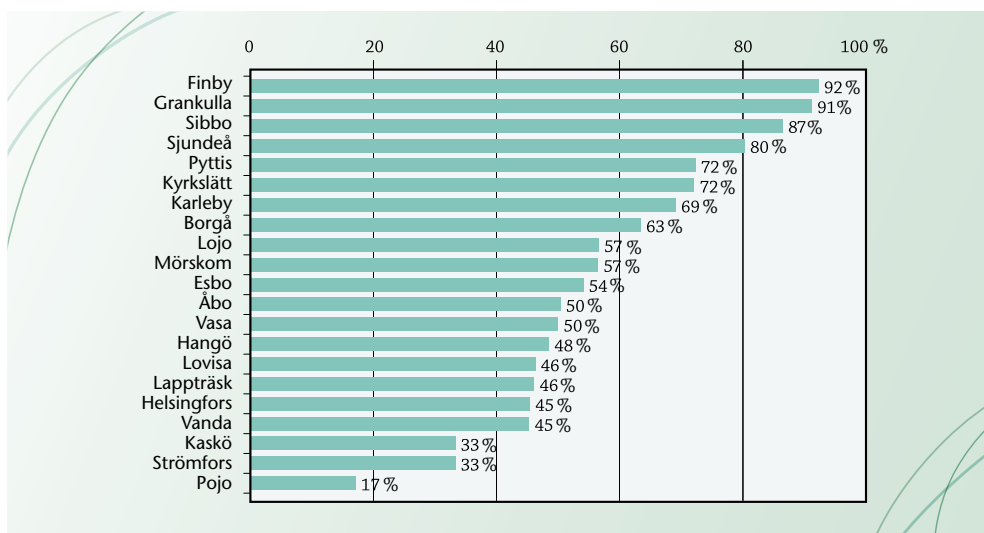
Kommunsammanslagningar skulle ge bättre möjligheter... både antalet finsk- och svenskspråkiga skulle öka betydligt och service kunde ges för lägre enhetspris.

Småningom an efter alldeles säkert en försämring, en försvagning.

Kommunala förvaltningsansvariga

De språkliga minoriteterna förhåller sig delvis skeptiska till reformen då det gäller servicenivån på det egna språket i framtiden. Hela 56 procent av de svenskspråkiga och 27 procent av de finskspråkiga som är en minoritet i kommunen tror att nya storkommuner leder till att servicen på eget språk kommer att bli sämre. Över 60 procent av de svenskspråkiga minoriteterna i Finby, Grankulla, Sibbo, Sjundeå, Pyttis, Kyrklätt och Karleby tror att servicenivån blir sämre. Motsvarande procent i exempelvis Pojo, Strömfors, Kaskö, Vanda och Helsingfors är mindre än 50.⁸¹

Figur 11

Andel svenskspråkiga som anser att kommun- och servicestrukturen försämras den nuvarande språkstrukturen (%)

Källa: Språkbarometern 2008

Regionförvaltningsreformen (ALKU) inleddes år 2007 och den syftar till att uppnå en effektiv medborgar- och kundorienterad regionförvaltning som ger goda resultat. Uppgifterna koncentreras till två nya myndigheter. Vid dem samlas och omfördelas uppgifterna vid de nuvarande länsstyrelserna, arbetskrafts- och näringscentralerna, de regionala miljöcentralerna, miljötillståndsverken, arbetarskyddsdistrikten och vägdistrikten. Landskapsförbundens befogenheter som en samordnande myndighet i regionförvaltningsarbetet stärks. Avsikten är att reformen genomförs fullt ut före 2010.

I uppdraget för arbetsgrupperna som beredde reformen år 2008 ingick att bedöma bland annat de språkliga konsekvenserna av sina förslag. Nästan alla arbetsgrupper behandlade de språkliga konsekvenserna i sina rapporter, dock på en mycket allmän nivå. Det konstaterades att bland annat att tjänster på finska och svenska är tryggade, eftersom detta är en skyldighet enligt språklagen, men praktiska lösningar för hur denna service tryggas behandlades i ringa grad. Sammantaget kan det konstateras att språkliga konsekvenser inte hade bedömts som en del av myndighetens verksamhet, till exempel som en del av tvåspråkiga myndigheters anställningspolitik eller avgöranden som fattas på två språk. Bedömningen av konsekvenser behandlades närmast med tanke på hur service på svenska kan tryggas vid sidan om service på finska, exempelvis med hjälp av tolkning och distanslösningar.

I besluten om regionindelningen hade det inte bedömts på vilket sätt de språkliga rättigheterna tryggas, till exempel när Mellersta Österbotten, där det tvåspråkiga Karleby ligger, placerades inom samma region med Norra Österbotten och Kajana. Konsekvenserna av att det tvåspråkiga Pyttis kommer att ingå i ämbetsdistriktet för en enspråkig regionförvaltningsmyndighet bedömdes inte heller.

Avsikten är att ett utkast till regeringens proposition om reformen av regionförvaltningen ska överlämnas till riksdagen under våren 2009.

De regionala myndigheterna förhåller sig skeptiska till den statligt drivna reformpolitiken med en mycket stram tidtabell. Utgången av bland annat utvärderingen av de språkliga konsekvenserna och integreringen av fungerande svenska servicemodeller är för myndigheterna en viktig fråga.⁸²

3.6.2 Sektorvisa strukturreformer

Reformen av åklagarväsendet inleddes i april 2007. Reformen syftade till att effektivisera åklagarväsendets verksamhet och styrning samt göra åklagarverksamheten mer enhetlig. Av åklagarväsendets tidigare samarbetsområden bildades 15 lokala åklagarämbeten, av vilka fem är tvåspråkiga och landskapsåklagarämbetet i Åland är svenskspråkigt.

För att trygga den svenskspråkiga befolkningens språkliga rättigheter föreskrevs det i samband med reformen om avvikande behörighetsvillkor gällande språkkunskaper för vissa åklagartjänster vid tvåspråkiga åklagarämbeten, där kunskaper i svenska framhävs. För dessa tjänster krävs utöver goda muntliga och skriftliga kunskaper i finska också ha utmärkta muntliga och skriftliga kunskaper i svenska.⁸³ Dessa behörighetsvillkor gäller tre åklagare vid åklagarämbetena i Helsingfors, Västra Nyland och Östra Nyland, två åklagare vid åklagarämbetet i Egentliga Finland och fem åklagare vid åklagarämbetet i Österbotten. Alla tjänster har kunnat besättas.

I praktiken förverkligas de språkliga rättigheterna inte fullt ut för alla svenskspråkiga parter. Till exempel svenskspråkiga parter ärenden och mål fördelas inte systematiskt till åklagare som kan svenska.⁸⁴

Reformen av *utsökningsväsendets* lokalorganisation genomfördes år 2007. I reformen omorganiserades utsökningsdistrikten så att de bildar större enheter. De språkliga rättigheterna behandlades inte nämnvärt vid beredningen av reformen, men i samband med reformen godkändes ett åtgärdsprogram för att trygga service på svenska. Uppföljningen av programmet visar dock på att vid årsskiftet 2007–2008 hade största delen av de tvåspråkiga utsökningsverken inte utarbetat planer för genomförande av åtgärdsprogrammet. Huvuddelen av verken uppger att de överför ärenden som förutsätter kunskaper i svenska till tjänstemän som kan svenska inom det egna ämbetsverket. Utgångspunkten är dock i praktiken inte att ämbetsverket i sin verksamhet självmant förverkligar medborgarnas språkliga rättigheter utan svenskspråkiga kunder måste själv begära att få service på svenska.⁸⁵

Reformen av *polisen lokalförvaltning* trädde i kraft i början av år 2009. Den syftade till att trygga tillgången till polistjänster i hela landet. Till följd av reformen minskades antalet polisdistrikt och resurser överfördes från förvaltningen till serviceverksamhet.

Målet var att reformen skulle garantera åtminstone nuvarande nivå på polisens svenska service.⁸⁶ I detta syfte inrättades det *regionala enheter* vid sådana polisinsättningar, till vilkas ämbetsdistrikt hör nuvarande tvåspråkiga härad med svenska som majoritetsspråk. De regionala enheterna ska primärt svara för att polisens basfunktioner inom det egna området förverkligas så att i synnerhet polisens svenska service kan tryggas. Deras ställning som tvåspråkiga enheter med svenska som majoritetsspråk bevarades och arbetspråket förblev svenska. Också behörighetsvillkoren som gäller personalens språkkunskaper fastställs enligt språkförhållandena inom området för den regionala enheten. Anställda i dessa regionala enheter förutsätts således framför allt ha kunskaper i svenska.

Regionala enheter inrättades i området för Raseborgs härad i Södra Finlands län samt i områdena för Åbolands, Pedersöre, Korsholms och Närpes härad i Västra Finlands län. Kravet på kunskaper i svenska ökade för personalen i de polisinrättningar som förvandlas från enspråkigt finska till tvåspråkiga.⁸⁷

I samband med reformen framhävde riksdagens förvaltningsutskott att bestämmelserna för att värna de språkliga rättigheterna måste följas i omstruktureringen av den lokala polisförvaltningen. Utskottet konstaterade bland annat att de regionala enheterna kommer primärt att ha hand om polisens basfunktioner inom sina områden. Specialuppgifter blir givetvis koncentrerade till större enheter, men denna uppgiftsfördelning minskar inte på skyldigheten att trygga de språkliga rättigheterna. Utskottet betonade dessutom hur viktigt det är med utbildning och att hålla språkkunskaperna vid liv och konstaterade att med tanke på framtiden måste det också ses till att det finns tillgång till svenskspråkiga poliser.⁸⁸

Meningen är att genom polisförvaltningsförordningen föreskriva närmare om kraven på personalens språkkunskaper i de regionala enheterna så att de följer kraven på språkkunskaper vid myndigheter med svenska som majoritetens språk.⁸⁹ Enligt justitieministeriets uppgifter råder det en viss osäkerhet beträffande hur bestämmelserna om behörighetsvillkoren som gäller språkkunskaperna ska tolkas.

Ett projekt för att *utveckla tingsrättsnätet* pågår som bäst. Ett av projektets syften är att genomföra en ändamålsenlig omstrukturering av tingsrätterna så att antalet tingsrätter kan minskas. Antalet minskas från nuvarande 54 till 27 tingsrätter från och med början av år 2010.⁹⁰ Enligt regeringsprogrammet ska det i samband med reformen läggas vikt vid att rättigheterna för båda språkgrupperna tryggas. För att trygga den svenskspråkiga befolkningens språkliga rättigheter planeras det att det vid Egentliga Finlands tingsrätt inrättas en särskild avdelning, där arbetsspråket och det primära handläggningsspråket är svenska. Detta anses vara viktigt, eftersom nuvarande Pargas tingsrätt med svenska som majoritetens språk kommer att slås samman med denna tingsrätt. Denna lösning kan förbättra möjligheterna att förverkliga den svenskspråkiga befolkningens språkliga rättigheter inom ett större område än förut i Egentliga Finland. Vid beredningen har man också diskuterat en revidering av bestämmelserna om behörighetsvillkoren som gäller domarnas språkkunskaper för att underlätta anställning av domare som behärskar svenska vid tvåspråkiga tingsrätter.

4

Tillämpning av språklagstiftningen inom social- och hälsovård

Statsrådet föreslog i sin berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen år 2006 att en bedömning av huruvida lagstiftningen, inklusive den sektorbundna speciallagstiftningen förverkligas med tanke på språkliga rättigheter. Enligt förslagen vore det viktigt att se över lagstiftningen om bland annat äldreomsorgen för att bedöma om den ska kompletteras med språkbestämmelser. Statsrådet konstaterade att officiella språkkunskapskrav och faktiska kunskaper var i obalans inom social- och hälsovården. Regelbundna kartläggningar och förfrågningar bland personal och klienter om servicen på finska och svenska ansågs därför nödvändiga.

I detta kapitel behandlas social- och hälsovården i de tvåspråkiga kommunerna, särskilt service inom barnskyddet, äldreomsorgen och mentalvården. Kommunernas uppfattning om hur servicen inom dessa tre sektorer i praktiken tillhandahålls eller ordnas på finska och svenska framgår bland annat av en omfattande enkät, som Forsknings- och utvecklingscentralen för social- och hälsovården, Stakes, numera *Institutet för hälsa och välfärd*, har utfört. I enkäten deltog alla utom en av de 43 tvåspråkiga kommunerna.⁹¹ Även justitieministeriet har riktat förfrågningar till bland annat patientombudsmän och barn- och mödravårdspersonal, samt intervjuat beslutsfattare, tjänstemän och organisationer inom social- och hälsovården.⁹²

I utredningen Språkbarometern 2008 lyfter kommuninvånarna i sina kommentarer allra mest fram hälso- och sjukvården och särskilt rätten till vård på sitt modersmål.⁹³

Hälsovårdens personal kan ofta verkligen bra finska, jämfört med andra.

I hälsovården är jag inte alltid säker på att man har förstått vad jag säger.

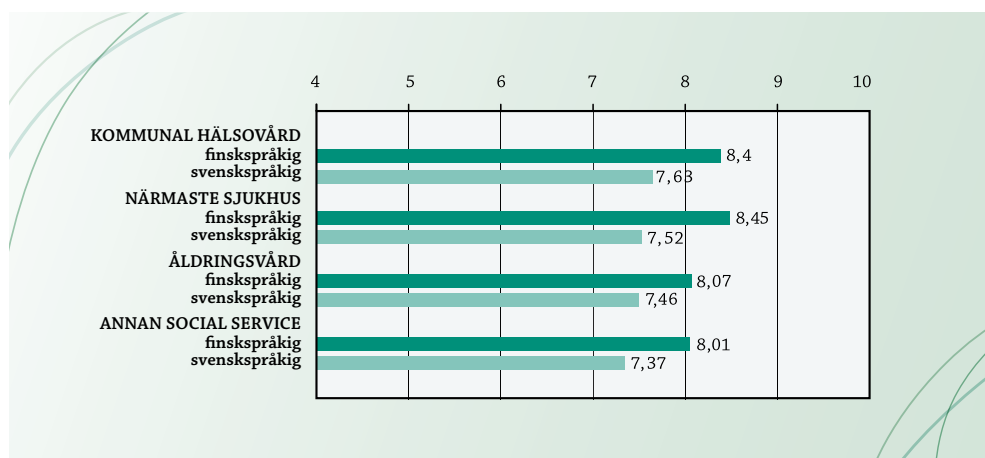
Testade hälsovården och, kanske hade jag tur, hittade fram på svenska av vänlig och hjälpsam finsk personal.

Tidsbeställning till t.ex. tandläkare bör kunna göras på svenska – det blev missförstånd i vår familj (tonårsdotter, tid, dag).

Språkbarometern 2008

Den finskspråkiga minoriteten i tvåspråkiga kommuner ger i genomsnitt ett vitsord högre än de svenskspråkiga för offentlig service på finska och svenska. Skillnaden mellan vitsorden är inte stor men ganska genomgående. Det är också anmärk-

ningsvärt att vitsordet åtta är vanligast bland svenskspråkiga, medan vitsordet 10 är vanligast bland finskspråkiga då det gäller den kommunala hälsovården, såsom hälsovårdscentral, läkare och tandläkare.⁹⁴

Figur 12
Finsk- och svensk-
finskspråkiga lokala
minoriteters vitsord
för service på eget
språk inom social-
och hälsovården.

Källa: Språkbarome-
tern 2008

4.1 Styrning och uppföljning inom social- och hälsovården

Social- och hälsovårdsmyndigheterna ska utöver språklagstiftningen även följa bestämmelser om förverkligande av de språkliga rättigheterna som ingår i speciallagstiftningen om social- och hälsovården. Under de senaste åren har social- och hälsovårdsdagstiftningen delvis förnyats. Lagen om elektronisk behandling av klientuppgifter inom social- och hälsovården och lagen om elektroniska recept trädde i kraft 2007 samt ny barnskyddslag 2008. Dessutom har handikapplagstiftningen ändrats såtillvida att gravt handikappade har rätt till personlig assistens från september 2009. Ny hälsovårdsdagstiftning är under beredning och regeringens proposition ska framläggas under år 2009. Även förslag till förordning om patientdokument bereddes under år 2008.⁹⁵

Social- och hälsovårdsministeriet, Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården Valvira och länsstyrelserna, kommunerna och dessas socialombudsmän och patientombudsmän samt Institutet för hälsa och välfärd deltar i styrningen, övervakningen och utvecklingen av social- och hälsovården, även beträffande tillämpningen av språklagstiftningen. Valvira, som övervakar yrkespersoner och organisationer inom social- och hälsovården samt avgör klagomål, har bland annat fäst uppmärksamhet vid myndigheternas skyldighet att se till att hälsovårdspersonalen har de språkkunskaper som krävs i patientarbetet.⁹⁶ Under *nämnderna för den språkliga minoriteten* i de tvåspråkiga sjukvårdsdistrikten fungerar sektioner, som följer upp hur exempelvis skyltning och annan information är ordnad på minoritetens språk på sjukhus.⁹⁷

Inom socialsektorn fungerar också nio *kompetenscenter*. *Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området* är gemensamt för de svensk- och tvåspråkiga kommunerna. Centret har exempelvis i ett projekt stött utvecklandet av nya IT-lösningar inom social- och hälsovården i Åboland samt rätt ut att handikappservicen i de tvåspråkiga kommunerna kunde förbättras⁹⁸.

I kommuner och samkommuner är de språkliga rättigheterna inom social- och hälsovården knutna till kommunens språk. I kontakter med myndigheter i en tvåspråkig kommun eller samkommun har var och en rätt att använda och få service på finska och svenska. I enspråkiga kommuner ges social- och hälsovård huvudsakligen på kommunens språk.⁹⁹

Det tycks inte finnas ett gemensamt mönster för hur och när tvåspråkiga kommuner och samkommuner har gett anvisningar om service på finska och svenska inom social- och hälsovården. Största delen av kommunerna tycks emellertid ha lämnat beslutsfattandet om eventuella språkbestämmelser till de enskilda kommunala organen. Således har social- och hälsovårdsväsendet i flera stora kommuner och samkommuner, exempelvis Helsingfors och Nylands sjukvårdsdistrikt och Österbottens sjukvårdsdistrikt, uppgjort bestämmelser och anvisningar om service på båda språken, ofta i ett särskilt program. Även hälsovårdspersonal på *barn- och mödrarådgivningsbyråer* i huvudstadsregionen, som deltog i justitieministeriets förfrågan beträffande service på svenska, uppgav att de fått formella, skriftliga anvisningar om skyldigheten att ge service på finska och svenska. Flertalet enheter inom social- och hälsovårdsväsenden tycks dock inte ha uppgjort särskilda anvisningar om den språkliga servicen. Flera kommuner uppger dessutom att de tar det för givet att klienterna tilltalas på sitt eget språk.¹⁰⁰

Det tycks ofta exempelvis på sjukhus vara oklart vem slutligen ansvarar för att anvisningar om patientens språkliga rättigheter finns och efterföljs. Strategier och skriftliga anvisningar är inte alltid tillräckligt konkreta eller skraddarsydda för de specifika arbetsplatserna, utan innehåller ofta bara principiella, allmänna bestämmelser.¹⁰¹

I justitieministeriets enkät till *patientombudsmännen* uppgav många att de *då och då* behandlar ärenden som gäller *patientens rätt till service på finska och svenska*. Patientombudsmän från Helsingfors uppgav dock i genomsnitt oftare än kolleger från Nyland eller Åboland att de *sällan eller aldrig* behandlat ärenden om service på finska och svenska.¹⁰²

Patientombudsmännen bedömer att patienterna känner bra eller åtminstone i någon mån till sina språkliga rättigheter. Patienternas frågor hänför sig främst antingen till vårdssituationen eller till rätten att få information om vården på eget språk. Det händer emellertid ibland att både patienter och personal är osäkra om på vilket språk exempelvis epikrisen ska skrivas eller anvisningar om hemvården ska ges inom en tvåspråkig vårdenhet. Patientombudsmännen anser att personalens bristande språkkunskaper är ett stort problem, särskilt i huvudstadsregionen. Även rekryteringen av tillräckligt språkkunniga patientombudsmän kan ibland stöta på problem.¹⁰³

Visst känner myndigheterna språklagen..., men i praktiken är det inte så enkelt att ordna. Dels vet patienterna kanske inte att de har rätt att använda sitt eget språk. Dels så 'anpassar de sig/finner sig i' att det inte alltid lyckas.

Patientombudsman

4.2 Kundservice inom social- och hälsovården

I detta avsnitt behandlas förverkligande av de språkliga rättigheterna i kundservicen beträffande mötesspråk mellan social- och hälsovårdspersonal och klienter samt språket i informationen till allmänheten. Dessutom behandlas språket i patientdokument, såsom beslut, patientjournaler och utlåtanden.

De tvåspråkiga kommunerna med svenska som majoritetens språk uppger att kundservicen alltid fungerar på finska och svenska inom social- och hälsovården. I flera kommuner med finska som majoritetens språk är det däremot ibland svårt att ordna kundbetjäning på svenska. Personalen utgår ofta från att klienten betjänas på svenska om han eller hon själv ber om det.¹⁰⁴

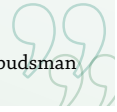
Enligt kommunerna utreder personalen inom social- och hälsovården vid första mötet vilket språk klienten vill använda och antecknar detta i klientuppgifterna. Om språket är okänt uppger stora kommuner att personalen vid behov tar befolkningsregistret till hjälp. Bland annat har en stor kommun automatisk registrering av klientens språktillhörighet, tack vara direkt kontakt till befolkningsregistret.¹⁰⁵ Det finns dock ingen allmän praxis om hur klientens språk utreds. I praktiken verkar det vara ganska ovanligt att personalen kollar språket i befolkningsregistret. Språket på vilket klienten inleder samtalet är mer avgörande.¹⁰⁶

De flesta tvåspråkiga kommuner uppger att både tryckt och elektronisk *information* om exempelvis förmåner eller vårdavgifter, samt *blanketter* finns att tillgå på finska och svenska. Några kommuner med finska som majoritetens språk uppger emellertid att skriftligt material inte alltid översätts eller att översättningen till svenska ofta är försenad. En annan orsak till att material inte alltid finns på svenska uppges vara att centralförvaltningen inom social- och hälsovården inte publicerar allt material på svenska, utan sänder ofta enbart finskspråkigt material, även till tvåspråkiga enheter.¹⁰⁷ Enligt justitieministeriets uppgifter finns exempelvis inte den blankett på svenska som ska fyllas i då anmälan om ett barnskyddsärende görs, fast barnskyddslagen varit i kraft i ett år. Även vårdspersonal på barn- och mödrarådgivningarna bekräftar att material ofta saknas på svenska. I Österbotten och Nyland saknas uppskattningsvis cirka en fjärdedel av det finskspråkiga materialet på svenska. I huvudstadsregionen och Egentliga Finland saknas uppskattningsvis hälften av materialet på svenska, medan bristen uppskattas vara ännu större på byråerna i Östra Nyland.¹⁰⁸ I praktiken är social- och hälsovårdsenheterna således ofta tvungna att på egen hand översätta bland annat informationsmaterial till svenska.

... den som ska översätta olika typer av information förväntas göra det vid sidan om sitt eget arbete, så man 'tacks' inte gnälla ifall något informeras endast på finska, när man vet hur lite personal [översättare] det finns överallt.

Patientombudsman

Bland annat många förbund inom social- och hälsovården publicerar information om exempelvis olika sjukdomar, dock ofta knapphändigare på svenska. Ett exempel på detta är det elektroniska hälsobiblioteket som bland annat Sitra med stöd av social- och hälsovårdsministeriet, Folkhälsoinstitutet och Finlands Kommunförbund samt sjukvårdsdistrikten har publicerat. De tvåspråkiga kommunerna hänvisar följaktligen både finsk- och svenskspråkiga kommuninvånare till bibliotekets enspråkigt finska webbplats, som bara i viss uträkning innehåller svenskspråkig information.¹⁰⁹

De tvåspråkiga kommunerna, utom tre med finska som majoritetens språk, uppger att social- och hälsovården vanligtvis ger *beslut* som gäller klienten på det språk som ansökningen har gjorts. En av kommunerna uppger att språket har liten betydelse, eftersom de svenskspråkiga klienterna vanligtvis är tvåspråkiga.¹¹⁰

Det verkar råda oklarhet på många nivåer inom hälsovården om frågan på vilket språk handlingar som gäller patienten, såsom *patientdokument och utlåtanden*, skrivs eller ska skrivas, eftersom hälften av alla kommuner lämnade frågorna om upprättande av handlingar som gäller patienten obesvarade, särskilt frågor beträffande språket i patientdokumenten. Hälften av de stora kommunerna med finska som majoritetens språk, uppger att *utlåtandena* skrivs på patientens eget språk. Flera av dessa stora kommuner uppger dock att personalens språkkunskaper inte räcker till för att upprätta patienthandlingar över huvud taget på svenska, men att handlingarna översätts till svenska, vid behov. Av kommunerna med svenska som majoritetens språk uppgav alla utom en av dem som svarade, att utlåtanden skrivs på patientens språk. I många kommuner tycks hälsovårdsväsendet inte heller känna till huruvida exempelvis den specialiserade sjukvården, ofta vårdenheter inom sjukvårdsdistrikt, skriver patientdokument på patientens eget språk.¹¹¹

Vi har tvåspråkiga patienter som vi försöker guida så de får service på sitt eget språk. Anteckningar om patienten görs också på samtalspråket. Vi har diskuterat frågan om på vilket språk anteckningarna ska göras. Patienter ska kunna läsa anteckningarna om de vill.

Patientombudsman

Delegationen för språkärenden och Svenska Finlands folkting har fäst social- och hälsovårdsministeriets uppmärksamhet på de språkliga rättigheterna beträffande patientdokument, speciellt med tanke på elektronisk kommunikation. Även patientombudsmännen anser att lagen om elektronisk behandling av klientuppgifter inom social- och hälsovården är viktig med tanke på patientens rättigheter att i framtiden kunna ta del av uppgifterna på sitt eget språk.¹¹²

Riksdagens justitieombudsman anser i ett avgörande att ett tvåspråkigt sjukvårdsdistrikt bör ha sett till att patienten fick sin sjukberättelse från öppenvården på begäran översatt till sitt eget språk. Såväl bestämmelserna och föreskrifterna om patientens rättigheter som grundlagens bestämmelse om språklig jämlikhet förutsätter detta. Justitieombudsmannen har emellertid konstaterat att bestämmelserna om uppgörande och översättning av patientdokument är flertydiga.¹¹³

4.3 Personalpolitik inom social- och hälsovården

I en situation då individen är särskilt utsatt och sårbar kan även små nyanser i språket vara avgörande. Det är därför viktigt att båda parter förstår och blir förstådda. Personalens språkkunskaper är en förutsättning för detta.

Inte på långt när alla kommunala social- och hälsovårdsmyndigheter har fastställt bestämmelser beträffande språkkunskaper vid anställning av personal. Flera kommuner kräver visserligen språkintyg vid anställning, om språkkunskapskrav har fastställts, men förfarandena för att kontrollera och upprätthålla språkkunskaper tycks ofta vara slumpmässiga.¹¹⁴

I det här avsnittet redogörs för kommunernas uppfattning om hur de vid anställningen säkerställer att sökande har sådana språkkunskaper som uppgifterna inom social- och hälsovården kräver och hur kommunerna säkerställer att personalen upprätthåller tillräckliga språkkunskaper.¹¹⁵

4.3.1 Personalens språkkunskaper

Hälften av de tvåspråkiga kommunerna uppger att sökandes språkkunskaper *utreds i samband med anställningen genom språkintyg*. Flera tvåspråkiga kommuner uppger dessutom att krav på kunskaper i kommunens båda språk beaktas redan *i befattningsbeskrivningen*, då det gäller yrkesutbildad personal inom social- och hälsovården. Fem kommuner tar för givet att de som anställs kan finska och svenska, eftersom alla anställda ska kunna kommunens båda språk. Några kommuner utreder sökandes språkkunskaper endast om arbetsuppgiften förutsätter kunskaper i båda språken.

Tretton tvåspråkiga kommuner uppger att de under de senaste fem åren har *utrett språkkunskaperna hos yrkesutbildade inom social- och hälsovården*. Några uppger att personalens språkkunskaper utreds i anslutning till personalstrategierna. En kommun utreder anställdas språkkunskaper i samband med utvecklingssamtal, en annan hade utrett vilka svenskspråkiga anställda var redo att betjäna klienter på svenska. Många små kommuner uppger emellertid att det inte finns behov av att kartlägga redan anställdas språkkunskaper eftersom man känner till dessa. Två kommuner hade kartlagt personalens språkkunskaper i samband med systemet för utbetalning av språktillägg.

I 19 av 21 kommuner med finska som majoritetens språk och åtta kommuner med svenska som majoritetens språk betalar kommunen *språktillägg* till personal inom social- och hälsovården. Flera kommuner förutsätter ett officiellt språkintyg för att bevilja tillägget, medan exempelvis sjukvårdsdistrikt betalar språkbrukstillägg på basis av hur mycket den anställda de facto använder det andra språket. Främst beviljas språkbrukstillägget åt personal inom kundservicen, där det andra språket dagligen behövs. Kommunerna betalar vanligtvis lika stort språktillägg till alla som är berättigade till detta, medan några ordnat nivåprov för att fastställa tilläggets storlek. En enhetlig linje om grunderna för beviljade av språktillägg och beloppets storlek tycks dock inte finnas. Alla tvåspråkiga kommuner betalar emellertid inte språktillägg. I flera kommuner har språktillägget dessutom nyligen slopats.¹¹⁶

4.3.2 Språkkurser och fortbildning

Nu börjar man tyvärr märka konsekvenserna av att studenterna inte ha 'behövt' lära sig svenska. Eftersom det finns en så stor brist på behörig personal/vårdpersonal över huvud taget, kommer språket i andra hand om man endast har en enda sökande, trots att det officiellt är ett kriterium.

Patientombudsman

I flertalet tvåspråkiga kommuner, främst stora kommuner i södra Finland och Österbotten med finska som majoritetens språk, kan anställda delta i *språkutbildning* av olika slag. Några stora kommuner ordnar egna språkkurser, medan andra ordnar avgiftsfria kurser på arbetstid i samarbete med medborgar- eller arbetarinstitutionen. I kommuner med svenska som majoritetens språk är språkkurser relativt sällsynta. Många av dessa kommuner anser att det inte funnits behov att ordna språkkurser, eftersom alla anställda inom social- och hälsovården behärskar både finska och svenska. Kommunerna anser att även om de uppmanar anställda att delta i språkkurser är det egna intresset för språkutbildning i hög grad avgörande.¹¹⁷

Cirka en tredjedel av kommunerna, främst i Österbotten och huvudstadsregionen, har ordnat *utbildning om myndigheternas språkliga skyldigheter och patientens språkliga rättigheter*, i första hand för ledningen då ny språklagstiftning trädde i kraft. För övrigt tas språklagstiftningen i allmänhet upp i samband med annan utbildning. Många kommuner anser att utbildning om språklagstiftningen inte behövs för att det är självklart att klienterna betjänas på finska och svenska inom social- och hälsovården.¹¹⁸

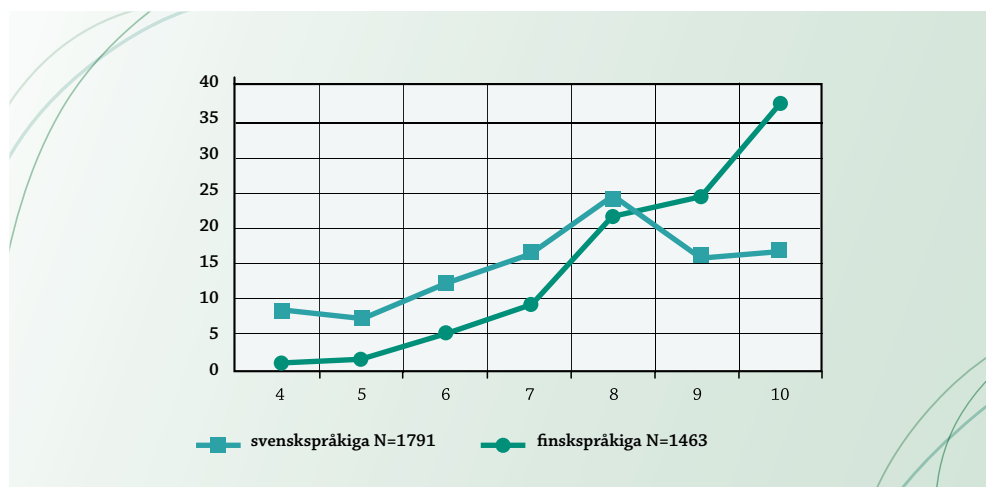
Majoriteten av tillfrågad svenskspråkig hälsovårdspersonal på barn- och mödrarådgivningsbyråerna i tvåspråkiga kommuner svarade, att det sällan eller aldrig ordnas kurser på svenska inom deras specialområde.¹¹⁹

Det ordnas sällan exempelvis *seminarier och kurser* på svenska om lagstiftning och rekommendationer eller utvecklingsprogram inom social- och hälsovården. En orsak uppges vara att sakkunniga tjänstemän inom social- och hälsovården inte alltid kan föreläsa på svenska. Med tanke på kommunens rätt till information från centralförvaltningen på majoritetsspråket i kommunen och på möjligheterna för personal som inte har tillräckliga kunskaper i finska samt på upprätthållande av fackspråket inom social- och hälsovården är det viktigt att utbilda både på finska och svenska.¹²⁰

4.4 Centrala sektorer inom social- och hälsovården

I detta avsnitt behandlas särskilt *barnskyddet, äldreomsorgen och mentalvårdstjänsterna* i de tvåspråkiga kommunerna. Övrig verksamhet inom social- och hälsovård tas upp sporadiskt.

Enligt Språkbarometern 2008 ger de svensk- och finskspråkiga minoriteterna i allmänhet nästan likadana genomsnittliga vitsord för *den kommunala hälsovården*. Finskspråkiga ger dock i snitt högre vitsord särskilt beträffande närmaste sjukhus. Detta kan bero på att sjukhusen vanligtvis finns i närmaste större tätort, där finska är majoritetens språk och servicen troligtvis ofta ges på finska.¹²¹

Figur 13

Vitsord för service på finska och svenska på närmaste sjukhus

Källa: Språkbarometern 2008

Dagvården är ett viktigt led i barnets språkutveckling. Den grund för språket som barnet får före skolåldern kan vara av betydelse för senare språkkunskaper och språkval. Dagvården hör i flertalet kommuner till social- och hälsovården men i många kommuner numera till skolväsendet. Kommunerna ska inom rimlig tid ordna dagvård åt alla barn som är i behov av dagvård på barnets språk.¹²² I praktiken har många kommuner svårt att ordna dagvårdsplats på barnets eget språk, oftast gäller det svenska. Således rekommenderade en stor kommun med finska som majoritetens språk på sin webbplats svenskspråkiga föräldrar bland annat att uttryckligen kräva att få en svenskspråkig plats då de ansöker om dagvård och att det är skäl att söka plats mer än sex månader i förväg.

4.4.1 Barnskyddet

Kommunens socialmyndigheter ska enligt barnskyddslagen stödja familjen genom olika stödåtgärder, såsom förebyggande åtgärder och åtgärder inom öppenvården samt omhändertagande och placering i vård utanför hemmet och familjevård. De flesta tvåspråkiga kommuner tycker uttryckligen att service inom barnskyddet måste ges och dokumentation göras på klientens eget språk. Kommunerna är dock inte likadana, vilket förutsätter skräddarsydda verksamhetsmodeller även inom barnskyddet.¹²³

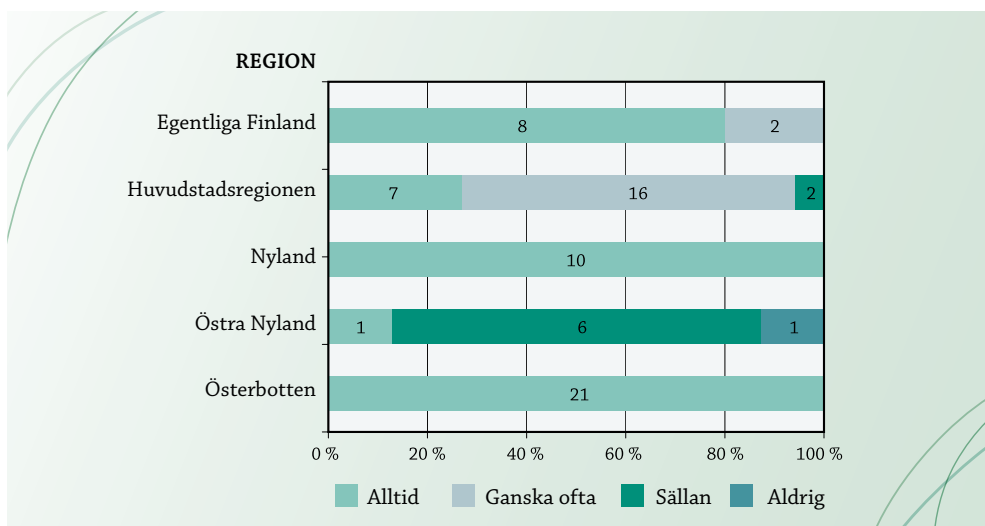
Stora kommuner i södra Finland, där de svenskspråkigas andel är liten, har problem att ordna service på svenska inom barnskyddet. I en del av dessa kommuner är samtalspråket med svenskspråkiga familjer dessutom inte automatiskt svenska.¹²⁴

Flera kommuner uppger att social- och hälsovårdspersonalen vid behov ber om hjälp av en annan enhet om det inte i enheten finns personal som kan svenska, ifall klienten önskar service på svenska. På basis av svaren ger dessa kommuner inte alltid självmant service på klientens språk, utan enbart om klienten själv ber om det. En del kommuner hänvisar vid behov svenskspråkiga klienter till en svenskspråkig hälsostation eller socialserviceenhet. I några kommuner har tillgången till svensk-språkig service delvis tryggats genom att placera socialarbetare som kan svenska på alla socialbyråer. Två små tvåspråkiga landsbygdskommuner med finska som majoritetens språk uppger att de hittills inte funnits behov att ordna service på svenska.¹²⁵

I de tvåspråkiga kommunerna i Österbotten och Nyland uppger hälsovårdspersonal på barn- och mödrarådgivningsbyråer att svenskspråkiga klienter alltid hänvisas till en hälsovårdare som talar svenska. Sju hälsovårdare av 25 i huvudstadsregionen och en av åtta i Östra Nyland uppger att svenskspråkiga klienter alltid hänvisas till en hälsovårdare som talar svenska.¹²⁶

Figur 14

Hur ofta hänvisas en svenskspråkig klient till en hälsovårdare som talar svenska?
(N=74)

Nästan alla tvåspråkiga kommuner bedömer att de *vid behov kan ordna stödåtgärder inom barnskyddet* på båda språken. Största delen av kommunerna med svenska som majoritetens språk och hälften av kommunerna med finska som majoritetens språk anser att de kan ordna *stödpersoner eller stödfamiljer* åt både finskspråkiga och svenskspråkiga familjer och barn, medan *vård- eller terapitjänster som stöder barnets rehabilitering* finns att tillgå eller åtminstone kan ordnas på båda språken i något flera kommuner.¹²⁷

Andra stödåtgärder inom barnskyddet, såsom *rehabilitering av hela familjen eller placering av barn i familje- eller institutionsvård* bedömer alla utom en av kommunerna med svenska som majoritetens språk att de har eller kan ordna på båda språken, medan möjligheterna att få dessa tjänster på svenska varierar i kommuner med finska som majoritetens språk. Större kommuner med finska som majoritetens språk har vanligtvis ordnad *stödgruppsverksamhet och semester- och rekreationsverksamhet* på finska och uppger att de vid behov också kan ordna dessa tjänster på svenska. Hälften av alla tvåspråkiga kommunerna, främst de små kommuner, tycks inte ha ordnat denna stödverksamhet på finska eller svenska.¹²⁸

Alla utom en kommun med svenska som majoritetens språk svarar att de har tillgång till *rådgivning i uppfostrings- och familjerådgivning* och till *tjänster och medling vid vårdnads- och umgängestvister samt tjänster och rådgivning vid adoption* på både finska och svenska. I flera kommuner, främst små kommuner med finska som majoritetens språk finns dessa tjänster däremot inte tillgängliga på svenska, men alla dessa kommuner anser att tjänsterna vid behov kan ordnas också på svenska.¹²⁹

Särskilt i många små kommuner tycks det vara svårt att över huvud taget ordna *jourtjänster, familjevård och institutionsvård* inom barnskyddet. Stora kommuner med svenska som majoritetens språk uppger att de tillhandahåller jourtjänster på både finska och svenska, medan stora kommuner med finska som majoritetens språk ibland tycks ha svårigheter att ordna jourtjänster på svenska.¹³⁰

4.4.2 Äldreomsorgen

När vi blir gamla och orkeslösa och glömska hoppas vi få omvårdnad och service på vårt modersmål! Jag tror att speciellt pensionärerna kommer att behöva extra service... Detta speciellt om man i framtiden måste göra allt via nätet som många av pensionärerna inte har i sina hem.

Språkbarometern 2008

Centrala social- och hälsovårdstjänster för äldre är bland annat hemservice och hemsjukvård, stödtjänster, såsom måltids- och städtjänster, rehabilitering och olika hjälpmedel, stöd för närståendevård, tjänster inom primärvården och specialistsjukvården samt vård på ålderdomshem.¹³¹

Alla personer över 75 år har rätt till bedömning av servicebehovet inom socialvården. För varje äldre kommuninvånare som har ett ständigt servicebehov utarbetas en *vård- och serviceplan*.¹³² Kommunerna med finska som majoritetens språk uppger att de strävar efter att utarbeta vård- och serviceplanen för äldre finsk- och svenskspråkiga klienter på deras eget språk, medan alla kommuner med svenska

som majoritetens språk uppger att de uppgör vård- och serviceplanen på klientens språk eller vid behov översätter den.¹³³

Nästan alla tvåspråkiga kommuner uppger att *stödtjänster* såsom färdtjänster, städtjänster och trygghetsservice för äldre som bor hemma går att få eller ordnas på båda språken. Samma gäller *demensrådgivarens eller kontaktpersonens tjänster*, med undantag av några stora kommuner i södra Finland med finska som majoritetens språk, vilka uppger att de bara vid behov försöker ordna dessa stödtjänster. Situationen beträffande stödtjänster på svenska är därför i praktiken ofta dålig. Exempelvis i Helsingfors får enligt justitieministeriets uppgifter mindre än hälften av alla svenskspråkiga som behöver hemservice svenskspråkig service. Särskilt har problem gjorts gällande då hemservice ordnats som köptjänst.¹³⁴

I Språkbarometern 2008 gav de språkliga minoriteterna i de tvåspråkiga kommunerna ungefär lika höga vitsord för åldringsvården, men vitsorden varierar från kommun till kommun. I exempelvis Åbo ger den svenskspråkiga minoriteten år 2008 vitsordet 6,5 för åldringsvården, mot 6,7 år 2004. I Vasa däremot, steg vitsordet år 2008 till 7,5, från 6,9 år 2004. I huvudstadsregionen gav den svenskspråkiga minoriteten speciellt låga vitsord för hemhjälp och hemservice.¹³⁵

Då vi en gång för alla har fattat beslut om att den svenska demensvården ska motsvara den finska finns inget utrymme för att senare börja tala om att servicen byggs ut stegvis.

Kommunalpolitiker

Flytt från hemmiljön till *serviceboende, ålderdomshem eller hälsovårdscentralens bäddavdelning*, innebär stora förändringar för klienterna. Då betonas det egna språkets betydelse. Flertalet tvåspråkiga kommuner uppger att det vanligtvis finns tillgång till *serviceboende och platser på ålderdomshem* för både finsk- och svenskspråkiga åldringar. Flera små kommuner uppger att de inte har platser på ålderdomshem, för varken finsk- eller svenskspråkiga åldringar. Även om detta kan vara i linje med strävandena att minska institutionsvård kan det också innebära att personer som inte klarar exempelvis serviceboende inte får lämplig vård.¹³⁶

I kommunerna med svenska som majoritetens språk kan äldre personer få vård på finska eller svenska på *hälsovårdscentralens bäddavdelning*, medan vård på svenska inte alltid finns i kommuner med finska som majoritetens språk. I de stora kommunerna i södra Finland är situationen särskilt svår. Där händer det att det i arbetsskiftet inte finns någon som behärskar svenska.¹³⁷

4.4.3 Mentalvårdstjänster

Det finns många former av mentalvårdstjänster, men serviceutbudet och tillgången till tjänster varierar mycket beroende på kommun. De vanligaste mentalvårdstjänsterna är besök inom primärvården eller specialistsjukvård inom den *öppna vården*. Dessutom finns psykiatrisk *institutionsvård* från kortvarig krisvård till rehabiliterande vård i perioder. Därtill finns mellanformer såsom boendeservice, arbetsverksamhet, dagsjukvård och dagcentralverksamhet.

Patientens rätt till service på finska eller svenska hänför sig inte enbart till kommunens eller samkommunens språk, utan patienten har en mer omfattande rätt att få vård på eget språk. Om en patient inte kan få vård på sitt eget språk på det sjukhus eller i den verksamhetsenhet som bestäms enligt boningsorten, har han eller hon rätt att få vård vid en verksamhetsenhet i ett annat sjukvårdsdistrikt.¹³⁸

Alla kommuner med svenska som majoritetens språk uppger att det finns tillgång till finsk- och svenskspråkiga *mentalvårdstjänster för barn och unga inom öppenvården*. Kommunerna med finska som majoritetens språk tycks i allmänhet kunna erbjuda mentalvårdstjänster inom öppenvården i något högre utsträckning för barn än för unga eller vuxna, på både finska och svenska.¹³⁹

Nästan alla tvåspråkiga kommuner uppger att *läkartjänster vid hälsovårdscentral för mentalvårdspatienter* finns att få på både finska och svenska. Alla kommuner med svenska som majoritetens språk och nästan alla med finska som majoritetens språk har *hälsovårdspsykiatriska tjänster* på båda språken. Tre kommuner uppger att svenskspråkig service inte finns att få, men att den kan ordnas. *Psykiatrisk rehabilitering* i samband med hemsjukvård verkar däremot vara ytterst sällsynt i många kommuner med svenska som majoritetens språk. Största delen av de stora kommunerna med finska som majoritetens språk uppger dock att de kan ordna psykiatrisk rehabilitering i form av hemsjukvård på båda språken.¹⁴⁰

Stora kommuner med svenska som majoritetens språk uppger att de ordnar *psykiatrisk sjukvård* på både svenska och finska medan många stora kommunerna med finska som majoritetens språk inte uppgett hur de ordnar *psykiatrisk sjukvård* på svenska. En kommun uppgav att svenskspråkig psykiatrisk sjukvård inte finns att få inom det egna sjukvårdsdistriktet. Två tredjedelar av kommunerna med finska som majoritetens språk uppger att *psykoterapi* kan ordnas på både finska och svenska. Nästan hälften av kommunerna med svenska som majoritetens språk ger inga uppgifter om tillhandahållande av psykoterapi för barn, unga eller vuxna. I praktiken verkar möjligheterna att få psykoterapi på finska eller svenska i en tvåspråkig kommun vara dåliga.¹⁴¹

5

Tillämpning av språklagstiftningen inom polis och rättsväsen

I detta kapitel behandlas förverkligandet av de språkliga rättigheterna i polisens, åklagarväsendets och domstolarnas verksamhet. Hos dessa myndigheter har individen rätt att använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska. I brottmål gäller detta hela processen från polisens förundersökning och åklagarens åtalsprövning till domstolshandläggningen. Eftersom förundersökningsmaterialet och åklagarens stämningsansökan bildar det centrala materialet i brottmålets senare handläggning ska det rätta språket utredas redan då ärendets handläggning inleds.

I kapitlet behandlas främst förverkligandet av de svenskspråkigas språkliga rättigheter i polisens och rättsväsendets verksamhet, eftersom finskspråkigas rättigheter enligt justitieministeriets uppgifter i huvudsak tillgodoses utan problem. Tyngdpunkten är på tvåspråkiga myndigheter och domstolarna. Eftersom det inte är möjligt att behandla alla domstolar inom ramen för denna berättelse, är fokus på tingsrätterna. Detta innebär att förverkligandet av de språkliga rättigheterna till exempel i förvaltningsdomstolarna inte behandlas. I kapitlet som gäller polisens verksamhet fokuseras det särskilt på förundersökningen, eftersom detta är en viktig del av kedjan som syftar till att trygga förverkligandet av de språkliga rättigheterna inom rättsväsendet.

Kapitlet baserar sig främst på de uppgifter som justitieministeriet samlat in genom sina förfrågningar till polisyrkeshögskolans finskspråkiga studerande, åklagare vid tvåspråkiga åklagarämbeten samt lagmännen vid alla tingsrätter.

5.1 Polisen och de språkliga rättigheterna

Polisen syns i mångahanda situationer i vår vardag. I egenskap av övervakare av trafiken och ordningen har polisen bland annat rätt att bötfälla för överhastighet och göra alkoholtest för förare. Dessutom håller polisen i egenskap av förundersökningsmyndighet förhör för att utreda brott.

Eftersom polisen har rätt att ingripa i individens grundläggande rättigheter är det viktigt att polisen har tillräcklig förmåga att utöva sin verksamhet på båda nationalspråken och att alla har en verklig möjlighet att sköta sitt ärende med polisen på sitt eget språk.¹⁴²

I sina kontakter med polisen har var och en alltid rätt att använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska, och polisen ska självmant säkerställa att denna rätt i praktiken förverkligas.

Enligt utredningen Språkbarometern 2008 upplevs polisens service på svenska i tvåspråkiga kommuner vara bristfällig. Enbart en tredjedel av den svenskspråkiga minoriteten anser att de fått närpolisens tjänster på sitt eget språk. En fjärdedel har fått service både på finska och svenska, men nästa hälften enbart på finska. En tiondedel av finskspråkiga invånare i tvåspråkiga kommuner med svenska som majoritetsspråk upplever för sin del att de inte får service på finska.¹⁴³ Också till riksdagens justitieombudsman riktas årligen några klagomål beträffande det att en person inte har fått service på sitt eget språk, närmast på svenska, hos en tvåspråkig polismyndighet.¹⁴⁴

Om en svenskspråkig kund förstår finska, tilltalas han eller hon enligt justitieministeriets uppgifter i regel på finska. Svenskspråkiga kunder har också fått sina beslut på finska.¹⁴⁵ Trots detta uppger 78 procent av de svenskspråkiga att de har stort eller ganska stort förtroende för polisen.¹⁴⁶

I extremfall (ambulans, polis) uppfattar jag situationen så akut att jag inte vågar förlita mig på svensk service, utan använder för säkerhets skull finska.

Språkbarometern 2008

Svenskspråkiga känner dock inte alltid till sina språkliga rättigheter och detta är en orsak till att de inte uppger att de vill tala svenska. Därför är polisens eget initiativ ytterst viktigt för att de språkliga rättigheterna kan förverkligas.

5.1.1 Polisernas kunskaper i svenska

Tryggandet av de grundläggande rättigheterna förutsätter att det för samhällets behov utexamineras tillräckligt många svenskkunniga poliser.¹⁴⁷ I verkligheten finns det dock inte tillräckligt med poliser som kan svenska.¹⁴⁸ För närvarande finns det enbart nio studerande som deltar i polisyrkeshögskolans svenskspråkiga utbildning för grundexamen för polis.¹⁴⁹ Den svenskspråkiga utbildningen för grundexamen för polis ordnas inte heller lika ofta som den finskspråkiga utbildningen. Däremot är finskspråkiga polisens kunskaper i svenska enligt justitieministeriets uppgifter inte i regel tillräckliga för att i praktiken garantera förverkligandet av individens språkliga rättigheter.

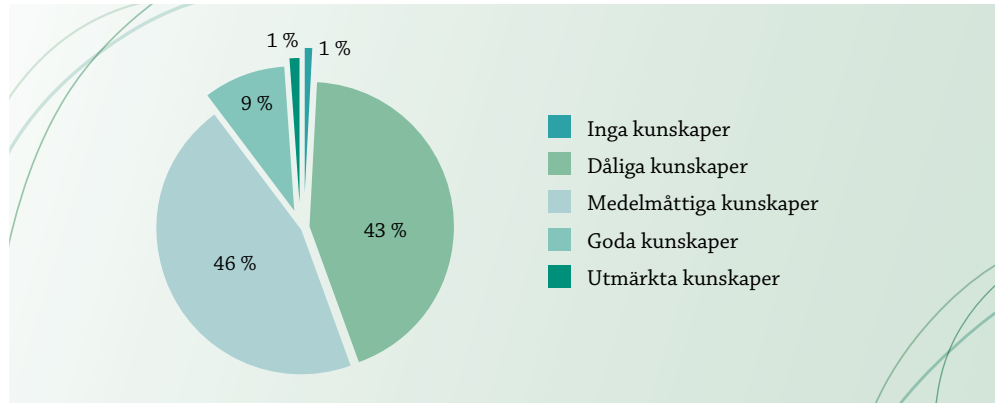
Finskspråkiga polisens otillräckliga kunskaper i svenska framgick i samband med revideringen av behörighetsvillkoren som gäller språkkunskaper för poliser.¹⁵⁰ Justitieministeriet skickade under sommaren 2008 en förfrågning till en del av de finskspråkiga studerande som avlagt den kurs i svenska som ingår i grundexamen för polis i polisyrkeshögskolan. Avsikten var att reda ut hurdana färdigheter de som avlagt grundexamen för polis har att klara av praktiskt polisarbete på svenska.

I grundexamen för polis ingår en kurs i det andra inhemska språket som omfattar två studieveckor. Det anses att läroplanen inte tillåter mer omfattande undervisning i svenska.¹⁵¹

Nio av tio av de finskspråkiga studerande som avlagt kursen i svenska som ingår i polisyrkeshögskolans utbildning för grundexamen upplever att de har medelmåttiga eller dåliga kunskaper i svenska. En av tio anser emellertid sina kunskaper i svenska vara goda eller utmärkta. De flesta av studerande anser dessutom att språkundervisningen är tillräcklig med tanke på arbetsuppgifterna.¹⁵²

Figur 15

Finskspråkiga polisstuderandes bedömning av sina kunskaper i svenska (N=99)

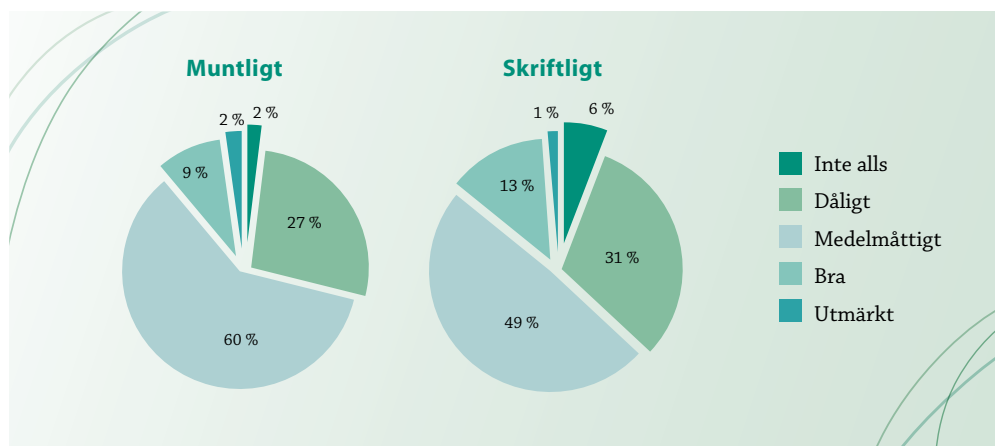

Tre fjärdedelar av studerande uppger att undervisningen i svenska har förbättrat deras språkkunskaper i viss mån och rentav en femtedel anser att undervisningen har förbättrat deras kunskaper betydligt. Enbart en bråkdel anser att undervisningen inte har haft någon betydelse för deras språkkunskaper.¹⁵³

Cirka hälften av studerande bedömer att de medelmåttigt klarar av muntlig och skriftlig kommunikation med en svenskspråkig kund, medan en tredjedel uppger att deras muntliga och skriftliga kunskaper är dåliga. En dryg tiondedel bedömer att de har bra eller utmärkt förmåga att både muntligt och skriftligt betjäna svenskspråkiga kunder på svenska.¹⁵⁴

Figur 16

Finskspråkiga polisstuderandes bedömning av sin förmåga att sköta sina arbetsuppgifter på svenska (N=100)

Enligt lärarnas bedömning upplever studerande att de relativt lätt klarar av i synnerhet enkla vardagliga kundbetjäningssituationer, såsom att fylla i blanketter, fråga efter personuppgifter samt bötfullande och andra motsvarande samtalsituationer. Enligt lärarnas bedömning upplever studerande dock att deras skriftliga kunskaper i svenska är sämre än de muntliga kunskaperna. Att hålla förhör och skriva förhörsprotokoll på svenska upplevs vara utmanande.¹⁵⁵

För att självmant kunna förverkliga de språkliga rättigheterna ska myndigheten känna till kundens språkliga rättigheter. Nio av tio studerande uppger att de väl eller i viss utsträckning känner till medborgarnas språkliga rättigheter. En tiondedel av studerande uppger emellertid att de inte alls känner till medborgarnas språkliga rättigheter. Många studerande som redan har deltagit i arbetspraktiken uppger, att de talar svenska först när det framgår att kunden inte förstår finska eller engelska.¹⁵⁶

5.1.2 De språkliga rättigheterna i förundersökningen

För att individens språkliga rättigheter ska kunna förverkligas är det viktigt att det egna språket kan användas redan när handläggningen av ärendet inleds. Tillgodosendandet av parternas språkliga rättigheter vid domstolshandläggning av brottmål förutsätter att förhör med parterna redan i förundersökningskedet hålls på deras eget språk, antingen finska eller svenska.¹⁵⁷

Förundersökningen görs vanligtvis av polisen. Den som förhörs i förundersökning har enligt förundersökningslagen rätt att använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska. Syftet är att säkerställa att den som förhörs blir förstådd, vilket är centralt med tanke på hans eller hennes rättsskydd. Förundersökningsmyndigheten ska föra ett förhørsprotokoll på det språk som den förhörde har använt under förhöret, det vill säga på finska eller svenska. Förundersökningsprotokollet skrivs på finska eller svenska eller delvis på finska och delvis på svenska.¹⁵⁸ I förundersökningsprotokollet antecknas också parternas språk.¹⁵⁹ Om förundersökningen gjorts på något annat än den förhördes språk, men inget om detta nämns i förhørsprotokollet, får inte åklagaren den information som han eller hon behöver för att de språkliga rättigheterna med säkerhet ska bli tillgodosedda.¹⁶⁰

Bestämmelserna om att parternas språk ska antecknas i förundersökningsprotokollet och att förhöret ska hållas på den förhördes språk intogs i förundersökningslagen år 2004. Enligt justitieministeriets uppgifter har detta inte främjat användningen av den förhördes språk i förundersökningen. Detta framgår också av förfrågningen som riktades till åklagarna. Enbart knappt 7 procent av åklagarna bedömer att den förhörde *alltid* förhörs på hans eller hennes eget språk i förundersökningen, då detta språk är svenska. Emellertid uppger klart över hälften av åklagarna att förhören i samband med förundersökningen *oftast* hålls på den förhördes eget språk, då detta språk är svenska. Det finns dock skillnader mellan de olika åklagarämbetena. När det gäller åklagarna vid åklagarämbetena i Helsingfors, Östra Nyland och Västra Nyland är bedömningarna om hur väl de språkliga rättigheterna förverkligas i förundersökningen en aning mer negativa än genomsnittet. Bedömningarna av åklagarna vid åklagarämbetena i Österbotten och Egentliga Finland är för sin del mer positiva än genomsnittet.¹⁶¹

Kundernas språkliga rättigheter förverkligas i förundersökningen och också i övrigt bra, eftersom vi inte har fått någon negativ respons eller några klagomål.

Ledande tjänsteman inom polisförvaltningen

5.2 Åklagarna och de språkliga rättigheterna

I brottmål beslutar åklagaren på grundval av polisens förundersökningsmaterial om väckande av åtal eller om åtalseftergift. Eftersom språket i stämningsansökan och i beslutet om åtalseftergift bestäms redan i samband med åtalsprövningen, ska åklagaren i förundersökningsprotokollet kontrollera den misstänktes språk så att stämningsansökan uppgörs på det språk han eller hon använt vid förundersökningen.¹⁶² Anteckningen i förundersökningsprotokollet om den misstänktes språk är således av stor betydelse när det gäller förverkligandet av hans eller hennes språkliga rättigheter.

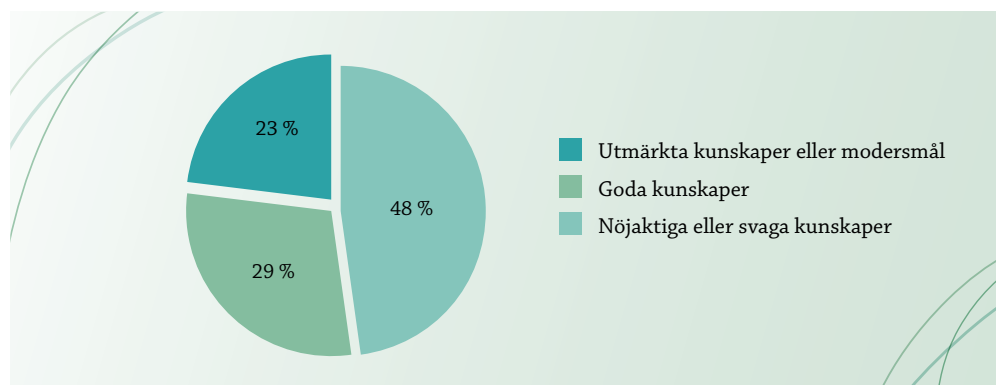
Justitieministeriet genomförde med bistånd från riksåklagarämbetet en förfrågning som riktades till åklagarna vid åklagarämbetena i Helsingfors, Västra Nyland, Östra Nyland, Egentliga Finland och Österbottens åklagarämbeten. Frågorna gällde bland annat åklagarnas kunskaper i svenska och på vilket sätt svenskspråkiga mål och ärenden fördelas mellan åklagarna, språket i stämningsansökan och beslutet om åtalseftergift samt handräckning mellan åklagarämbetena. Åklagarnas erfarenheter av hur de språkliga rättigheterna förverkligas i förundersökningen och vid domstolarna behandlas i kapitlet 5.1.2 och 5.3 som gäller polisen och tingsrätterna.

5.2.1 Åklagarnas kunskaper i svenska och fördelning av ärendena

Hälften av åklagarna vid de tvåspråkiga åklagarämbetena bedömer att deras yrkesmässiga kunskaper i svenska är nöjaktiga eller svaga och en tredjedel att de är goda. Nästan en fjärdedel av åklagarna har svenska som modersmål eller uppger att de har utmärkta kunskaper i svenska. Det finns betydliga skillnader mellan de olika åklagarämbetena. Till exempel 67 procent av åklagarna vid åklagarämbetet i Helsingfors uppger att deras kunskaper i svenska är nöjaktiga eller svaga, medan motsvarande andel vid åklagarämbetet i Österbotten är 36 procent.¹⁶³

Figur 17

Åklagarnas kunskaper i svenska vid tvåspråkiga åklagarämbeten (N=91)

För att trygga tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna kan ärenden där någon av parterna är svenskspråkig fördelas till åklagare som kan svenska. Så görs det också i praktiken. Detta innebär att svenskspråkiga ärenden primärt fördelas till sådana åklagare, som enligt tjänstens behörighetsvillkor ska ha bättre kunskaper i svenska än vanligt¹⁶⁴ eller andra svenskkunniga åklagare. Nästan en femtedel av åklagarna uppger dock att det inte finns något klart överenskommet förfarings sätt eller att de inte vet på vilka grunder ärendena fördelas. Enbart en bråkdel uppger att ärendena fördelas till den åklagare som har tid oberoende av dennes språkkunskaper.¹⁶⁵

Alla åklagare som har svenska som modersmål eller utmärkta kunskaper i svenska behandlar svenskspråkiga ärenden i någon mån, 33 procent dagligen och 38 procent varje vecka. Nästan 29 procent av åklagarna, som har svenska som modersmål eller utmärkta kunskaper i svenska, bedömer dock att de handlägger ärenden med svenskspråkiga parter enbart månatligen eller mer sällan.¹⁶⁶

5.2.2 Språket i stämningsansökan och i beslut om åtalseftergift samt översättning

Stämningsansökan och beslut om åtalseftergift ska upprättas på partens språk, på finska eller svenska. Om ärendet gäller flera parter med olika språk, ska åklagaren självantligen översätta eller låta översätta de handlingar som upprättats på annat språk än partens språk.¹⁶⁷ Enbart 16 procent av åklagarna uppger att de *alltid* översätter eller låter översätta dessa handlingar till partens språk och 35 procent uppger att *oftast* gör detta. Nästan 50 procent uppger att de gör detta *sällan* eller *aldrig*.¹⁶⁸

När åklagaren översätter eller låter översätta en stämningsansökan eller ett beslut om åtalseftergift gör han eller hon detta vanligen på eget initiativ. Nästan en tiondedel av åklagarna uppger dock att översättningen baserar sig på partens initiativ.¹⁶⁹

5.2.3 Handräckning mellan åklagarämbetena

Statsrådet föreslog i sin berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen år 2006, att vid planering och fastställande av gränserna för myndigheternas befogenheter skall bedömas huruvida befogenhetsgränserna har betydelse för förverkligandet av språkliga rättigheter och hur dessa rättigheter på bästa sätt kan tryggas. Förutsättningarna för ett samarbete över befogenhetsgränserna bör utredas, till exempel om det är möjligt för ett enspråkigt ämbetsdistrikt att vid behov begära handräckning av ett tvåspråkigt ämbetsdistrikt.

I enspråkigt finska åklagarämbeten är behovet av svenskspråkiga åklagare litet. Åklagarväsendet har organiserats på ett flexibelt sätt så att en åklagare, som behärskar det språk som behövs, kan överflyttas från sitt ämbetsdistrikt till ett annat. På detta sätt kan svenskspråkig åklagarservice tryggas i enspråkigt finska åklagarämbeten, då dessa undantagsvis behandlar brottmål med svenskspråkiga parter.¹⁷⁰ I praktiken verkar det dock vara sällsynt att åklagare som behärskar svenska överflyttas från tvåspråkiga åklagarämbeten till enspråkiga ämbeten. Över hälften av åklagarna som har svenska som modersmål eller utmärkta kunskaper i svenska uppger att de aldrig behandlar ärenden med svenskspråkiga parter utanför sitt eget verksamhetsområde. Knappt hälften av åklagare som kan svenska gör detta månatligen eller mer sällan.¹⁷¹

5.3 Tingsrätterna och de språkliga rättigheterna

Vid rättegång fattas beslut om individers rättigheter och skyldigheter. Därför måste parterna i en rättegång ha möjlighet att framföra sitt ärende under sådana omständigheter att de inte ställs i en ofördelaktig ställning i förhållande till motparten. Av denna anledning är förverkligandet av de språkliga rättigheterna en central förutsättning för en rättvis rättegång. Domstolarna ska på samma sätt som andra myndigheter självmant se till att de språkliga rättigheterna förverkligas.

Var och en har rätt att hos domstol använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska, enligt sitt val. Att någon utöver sitt eget språk kan tala det andra nationalspråket avlägsnar eller begränsar inte denna rätt. Handläggningsspråket bestäms inte heller enligt biträdets språkkunskaper eller språket som används i förundersökningen och dessa begränsar inte partens rätt att använda sitt eget språk vid rättegång. Domstolarna ska se till att individen inte avstår från sin rätt att använda sitt eget språk eller det språk han eller hon har valt.

Det finns inga uttömmande uppgifter om på vilket sätt de språkliga rättigheterna förverkligas i domstolarnas verksamhet. Justitieministeriet skickade en förfrågning till lagmännen vid alla tingsrätter för att samla information om bland annat tillämpningen av bestämmelserna om vars och ens rätt att använda sitt eget språk samt andra praktiska lösningar för att trygga tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna vid tingsrätterna. Alla tolv tvåspråkiga tingsrätter och de flesta av de enspråkiga tingsrätterna svarade på förfrågningen. Uppgifter som gäller domstolarna samlades också genom ovan nämnda förfrågning till åklagarna. I detta kapitel fokuseras det särskilt på de tvåspråkiga tingsrätterna eftersom många av de enspråkiga tingsrätterna inte hade erfarenhet av ärenden med svenskspråkiga parter eller andra som ska höras på svenska.

5.3.1 Individens eget språk vid tingsrätten

Utredning av partens eget språk

Lagmännen vid *tvåspråkiga tingsrätter* uppger att partens språk vid behov oftast utreds genom att parterna senast i början av sammanträdet tillfrågas vilket språk de vill använda. I brottmål påverkar språket som använts under förundersökningen i praktiken ofta språket som används vid domstolen. I tvistemål och ansökningsärenden bestäms språket ofta enligt språket som används i ansökan. En tredjedel av de tvåspråkiga tingsrätterna reder ut språket via befolkningsregistret.¹⁷²

Vid *enspråkiga tingsrätter* strävar man efter att utreda partens språk redan då ärendet bereds, om detta på basis av förundersökningsprotokollet eller handlingarna anses vara nödvändigt. En fjärdedel av lagmännen uppger att partens språk utreds vid behov, men preciserar inte hur detta i praktiken utförs. Användning av befolkningsregisteruppgifter för att utreda partens språk tycks emellertid vara sällsynt. Den sekundära metoden är oftast att parten tillfrågas vilket språk denne vill använda, om detta på basis av förundersökningsprotokollet eller handlingarna anses vara nödvändigt. Enspråkiga tingsrätter stöder sig oftast på förundersökningsmaterialet. Enbart två lagmän uppger uttryckligen att språket i förundersökningsmaterialet inte påverkar valet av handläggningsspråket, eftersom språket alltid utreds via befolkningsregistret eller genom att fråga av parten vilket språk han eller hon vill använda.¹⁷³

I merparten av ärendena som behandlas vid tingsrätterna förrättas ingen muntlig förhandling utan partens ansökan behandlas i *skriftligt förfarande*. Detta gäller både brott- och tvistemål samt ansökningsärenden. I skriftligt förfarande kan behandlas bland annat mindre, klara och erkända brottmål där den åtalade har gett sitt samtycke till skriftligt förfarande, ostridiga fordringsmål, skilsmäsoärenden samt de flesta skuldsaneringsärenden. Om parten inte själv är medveten om sin rätt att framställa ansökan på vilket som helst av nationalspråken, kan det hända att hans eller hennes språkliga rättigheter inte förverkligas. Därför är det viktigt att tingsrättens personal självmant säkerställer vilket språk som ska användas också då muntlig förhandling inte förrättas. Emellertid uppger enbart en fjärdedel av de tvåspråkiga tingsrätterna att de också vid skriftligt förfarande försöker reda ut partens språk med hjälp av handlingarna, genom att fråga parten eller via befolkningsregistret. Vid de andra tvåspråkiga tingsrätterna samt i de enspråkiga tingsrätterna avgörs språket i allmänhet på grundval av ansökan och förverkligandet av de språkliga rättigheterna är i hög grad beroende av partens egen aktivitet.¹⁷⁴

Det beror på partens egen aktivitet. Om det annars yppas behov, kontaktar domaren parten och frågar.

Lagman vid en enspråkig tingsrätt

Också riksdagens biträdande justitieombudsman har i flera av sina avgöranden tagit ställning till utredning av partens språk. I ett avgörande hade tingsrätten sänt delgivningshandlingarna till en svenskspråkig mottagare enbart på finska. Tingsrätten motiverade detta med att den inte visste att personen i fråga var svenskspråkig eftersom handlingarna hade skrivits på finska. Den biträdande justitieombudsmannen ansåg bland annat att tingsrätten borde ha utrett partens språk via befolkningsdatasystemet.¹⁷⁵

I ett annat avgörande hade stämningshandlingarna trots en engelskspråkig kärandens begäran inte sänts till denne för kännedom på svenska, även om detta i befolkningsdatasystemet hade registrerats som kärandens kontaktspråk. Stämningssmannen hade emellertid redogjort för stämningshandlingarnas innehåll på svenska och på detta sätt för sin del strävat efter att tillgodose de språkliga rättigheterna, vilket den biträdande justitieombudsmannen ansåg utgöra en förmildrande omständighet.¹⁷⁶ En utlänning som kan finska eller svenska har således samma rätt som en finsk medborgare att använda vilket som helst av nationalspråken.

Handläggningsspråk och användning av eget språk

I *tvåspråkiga domstolar* används enligt språklagen i regel svarandens språk som handläggningsspråk i brottmål. I tvistemål bestäms handläggningsspråket primärt enligt parternas överenskommelse, om parterna har olika språk.¹⁷⁷ Enligt lagmännen väljs som handläggningsspråk vid tvåspråkiga tingsrätter nästan alltid majoritetens språk, oftast finska.¹⁷⁸ Detta kan bero på att parterna vanligen är finskspråkiga. Med tanke på lagmännens svar på frågan om användning av partens eget språk kan det dock antas, att det inte alltid är så här entydigt.¹⁷⁹

Parterna vill vanligen använda finska, om de bara alls kan det.

Bitrådets språkkunskaper påverkar valet.

Lagmän vid tvåspråkiga tingsrätter

Om någon av parterna inte förstår språket som används vid en tvåspråkig tingsrätt, ska ordföranden redogöra för ärendet för denne. Enligt lagmännens svar görs detta också i praktiken. Även om det verkar som om parterna fritt skulle få använda sitt eget språk, finns det många omständigheter som gör att svenskspråkiga i praktiken använder finska. Också lagmännens svar stöder denna slutsats. Vid sådana tvåspråkiga tingsrätter där majoritetens språk är finska, tycks parterna använda majoritetens språk i stället för sitt eget språk. En fjärdedel av de tvåspråkiga tingsrätterna antar att ombudets språkkunskaper till en del påverkar partens språkval. Ombuden tycks inte alltid vara medvetna om att deras språk, om det är ett annat än partens språk, inte har någon betydelse när det gäller partens rätt att använda sitt eget språk. För att påskynda handläggningen kan svenskspråkiga använda finska när detta är handläggningspråk. Många svenskspråkiga antas uppleva det vara lättare att gå med på att ärendet handläggs på finska. Om ingen av domarna är svenskspråkig kan också detta leda till att en svenskspråkig part upplever att det är bättre att tala finska för att bli förstadd. Vid tvåspråkiga tingsrätter där svenska är majoritetens språk samt vid tingsrätter där den svenskspråkiga minoritetens andel är relativt stor tycks båda språkgrupperna dock använda sitt eget språk också i praktiken.¹⁸⁰

Svenskspråkiga parter använder dock oftast finska.

Lagman vid en tvåspråkig tingsrätt

Klart över hälften av åklagarna vid de tvåspråkiga åklagarämbetena anser att svenskspråkiga parter alltid eller nästan alltid tilltalas på svenska vid domstolar. I detta avseende var antalen vid åklagarämbetena i Östra Nyland och Egentliga Finland betydligt högre än genomsnittet, medan antalen vid åklagarämbetet i Helsingfors var betydligt lägre än genomsnittet. Ungefär 17 procent av alla åklagare uppger att parter oftast tilltalas på svenska. En femtedel av åklagarna anser emellertid att svenskspråkiga parter ganska sällan, mycket sällan eller aldrig tilltalas på svenska. Tre fjärdedelar av åklagarna bedömer dessutom att en svenskspråkig part mycket sällan eller aldrig tilltalas på finska, om det har framgått att han eller hon hellre använder svenska. Särskilt sällan händer detta i Österbotten och Egentliga Finland. Över en tiondedel av alla åklagare uppger dock att detta händer nästan alltid eller ofta.¹⁸¹

Många svenskspråkiga behärskar utöver sitt eget språk också finska. Nästan hälften av de *ensspråkiga tingsrätterna* uppger att de i regel använder finska med dessa "tvåspråkiga" parter som behärskar båda nationalspråken, dock så att parten tillfrågas vilketdera språket han eller hon vill använda och huruvida han eller hon samtyck-

er till att använda finska. Utgångspunkten är emellertid felaktigt den, att en svenskspråkig part som behärskar finska ska använda finska. En tredjedel av de enspråkiga tingsrätterna bedömer att språket bestäms helt enligt partens val. Fyra enspråkiga tingsrätter uppger att de enbart använder finska med tvåspråkiga parter.¹⁸²

I knappt en fjärdedel av de enspråkiga tingsrätterna antas det i praktiken att de svenskspråkiga använder finska. Knappt en fjärdedel av tingsrätterna anser däremot att detta inte händer. Övriga enspråkiga tingsrätter har inte tagit ställning till detta, bland annat för att de så sällan handlägger svenskspråkiga ärenden.¹⁸³

Det frågas artigt om det behövs tolk eller om ärendet kan skötas på finska.

Lagman vid en enspråkig tingsrätt

[Det är] oftast så att de frågar parterna om man ändå inte kunde tala finska.

Åklagare

Underrättelse om rättigheterna

Två tredjedelar av de tvåspråkiga tingsrätterna uppger att de självmant underrättar parterna och andra som ska höras vid rättegången att de har rätt att använda någotdera av nationalspråken. En fjärdedel av de tvåspråkiga tingsrätterna brukar inte underrätta parterna om deras rätt att använda sitt eget språk. Språkvalssituationen identifieras inte heller alltid eftersom många svenskspråkiga har så goda kunskaper i båda språken.¹⁸⁴

Vid enspråkiga tingsrätter varierar praxisen. Nästan hälften av de enspråkiga tingsrätterna brukar inte underrätta parterna och andra som ska höras vid rättegången att de har rätt att använda sitt eget språk. Ungefär hälften av de enspråkiga tingsrätterna uppger att de underrättar parterna om denna rättighet, åtminstone om tingsrätten vet partens språk. Om tingsrätten emellertid vet att en svenskspråkig part kan finska, uppmuntras han eller hon ofta att använda finska i stället för svenska.¹⁸⁵

5.3.2 Praktiska lösningar för att trygga de språkliga rättigheterna

Domarnas språkkunskaper och språkutbildning

I statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen år 2006 konstaterades att ett hinder för förverkligandet av de språkliga rättigheterna vid domstolarna är att det för närvarande inte finns tillräckligt många domare och andra anställda med tillräckliga kunskaper i svenska.¹⁸⁶ Också internationellt har man fäst uppmärksamhet vid behovet att öka antalet domare och annan rättsskipningspersonal med kunskaper i svenska så att brottmål också i praktiken kan handläggas på svenska.¹⁸⁷ Kunskaper i svenska är av väsentlig betydelse i synnerhet vid de tvåspråkiga tingsrätterna, eftersom enspråkiga tingsrätter vid behov kan använda tolk.

Antalet domare som kan svenska har under de senaste åren hållits rätt konstant. Drygt hälften av lagmännen vid de tvåspråkiga tingsrätterna anser att det finns

tillräckligt många domare med kunskaper i svenska vid den egna tingsrätten. Fem lagmän anser antalet vara otillräckligt. Största delen av lagmännen vid de tvåspråkiga tingsrätterna uppger att de har fäst uppmärksamhet vid språkkunskaperna av domarna som föreslagits bli utnämnda.¹⁸⁸

Statsrådet föreslog i sin berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen år 2006 att myndigheter och domstolar skall sörja för upprätthållandet av personalens språkkunskaper genom tillräcklig språkundervisning och andra åtgärder för att upprätthålla språkkunskaperna.

Vid många tvåspråkiga tingsrätter uppmuntras personalen att delta i språkutbildning, exempelvis i språkkurser som justitieministeriet ordnar, språkkurser som upphandlas eller tingsrättens samtalsgrupp. I en tredjedel av de tvåspråkiga tingsrätterna konstateras att eftersom domarna arbetar på båda nationalspråken förbättras språkkunskaperna i samband med det dagliga arbetet. I detta fall anses det inte vara nödvändigt att delta i särskild utbildning.¹⁸⁹

För *nämndemän*, tingsrätternas lekmanaledamöter, finns det inga behörighetsvillkor som gäller språkkunskaper. Därför ankommer det på domstolarna att se till att sådana personer inte deltar i avgörandet av ärenden som på grund av bristande språkkunskaper inte förstår omständigheter som är av betydelse för handläggningen och avgörandet i saken¹⁹⁰. I praktiken kan detta dock inte alltid garanteras till exempel om en part använder svenska och nämndemännen inte förstår språket.¹⁹¹

Statsrådet föreslog i sin berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen år 2006 att tvåspråkiga kommuner vid valet av nämndemän förvissas sig om att det finns ledamöter som kan båda nationalspråken.

Enligt justitieministeriets uppgifter har det emellertid inte alltid funnits tillräckligt med nämndemän som kan svenska, och i praktiken har det även vid tvåspråkiga tingsrätter i rättegångar deltagit nämndemän som inte har förstått handläggningsspråket.

Nästan alla tvåspråkiga tingsrätter anser dock att tvåspråkiga kommuner vid valet av nämndemän har förvissat sig om att det finns både ledamöter som kan finska och ledamöter som kan svenska. Till nämndemän väljs oftast sådana personer som åtminstone förstår minoritetens språk i domkretsen. I några tingsrätter förstår alla nämndemän båda språken och valet görs således inte på basis av språkkunskaperna.¹⁹²

Även om man strävar efter att undvika situationer där en nämndeman inte förstår språket som används vid sammanträdet och handlingarna kan det hända, att det först vid sammanträdet framgår att ett vittne vill använda svenska eller det lämnas in skriftlig bevisning på svenska. I praktiken löses problemet så att domaren förklarar ärendet för nämndemännen som inte kan det språk som används.¹⁹³ Till justitieministeriets kännedom har dock kommit fall där ärendet inte har förklarats till nämndemän som inte förstår svenska.

Fördelning av ärenden enligt språkkunskaper

Nästan hälften av de tvåspråkiga tingsrätterna uppger att ärenden som handläggs helt och hållet på svenska i regel fördelas till domare som har svenska som modersmål. När det gäller tvåspråkiga ärenden varierar förfarandena. Några tingsrätter fördelar även dessa ärenden till domare som har svenska som modersmål och andra fördelar ärendena mellan alla domare. I en tredjedel av de tvåspråkiga tingsrätterna kan alla domare handlägga ärenden på båda språken, vilket innebär att de inte behöver fördelas enligt språkkunskaperna. Detta gäller i synnerhet tingsrätter med svenska som majoritetens språk. Enbart en fjärdedel av de *enspråkiga tingsrätterna* fäster uppmärksamhet vid rättsskipningspersonalens språkkunskaper vid fördelning av ärendena. Då uppmärksamhet fästs vid språkkunskaperna fördelas ärenden med svenskspråkiga parter till domare som kan svenska.¹⁹⁴

Ärenden kan ofta i stället för domaren avgöras av en person som hör till sådan kanslipersonal som delegerats befogenhet att avgöra ärendet. Till dessa ärenden hör exempelvis inskrivningsärenden som gäller rättigheter som hänför sig till fastigheter, summariska ärenden som gäller ostridiga fordringar och skilsmäsoärenden. Förfarandet vid tvåspråkiga tingsrätter är i dessa fall detsamma som vid andra ärenden, det vill säga ärendet överförs till en person bland kanslipersonalen som kan svenska.¹⁹⁵

Statsrådet föreslog i sin berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen år 2006 att myndigheter och domstolar vid kartläggning av personalens kunskaper skall utreda sin förmåga att säkerställa de språkliga rättigheterna.

Kartläggningar av personalens kunskaper har gjorts i en tredjedel av de tvåspråkiga tingsrätterna. Flera av de tvåspråkiga tingsrätterna anser att de redan vet hurdana språkkunskaper personalen har. I en tingsrätt har kartläggningar av personalens kunnande gjorts med tanke på att det i varje sammansättning ska finnas en person med svenska som modersmål eller som är tvåspråkig. Vid *enspråkiga tingsrätter* har det inte gjorts särskilda kartläggningar av personalens kunskaper, men knappt en tredjedel av dem anser att de ändå känner till personalens språkkunskaper.¹⁹⁶

Förverkligande av tolkning

Tvåspråkiga domstolar ska kunna handlägga ärenden på båda nationalspråken utan en utomstående tolk. I ärenden som gäller parter med olika språk är det vanligaste förfarandet vid tvåspråkiga tingsrätter att domaren redogör för ärendet som framförs på det andra språket för de parter som inte förstår detta språk¹⁹⁷. De svar som åklagarna vid tvåspråkiga åklagarämbeten ger stöder denna bedömning, trots att det finns stora regionala skillnader. Till exempel åklagarna vid åklagarämbetet i Österbotten anser mycket oftare än genomsnittet att tolkning som utförs av domstolens personal är vanligt, medan åklagarna vid åklagarämbetet i Helsingfors anser detta vara betydligt mer sällsynt än genomsnittet. I undantagsfall, bland annat i fråga om exceptionellt omfattande ärenden, kan en utomstående tolk anlitas.¹⁹⁸

Vid *enspråkiga tingsrätter* sköts ärenden som gäller parter med olika språk i praktiken huvudsakligen med hjälp av en utomstående tolk. Användning av en utomstå-

ende tolk anses också vara ett sätt att garantera opartisk behandling. I enkla ärenden har även domaren kunnat tolka. I vissa ärenden har ett biträde som behärskar det andra språket fungerat som tolk till sin huvudman eller så har det enbart använts finska vid sammanträdet.¹⁹⁹

Samarbete mellan domstolarna

Statsrådet föreslog i sin berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen år 2006 att myndigheter och domstolar skall förbättra samarbetet för att nyttja de insatser som andra myndigheter och domstolar gjort för att genomföra språklagstiftningen. Material, såsom broschyrer, dokument och blankettmodeller som en myndighet har producerat på båda nationalspråken och möjligen också på andra språk, kunde nyttjas av andra myndigheter i deras verksamhet. Myndigheter av samma typ kunde dessutom dela på kostnaderna för översättning av material som produceras på flera språk.

Tingsrätterna har emellertid inte i större utsträckning samarbetat för att genomföra språklagstiftningen. Ett missförhållande som framgick var att det inte finns en handbok på svenska för domsluts- och indrivningssystemet som används vid domstolarna. Kanslipersonalen måste således i fråga om varje brottmål översätta textdelen som ingår i domsluts- och indrivningssystemet från finska till svenska. I praktiken har detta lett till att den svenskspråkiga textdelen varierar i olika delar av landet.²⁰⁰

Det saknas reella möjligheter till samarbete mellan andra domstolar. Allt material förväntas komma från justitieministeriet.

Lagman vid en tvåspråkig tingsrätt

5.3.3 Handläggningstiderna enligt språk

Språklig jämlikhet förutsätter att ärenden som innehållsmässigt och kvalitativt motsvarar varandra blir lika snabbt behandlade. Att handläggningstiderna är längre beroende på vilket språk som används kan dock i praktiken leda till att en svenskspråkig person går med på att hans eller hennes ärende behandlas på ett annat än hans eller hennes eget språk. Det kan alltså förekomma konflikt mellan de språkliga rättigheterna och rätten till en rättvis och snabb rättegång.²⁰¹

Enligt lagmännen vid två tredjedelar av de *tvåspråkiga tingsrätterna* påverkar handläggningsspråket inte handläggningstiden. Fyra tingsrätter uppger emellertid att handläggningsspråket påverkar handläggningstiden i viss mån eller betydligt. Detta anses i huvudsak bero på att rättegångsmaterialet ska översättas och tolkas under handläggningen, i synnerhet när det gäller ärenden där parterna har olika språk. Över hälften av de *ensspråkiga tingsrätterna* anser att handläggningsspråket inte egentligen påverkar handläggningstiderna. Enskilda sammanträden kan dock förlängas med anledning av tolkningen. Under hälften av lagmännen vid de enspråk-

kiga tingsrätterna anser att handläggningsspråket i viss mån påverkar handläggningstiderna, främst på grund av att handlingar ska översättas och det ska skaffas tolk.²⁰²

Riksdagens biträdande justitieombudsman har konstaterat att den språkliga jämlikheten inte helt förverkligats vid Vasa hovrätt, eftersom den genomsnittliga handläggningstiden för svenskspråkiga ärenden år 2004 var dubbelt längre än för finskspråkiga ärenden. Sedermera har skillnaderna minskat.²⁰³ Riksdagens biträdande justitieombudsman har på eget initiativ undersökt handläggningstiderna för svenskspråkiga mål också vid Helsingfors och Åbo hovrätter under åren 2003–2005. Biträdande justitieombudsmannen konstaterade att skillnaderna i handläggningstiderna har minskat, men inte avlägsnats helt och hållet.²⁰⁴

6

Inläring av nationalspråken

Statsrådet föreslog i sin berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen år 2006 att omfattningen av undervisningen i nationalspråken bedöms utgående från målet att eleverna får undervisning i finska och svenska i sådan omfattning att deras språkfärdighet överensstämmer med förverkligandet av de språkliga rättigheterna enligt grundlagen. Dessutom skall undervisningsmetoderna och inlärningsmiljön utvecklas genom större satsningar för och uppmuntran till muntliga språkkunskaper med syfte att nå faktisk två- eller flerspråkighet. När lärarutbildning planeras skall därtill säkerställas att finskspråkiga och svenskspråkiga lärare utbildas för hela landets behov.

En förutsättning för att kunna förverkliga medborgarnas språkliga rättigheter är att det finns ett fungerande utbildningssystem som garanterar inläring på båda nationalspråken. Dessutom har en stor del av befolkningen fått undervisning i det andra inhemska språket, med andra ord i det andra nationalspråket. Utbildningen i det andra inhemska språket möjliggör i stor utsträckning att bland annat statligt anställda kan ha sådana språkkunskaper som arbetsuppgifterna kräver.

6.1 Undervisning i nationalspråken

Det finska utbildningssystemet består av tre stadier. Det första stadiet gäller den grundläggande utbildningen, det andra stadiet gymnasie- och yrkesutbildning och det tredje stadiet högskole- och yrkeshögskoleutbildning. Undervisningsverksamheten regleras närmare i lagar, föreskrifter och beslut.²⁰⁵

Språkutbildning och utveckling av språkidentitet sker förutom på de tre utbildningsstadierna även inom områden som inte regleras av utbildningssektorn. Till dessa hör bland annat dagvård, som hör till social- och hälsovården, men som vissa kommuner sammanslagit med skolväsendet, och språkbud, om vilket kommunerna skilt bestämmer. Därutöver finns det också vuxenutbildning som ges i cirka 800 läroanstalter i Finland.²⁰⁶

6.1.1 Nationalspråken i den grundläggande utbildningen

Alla har rätt till grundläggande utbildning på finska eller svenska. Den grundläggande utbildningen, i fortsättningen *grundskolan*, i vilken undervisning i nationalspråken ingår, ska främja bildningen och jämlikheten i samhället. Grundskoleundervisningen på finska och svenska ordnas i första hand av kommunen.²⁰⁷

År 2007 uppgick antalet grundskolor till 3 066 varav 2 778 var finsk- och 286 svenskspråkiga. Dessutom fanns det 145 specialskolor av vilka 135 var finsk- och 10 svenskspråkiga. Totalt 37 skolor omfattade både grundskole- och gymnasiestadiet varav 27 var finsk- och fem svenskspråkiga. Sammanlagt gick 534 534 elever i grundskola av vilka 94 procent gick i finskspråkig och sex procent i svenskspråkig skola.²⁰⁸ Svenska grundskolor har redan i tiotals år tagit emot ett betydande antal finskregistrerade barn.²⁰⁹ Detta antas bero på att tvåspråkiga familjer, vars barn är registrerade som finskspråkiga, ofta sätter sina barn i svensk grundskola.²¹⁰

I sin helhet har skolnätet blivit glesare. De finska grundskolorna har minskat med 12 procent (409 skolor) medan de svenska grundskolorna minskat med sex procent (19 skolor). Samtidigt har antalet finsk- och svenskspråkiga elever båda minskat med fyra procent. År 2007 fanns de flesta finska grundskolorna i urbana kommuner medan de flesta svenska fanns i landsbygdskommuner. Sedan 2004 har det skett en betydande minskning i antalet grundskolor som finns i landsbygdskommuner. De finska grundskolorna minskade i dessa med över 22 procent medan de svenska minskade med 10 procent.²¹¹

De finska grundskolorna är i regel större än de svenska. Största delen av de finska grundskolorna har mindre än 100 elever medan elevantalet i de flesta svenska skolorna är under 50 elever.²¹² Vissa kommuner har ingen egen grundskola utan köper sina grundskoletjänster från grannkommunen. Mörskom kommun, som är tvåspråkig med finsk majoritet, köpte exempelvis grundskoletjänster av Liljendal och Pernå.²¹³ Skolnätet bör emellertid inte endast utvärderas på basis av ekonomiska grunder. Beaktandet av närhetsprincipen kan leda till större kostnader för svenskspråkiga elever än för finskspråkiga elever, speciellt i större städer. Det är därför viktigt att statsandelssystemet även i fortsättningen ersätter specialkostnaderna för den svenska utbildningen.

Utöver modersmålet ska det ingå minst två andra språk (A1 och B1) i grundskolan. Dessutom kan skolorna ordna frivillig undervisning i språk (A2 och B2). Av de obligatoriska språkstudierna ska ett språk vara antingen finska eller svenska. A1-språken omfattar minst 16 årsveckotimmar medan B1-språken omfattar minst sex årsveckotimmar. De första språkstudierna, det så kallade A1-språket, inleds senast i klass tre. Undervisning i det andra obligatoriska, det så kallade B1-språket, inleds i klass sju. Finskspråkiga elever kan inleda sina språkstudier i svenska, och svenskspråkiga elever sina språkstudier i finska redan i första klassen ifall skolan frivilligt valt att erbjuda denna språkundervisning. Eleverna kan med andra ord både välja när språkstudierna i det andra inhemska språket inleds och hur omfattande studierna ska vara.

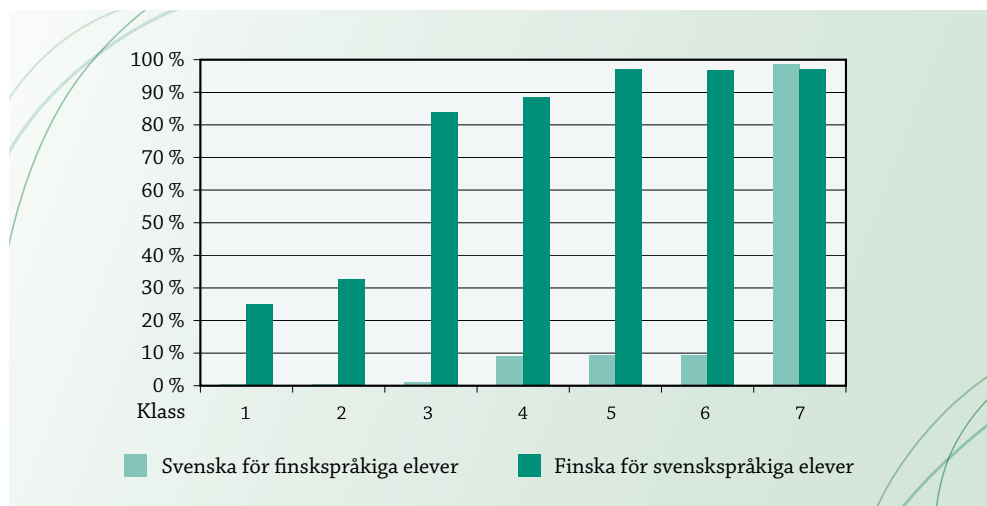
Språkstudier i finska eller svenska beror emellertid inte endast på elevernas egna preferenser utan också på vilken språkundervisning skolan valt. Kommunerna avgör i stor utsträckning själv vilka språk som erbjuds som A-språk eller som B-språk och när dessa språkstudier kan inledas.

Ett litet språkutbud kan ge inbesparingar men kan leda till att elevernas möjligheter att i ett tidigt skede inleda språkstudier i det andra nationalspråket inte finns.²¹⁴

Nästan alla finskspråkiga elever kommer senare i kontakt med svenskan än svenskspråkiga elever med finskan. På första klassen läste praktiskt tagen ingen av de finskspråkiga eleverna svenska medan över 20 procent av de svenskspråkiga eleverna läste finska. På tredje klassen, då A1-språket senast ska inledas, valde drygt en procent av de finskspråkiga eleverna svenska medan över 80 procent av de svenskspråkiga eleverna valde finska. Största delen av de finskspråkiga eleverna inledde sina språkstudier i svenska först på sjunde klassen, då den blir obligatorisk.²¹⁵

Figur 18

Grundskoleelevers inledande av studier i det andra inhemska språket 2007 (%)

Valet av svenska som A1-språk i grundskolans första sex klasser har under de senaste åren minskat i nästan hela landet. Mest läser finskspråkiga elever svenska som A1-språk i Nyland, men även där har antalet under de senaste fyra åren minskat med 25 procent.²¹⁶ Största delen av de finskspråkiga eleverna kom i kontakt med det svenska språket först då de mindre omfattande B1-språkstudierna inleddes. Särskilt med tanke på de ungas fortsatta studier kan detta bli ett problem.²¹⁷ Antalet finskspråkiga elever som väljer svenska som frivilligt A2-språk har i städerna och tätorterna länge hållits konstant. I landsbygdskommunerna läser de flesta finskspråkiga eleverna bara svenska som B1-språk.²¹⁸

Enligt Utbildningsstyrelsen har elevernas kunskaper i svenska som B-språk försämrats. På sju år har det skett en försämring på nästan 10 procent i kunskaper om språkets struktur och på sex procent beträffande textförståelse.²¹⁹ Utbildningsstyrelsen har år 2007 grundat ett utvecklingsnätverk i syfte att informera om betydelsen av studier i svenska och för att förbättra svenskans popularitet i finska skolor.²²⁰ Vid Utbildningsstyrelsen pågår också till följd av statsrådets rekommendationer²²¹ en utredning för att klargöra hur utbildningen står i relation till förverkligandet av de språkliga rättigheterna.²²²

Modersmålsundervisningen är en utgångspunkt för att lära sig andra språk. Den framtida språkundervisningen beträffande modersmål bör därför fokusera mera på språkstimulerande undervisningsmetoder. Den akuta bristen på svenska ämneslärare har åtgärdats genom att utöka antalet utbildningsanordnare. Tidigare ordnades ämneslärarutbildning endast vid Åbo Akademi i Vasa men idag ordnas sådan även av Helsingfors universitet, där en tvåspråkig utbildning påbörjats.²²³ Sakkunniga anser även att klasslärarnas fortbildning gällande metoder för skrivundervisning och utvecklandet av nytt undervisningsmaterial borde åtgärdas.²²⁴

6.1.2 Nationalspråken i gymnasie- och yrkesutbildningen

Gymnasieutbildningen och yrkesutbildningen ordnas i regel på finska eller svenska med tillstånd av undervisningsministeriet av kommuner, samkommuner, samt av registrerade sammanslutningar och stiftelser. Yrkesutbildning kan dessutom ordnas av statliga affärsverk.²²⁵ Statsrådet fastställer antalet obligatoriska, fördjupade och tillämpade kurser i gymnasieutbildningen, medan skolan beslutar om utbudet av språkundervisning.

Finsk- och svenskspråkig gymnasieutbildning

År 2007 fanns det totalt 406 läroanstalter som ordnade endast gymnasieutbildning, 374 finskspråkiga och 32 svenskspråkiga. Antalet finska gymnasier har minskat med sju procent medan antalet svenska gymnasier under de senaste åren varit konstant. Antalet finskspråkiga studerande i gymnasierna 2007 var 99 749 och 6 304 var svenskspråkiga. Antalet finskspråkiga studerande har sjunkit med 5,5 procent medan svenskspråkiga studerande stigit med nio procent sedan 2004.²²⁶

De flesta svenska gymnasierna finns i huvudstadsregionen och på västkusten. I Mellannyanland och Helsingfors har elevantalet ökat. Efterfrågan på svenska gymnasieplatser i Helsingfors förväntas även i fortsättningen vara stor på grund av allt flera sökande från grannkommunerna.²²⁷ Det samma gäller inte för finska gymnasier i Helsingfors. I Södra Österbotten syns tecken på att antalet svenskspråkiga studerande sjunker. Utöver demografiska faktorer beror utvecklingen på många orter på i vilken utsträckning tvåspråkiga familjer fortsätter att sätta sina barn i svensk skola.²²⁸

I gymnasiet läro kurs ingår studier i det andra inhemska språket. Finskspråkiga studerande läser för det mesta svenska i mindre utsträckning än vad svenskspråkiga studerande läser finska.

Största delen av de finskspråkiga studerande läser det mindre omfattande B-språket. Skillnaderna i studerandes språkval i gymnasiet beror i stor utsträckning på elevernas tidigare språkval och omfattning av språkstudier i grundskolan.

Intresset för att läsa språk, obligatoriska så väl som valfria, är över lag lågt. Trots detta har det speciellt i östra Finland uppstått diskussioner om möjligheten att byta ut den svenska språkundervisningen till bland annat undervisning i ryska.²²⁹

Antalet finskspråkiga studerande som läser svenska är relativt konstant men antalet finskspråkiga studerande som skriver svenska i studentexamen har minskat. Största delen av de svenskspråkiga studerande skrev finska i studentexamen, 92 procent skrev den mera omfattande A1-finskan. Av de finskspråkiga studerande valde 73 procent att skriva svenska i studentexamen, endast åtta procent valde den mera omfattande A1-svenskan. Det finns ingen större variation mellan olika regioner.²³⁰

Det att allt färre finskspråkiga studerande skriver svenska i studentexamen kan bli ett problem särskilt för dem som fortsätter sina studier vid högskolor där obligatoriska språkstudier i nationalspråken ingår.²³¹ Detta problem kan också i framtiden leda till brist på språkkunnig personal i den offentliga sektorn.

Språkstudiernas innehåll har ansetts vara delvis föråldrat och det har framförts att mera praktiskt inriktade språkstudier där muntliga språkfärdigheter betonas

skulle vara mera aktuella.²³² Riksdagen godkände i december 2008 en ändring i gymnasielagen enligt vilken man också bedömer studerandes muntliga språkfärdigheter. Lagändringen förväntas bland annat ge bättre förutsättningar för fortsatta studier och leda till ökad rörlighet på arbetsmarknaden.²³³ Lagändringen var även i linje med statsrådets tidigare åtgärdsförslag.

Undervisningen och inlärningsmiljön skall utvecklas genom större satsningar för och uppmuntran till muntliga språkkunskaper med syfte att nå faktisk två- eller flerspråkighet.

Finsk- och svenskspråkig yrkesutbildning

Antalet studerande som söker sig till utbildning som leder till yrkesinriktad examen har under de senaste åren ökat.²³⁴ År 2007 fanns det 158 yrkesinriktade läroanstalter, 135 finskspråkiga, 17 svenskspråkiga och sex tvåspråkiga. Antalet utbildningsområden inom skolorna varierar. Finska yrkesskolor fanns i nästan alla län. De flesta finska yrkesskolorna fanns i Nyland och Norra Österbotten. Svenska yrkesskolor fanns i Nyland, Östra Nyland, Egentliga Finland och Österbotten. De tvåspråkiga yrkesskolorna fanns i Egentliga Finland, Östra Nyland, Mellersta Österbotten och i Österbotten.²³⁵ Sedan 2004 har antalet finskspråkiga yrkesskolor sjunkit med 17 procent medan de svensk- och tvåspråkiga yrkesskolornas antal har hållits konstant.

År 2007 deltog totalt 152 002 studerande i yrkesutbildning, 137 727 vid finska, 6 449 vid svenska, och 7 826 vid tvåspråkiga yrkesskolor. Mest har antalet studerande ökat i finska yrkesskolor men även i svenska yrkesskolor har det skett en ökning.²³⁶ Ökningen kan delvis förklaras med att allt färre studerande från Södra och Norra Österbotten, Västra Nyland och i Åboland söker sig till gymnasier.²³⁷

Statsrådet beslutar om de obligatoriska gemensamma studierna vid yrkesskolorna i vilka även språkstudier ingår.²³⁸ Finskspråkiga studerande ska läsa en studievecka svenska och svenskspråkiga studerande ska läsa två studieveckor finska.²³⁹ Det finns föga konkret data om hur språkundervisningen i praktiken fungerar inom yrkesutbildningen. Språkundervisningen inom yrkesutbildningen är svår att utvärdera på grund av studiernas ofta yrkesspecifika uppbyggnad.

Finskspråkiga studerande vid yrkesskolor har svaga kunskaper i det svenska språket på grund av för knapp språkundervisning och på grund av att språkstudier inte uppskattas inom yrkesutbildningen.²⁴⁰ Detta är ett problem eftersom studerande ofta kommer att arbeta inom servicebranscher där språkkunskaper behövs.²⁴¹ Dåliga språkkunskaper kan dessutom begränsa studerandes möjligheter att fortsätta sina studier vid högskolor, som ställer högre krav på studerandes språkkunskaper.²⁴²

Utbildningsanordnarna kan erbjuda exempelvis språkbad, diskussionsgrupper, kurser eller övrig undervisning på svenska enligt eget val och inom ramen för deras resurser. Statistik om hur mycket sådan undervisning i praktiken förekommer finns däremot inte. Elever kan även förbättra sina språkkunskaper genom att delta i arbetspraktik på svenskspråkiga arbetsplatser. Därutöver har studerande och lärarutbyte mellan finskspråkiga och svenskspråkiga skolor i Norden utvecklats.

6.1.3 Nationalspråken vid högskolorna

Finsk- och svenskspråkig universitetsutbildning

Språklagen tillämpas inte på universiteten som följer andra bestämmelser.²⁴³ De enspråkigt svenska och tvåspråkiga universiteten ska dock svara för att ett tillräckligt antal personer med kunskaper i svenska utbildas för landets behov och kan därför anses vara kopplade till språklagstiftningen.²⁴⁴

I Finland finns 20 universitet av vilka 12 har finska, två svenska (Åbo Akademi och Svenska Handelshögskolan), och sex (Helsingfors universitet, Tekniska högskolan, Bildkonstakademin, Sibelius-Akademien, Konstindustriella högskolan, Teaterhögskolan) finska och svenska som undervisnings- och examensspråk.²⁴⁵ År 2007 bedrev sammanlagt 176 304 personer universitetsstudier vid dessa universitet.²⁴⁶ Av dessa gick 110 205 studerande vid finskspråkiga, 9 127 vid svenskspråkiga, och 56 972 vid tvåspråkiga universitet.²⁴⁷ Aalto-universitetet, som uppstår av en sammanslagning av Tekniska högskolan, Konstindustriella högskolan och finska Handelshögskolan, är tvåspråkigt.

De flesta studerande vid de svenska universiteten är studenter från svenskspråkiga gymnasier. De svenska universiteten har dock även studenter från finska skolor. År 2007 var rentav 12 procent av studerande vid svenska universitet finskspråkiga.²⁴⁸

En stor orsak till den relativt höga procenten av finskspråkiga studerande vid svenskspråkiga universitet är att studerande anser att studierna kan ge dem större möjligheter i arbetslivet.²⁴⁹

Svenskspråkiga studenter, speciellt från regioner där svenskspråkig universitetsutbildning saknas, söker sig ofta till motsvarande utbildningar på finska i hemregionen. Orsaken till detta är främst intresse för utbildning och en bred arbetsmarknad efter examen.²⁵⁰

För att en finskspråkig sökande ska bli antagen till ett svenskspråkigt universitet ska han eller hon ha tillräckliga kunskaper i svenska för att klara av studierna. Språkkraven varierar emellertid mellan universiteten. Oftast krävs det att sökande blir godkända i språkprov. I vissa fall räcker det med gott vitsord i svenska i studentexamen. Vid Åbo Akademi räcker det exempelvis vid vissa fakulteter att sökande fått minst vitsordet *eximia cum laude approbatur* i A-svenska.²⁵¹

Universitetsexaminander med tillräckliga kunskaper i nationalspråken utgör även en viktig del av personalen inom den offentliga sektorn som besitter relevant yrkesrelaterad terminologi. Detta är av stor betydelse speciellt i branscher som kräver exakt terminologi såsom till exempel medicin och juridik. Kurser på båda nationalspråken är därför av stor vikt. En klar definition på undervisningsspråket saknas dock. Det är därmed oklart hur stor del av undervisningen sker på nationalspråken i praktiken.

I alla högskoleexamina oavsett undervisningsspråk ska det ingå studier som ger studerande kommunikativa färdigheter i både finska och svenska. Samtliga universitetsstuderande ska visa att de förvärvat sådana kunskaper i nationalspråken som krävs av statsanställda vid tvåspråkiga myndigheter.²⁵²

Studeraandes kunskaper i svenska är ofta bristfälliga. Majoriteten av de finskspråkiga studerande har inte i gymnasiet förvärvat sådana kunskaper i svenska som högskolorna kräver.

Enligt uppgifter från undervisningsministeriet har minst en fjärdedel av de år 2008 antagna studerande för svaga språkkunskaper i svenska i förhållande till de språkkunskapskrav som universiteten ställer.

Följden av att språkundervisningen i gymnasier är begränsad har lett till ett ökat behov av kompletterande språkstudier i högskolorna.²⁵³ Detta har bland annat lett till att högskolorna varit tvungna att lägga större resurser på kompletterande språkstudier.²⁵⁴ Det har till och med visat sig att studerande trots höga vitsord i studentexamen i B-svenskan behövt kompletterande språkundervisning vid universiteten. I praktiken har det varit svårt att ge all den kompletterande språkundervisning som skulle behövas, vilket troligtvis leder till att de formella språkkunskapskraven för tjänstemän inte uppfylls.²⁵⁵

Alternativa lösningar för att förbättra studerandes bristfälliga kunskaper i svenska har diskuterats. Ett förbättringsförslag har varit att reservera mera undervisningsresurser för högskolornas språkundervisning. Det har också föreslagits större valfrihet beträffande språk eller att minimikraven för kunskaper i svenska skulle sänkas.²⁵⁶

För högskolestuderande är språkkunskapskraven ofta en överraskning.²⁵⁷ Det har också visat sig att det råder oklarhet bland högskolornas språklärare om vilka krav språklagen ställer på myndigheterna att ge service på finska och svenska, och om innehållet i lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda.²⁵⁸

Den obligatoriska undervisningen i svenska är inte koordinerad och planeringen av undervisningen sköts ofta slumpmässigt.²⁵⁹

Finsk- och svenskspråkig yrkeshögskoleutbildning

Yrkeshögskolor ska ge utbildning på antingen finska, svenska eller finska och svenska.²⁶⁰ Yrkeshögskolornas språk och uppgifter bestäms närmare i förordningar och av undervisningsministeriet.²⁶¹

I Finland finns 26 yrkeshögskolor, 21 finskspråkiga, två svenskspråkiga (Arcada, Novia) och tre tvåspråkiga (Haaga-Helia yrkeshögskola, Mellersta Österbottens yrkeshögskola, Vasa yrkeshögskola).²⁶² Yrkeshögskoleutbildningen omfattades år 2008 uppskattningsvis av 107 857 unga studerande av vilka 89 825 studerade vid finskspråkiga, 5 276 vid svenskspråkiga och 12 756 vid tvåspråkiga yrkeshögskolor.²⁶³ De finska yrkeshögskolorna är spridda över hela landet medan de svenska och tvåspråkiga yrkeshögskolorna finns vid kusten.

Största delen av yrkeshögskoleutbildningen ges inom ämnen teknik och kommunikation, socialvård, hälsovård och idrott samt samhällsvetenskap, företags ekonomi och administration. Den finska yrkeshögskoleutbildningen ges mest i teknik och kommunikation, den svenska i socialvård, hälsovård och idrott och den tvåspråkiga i samhällsvetenskapliga, företagsekonomiska och administrativa ämnen.²⁶⁴

I yrkeshögskolestudier ska ingå sådana språkstudier, som ger studerande behörighet som fyller kraven av offentligt anställda för en tjänst inom ett tvåspråkigt ämbetsdistrikt.²⁶⁵ Språkstudierna ska utveckla sådana praktiska språkkunskaper som anses vara nödvändiga inom studieområdet. Språkundervisningen vid yrkeshögskolorna är dock inte lika strukturerad som vid universiteten. Endast få yrkeshögskolor har administrativa enheter som ansvarar för koordinationen av språkundervisningen.²⁶⁶

Vissa lärare ser yrkeshögskolornas krav på språkundervisning som en styrka inom utbildningen. Andra lärare ser inte språkstudierna som lika viktiga och godkänner därför i vissa fall språkstudieprestationer som inte når godkänd nivå.²⁶⁷

Trots att gemensamma rekommendationer för språkundervisningen har utfärdats finns det skillnader i principerna för hur språkstudierna genomförs vid olika yrkeshögskolor.²⁶⁸ Yrkeshögskolestuderandes språkkunskaper är också ofta bristfälliga då studierna inleds. Den största orsaken till detta antas vara studerandes otillräckliga språkutbildning från grundskolan och gymnasiet.²⁶⁹

6.1.4 Nationalspråken inom vuxenutbildningen

Målet med vuxenutbildningen är att stödja medborgarnas livslånga lärande och att säkerställa tillgången till arbetskraft och kompetensutveckling. I vuxenutbildningen ingår ett stort utbud av studier från grundläggande utbildning och gymnasieutbildning för vuxna, fortbildningsstudier i form av påbyggnadsstudier och olika slag av intensivkurser på kvällar till kompletterande utbildning för bland annat invandrare.²⁷⁰ Vuxenutbildning ordnas av flera olika läroanstalter såsom av universitet, yrkesläroanstalter, folkhögskolor, studiecentraler och medborgar- och arbetarinstitut, vars utbildning fastställs på lokal nivå.²⁷¹

År 2006 deltog rentav varannan 18–64-åring i utbildning som ordnas särskilt för vuxna. Största behovet av tilläggsutbildning inom vuxenutbildningen gällde företagsekonomi och juridik. Omkring 13 procent uppgav ett behov av utbildning i främmande språk.²⁷² Tillförlitliga källor om hur mycket vuxenutbildning som gällde undervisning i nationalspråken finns inte att få.

Den vuxna befolkningen uppmuntras att utveckla den egna kompetensen genom vuxenutbildning²⁷³ inom vilken bland annat utvecklandet av språkkunskaper i både finska och svenska ingår. Vuxenutbildning kan i detta avseende öka möjligheterna att få bättre service på finska och svenska. Vuxenutbildning omfattar också möjligheter att avlägga nivåprov i språk för att bland annat påvisa tillräckliga språkliga kunskaper som krävs i vissa tjänster. Ett tillräckligt utbud av kurser på och i svenska på sådana områden där det inte finns högskolor bör därför säkerställas genom ett brett samarbete olika institutioner emellan.²⁷⁴

7

Andra språk i Finland

I Finland talas allt fler språk. Eftersom det inte är möjligt att behandla alla språk som talas i vårt land, ingår i detta kapitel en uppföljning av språkförhållandena för de språkgrupper, som behandlades i statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2006. Därför har justitieministeriet begärt utlåtande av samma språkgrupper som vid beredningen av ovan nämnda berättelse, även om dessa inte är de största eller mest traditionella språkgrupper i vårt land. I sina utlåtanden ombads språkgrupperna att särskilt koncentrera sig på ändringar som skett efter publiceringen av den föregående berättelsen.

I kapitlet behandlas främst de samiska språken, teckenspråket och rommani. Uppgifterna om dessa språk baserar sig på utlåtandena som justitieministeriet fått av Sametinget, Finlands Dövas Förbund rf och Finlandssvenska teckenspråkiga rf samt delegationen för romska ärenden. Dessutom behandlas i detta kapitel vissa andra språkgruppers syn på sina språkförhållanden. Dessa baserar sig på utlåtandena från Suomen Venäjänkielisten Yhdistysten Liitto ry, Suomen somaliliitto ry och Judiska församlingen i Helsingfors. Statistiska uppgifter om språkgrupperna behandlas i kapitel 2.2.

7.1 De samiska språken

Samernas språkliga rättigheter gäller i huvudsak samernas hembygdsområde, som ligger i den nordliga delen av Lapplands län. Samernas hembygdsområde omfattar kommunerna Enontekis, Enare och Utsjoki samt en del av Sodankylä kommun.

Bestämmelser om samernas språkliga rättigheter finns främst i samiska språklagen.²⁷⁵ I lagen ingår en uppföljningsmekanism, enligt vilken Byrån för samiska språket ska varje valperiod tillsammans med det av Sametinget tillsatta samiska språkrådet lämna Sametinget en berättelse om tillämpningen av lagstiftningen om det samiska språket och om hur de språkliga rättigheterna tillgodosätts och språkförhållandena utvecklats. Den första berättelsen enligt samiska språklagen lämnades i mars 2008. Berättelsen baserar sig på en mer omfattande utredning om genomförandet av samiska språklagen under åren 2004–2006 (*Saamen kielilain toteutumisen vuosina 2004–2006*).

7.1.1 Kännedom och information om de språkliga rättigheterna

Samerna tycks bättre än tidigare känna till sin rätt att använda samiska vid myndigheterna. De strävar dock inte alltid efter att använda samiska. I synnerhet för den äldre generationen är det svårt att kräva att få service på samiska, eftersom de i årtionden har varit tvungna att sköta sina ärenden på finska. Trots detta är den äldre generationens kunskaper i finska inte alltid tillräckliga och de anlitar ofta släktingar som tolkar. Att kräva service på samiska kan också upplevas som stämplande. De samiska språken löper därmed risk att bli enbart hemspråk.

Efter att samiska språklagen trädde i kraft har det inte skett någon betydlig ändring i *antalet personal som behärskar samiska* i kommunerna i samernas hembygdsområde. Bortsett från undervisningsväsendets personal, kan enbart en knapp tionedel av statens och kommunernas anställda i samernas hembygdsområde ge kundservice på samiska. *Utbudet av service på samiska* har inte ökat under de senaste åren. Det största hindret för utökandet av serviceutbudet ställs enligt Sametinget av statens produktivhetsprogram, som förutsätter att personalantalet skärs ned. Språkutbildning för personalen har inte heller ökat i större utsträckning, även om kommunerna i hembygdsområdet har möjlighet att ansöka om statsunderstöd för att täcka de särskilda merkostnader för utbildning av personalen, som tillämpningen av samiska språklagen medför.

Kommunernas och statens myndigheter känner samiska språklagen tämligen väl. Enligt Sametingets uppgifter visar myndigheterna dock inte självmant att de betjänar sina kunder på samiska och informerar inte heller alltid om möjligheten att få service på samiska. Enligt Sametinget förhåller sig myndigheterna i hembygdsområdet negativt till samiska språklagen och i praktiken ordnas service på samiska enbart om kunderna vet att de kan kräva det. Vissa myndigheter har inte heller exakta uppgifter om vilka av de samiska språken det talas i området, på vilka av de samiska språken service behövs eller vilka av de samiska språken personalen talar.

På myndigheternas webbplatser finns knapphändigt med information på samiska och i detta avseende har det inte skett någon betydlig ändring under de senaste åren. Av kommunerna i hembygdsområdet har Utsjoki de mest omfattande samiska webbsidorna och där publiceras även samiska översättningar av föredragningslistor och protokoll från kommunala organ. En positiv trend är att vissa myndigheter, bland annat skatteförvaltningen och folkpensionsanstalten, har översatt de viktigaste blanketterna till nordsamiska och dessa finns tillgängliga på myndigheternas webbplatser. Innehållet på Forststyrelsens webbplats finns på nordsamiska och delvis på enaresamiska och skoltsamiska. Dessutom har Forststyrelsen förbättrat tillgången på service på samiska genom att anställa en informatör som kan samiska.

7.1.2 Förverkligande av de språkliga rättigheterna hos myndigheterna i samernas hembygdsområde

I hembygdsområdet förverkligas statens och kommunernas service på samiska främst med hjälp av tolk och översättning av handlingar.

Muntlig service hos myndigheterna förutsätter specialarrangemang, bland annat förhandsmeddelande från kunden så att myndigheten kan skaffa tolk.

Vid telefonsamtal kan tolkning sällan ordnas. Därför måste samer som kan finska använda finska i sina kontakter med myndigheterna. Då kunden uttryckligen meddelar till myndigheten, att han eller hon vill sköta sitt ärende på samiska, ges servicen dock vanligen på samiska.

Enligt Sametingets uppgifter kan till exempel Lapplands nödcentral emellertid inte betjäna kunder på samiska.

Dagvård på samiska har i hembygdsområdet tryggats med hjälp av statsunderstödet för social- och hälsovården, men det brister fortfarande i förverkligandet av dagvården. I de flesta kommunerna i hembygdsområdet ordnas gruppfamiljedagvård i en egen språkgrupp på nordsamiska. I Utsjoki finns ett språkbadsdaghem för samiska och finskspråkiga barn, men till familjedaghemmet har man inte lyckats anställa en vårdare som kan samiska. Dessutom finns det i Utsjoki ett daghem med både en samisk och finsk avdelning. Sodankylä har inte kunnat ordna dagvård på samiska sedan det nordsamiska språkboet avbröt sin verksamhet på grund av att det inte kunde anställa en vårdare som kan nordsamiska. I Enontekis ordnas dagvård både i en egenspråkig och i blandade tvåspråkiga grupper. I en blandad grupp ges vården dock i praktiken på samiska enbart under den samiska vårdarens arbetsskift. I Enare kommun ordnas dagvård i ett nordsamiskt daghem och i ett enaresamiskt språkbo.

Barnen i språkboet har varit nästan uteslutande finskspråkiga, men de har snabbt lärt sig enaresamiska. Språkboet har på detta sätt kunnat uppliva enaresamiskan och tack vare detta finns det två enaresamiska grupper i Enare grundskola. År 2008 har också ett skoltsamiskt språkbo inlett sin verksamhet i Enare kommun.

I hembygdsområdet förverkligas samernas språkliga rättigheter bäst inom *den grundläggande utbildningen*. Från och med hösten 2007 har undervisning ordnats på samiska i alla kommuner i hembygdsområdet. Grundläggande utbildning på enaresamiska har ökat något och ges för 11 elever. Grundläggande utbildning på skoltsamiska ges för fyra elever. Antalet elever som deltar i grundläggande utbildning på nordsamiska har under de senaste åren varit ungefär 150 elever per år. Inom högre årsklasser minskar undervisningen på alla samiska språk. På gymnasienivå ges enbart det samiska gymnasiet i Utsjoki undervisning i vissa läroämnen också på nordsamiska. Bristen på lärare, som ökat under de senaste åren, drabbar hårdast enare- och skoltsamiska samt ämnesundervisningen i de högre årsklasserna på alla tre samiska språken.²⁷⁶

Över hälften av alla samer och nästan tre fjärdedelar av samiska barn under tio bor utanför samernas hembygdsområde. Samisk dagvård och klubbverksamhet eller ämnesundervisning i samiska ordnas enbart på några få orter.²⁷⁷

Utanför hembygdsområdet ordnas ingen undervisning på samiska. Under läsåret 2007–2008 deltog sammanlagt 36 elever i undervisning i samiska: 29 inom den grundläggande undervisningen och sju på gymnasienivå. Eleverna läste nordsamiska

med undantag av en elev som läste enaresamiska. Utanför hembygdsområdet ordnas undervisning i samiska i Uleåborg, Rovaniemi och Tammerfors. I övriga Finland har undervisningen ordnats på webben och den ges av lärare från Enare kommun.²⁷⁸

Projektet för att skapa ett *samiskt barnkulturcentrum* inleddes år 2004 och dess viktigaste syfte är att stöda barnens och de ungas samiska identitet genom olika verksamhet och evenemang i nio skolor och sex samiska daghem i Lappland. Ett annat viktigt syfte för projektet är att skapa naturliga språkbrukssituationer. Projektet har beviljats fortsatt finansiering ända till år 2013.

Samernas språkliga rättigheter förverkligas slumpmässigt inom *social- och hälsovården* i hembygdsområdet. Bäst förverkligas service på samiska i Enare och Utsjoki. Också i dessa kommuner ordnas bland annat mottagnings-, rådgivnings- och tandläkartjänster dock i huvudsak enbart på finska. Stora brister förekommer dessutom beträffande barnpsykiatriska tjänster och talterapi. Den äldre befolkningens rätt att få hälsovårdstjänster på samiska förverkligas inte alltid på Lapplands centralsjukhus eller på Uleåborgs universitetscentralsjukhus, där specialsjukvårdstjänster för kommunerna i hembygdsområdet tillhandahålls.

Statsunderstödet för social- och hälsovården har avsevärt främjat både tillgången till och utvecklandet av samiska tjänster för barnen och den äldre befolkningen. För att möjliggöra långsiktigt utvecklingsarbete anses det vara viktigt att finansiering beviljas för fleråriga projekt. Den samiska avdelningen vid Norra Finlands kompetenscentrum inom det sociala området svarar för utvecklingen av samernas välfärdstjänster. Dessutom har Samernas enhet för utveckling av socialtjänster på samiska inlett sin verksamhet år 2007. Statsunderstödet som Sametinget beviljades år 2008 för att anställa enaresamiska och skoltsamiska översättare för viss tid främjar en stabilisering av de hotade enaresamiskans och skoltsamiskans ställning.

Kommun- och servicestrukturen (KSSR) har tillsvidare inte påverkat servicen på samiska i kommunerna i hembygdsområdet. *Regionförvaltningsreformens (ALKU)* effekter på det samiska språket och den samiska kulturen har däremot inte bedömts på det sätt som Sametinget har föreslagit. Enligt Sametinget är det dock positivt, att de planerade regionförvaltningsmyndigheterna kommer att vara verksamma inom Lapplands område, till vilket hembygdsområdet hör. Sametinget befarar dock att finansieringen av service på samiska blir beroende av prövning, om finansieringsuppgiften överförs till regionförvaltningsmyndigheterna.

7.2 Teckenspråken

7.2.1 Kännedom och information om de språkliga rättigheterna

Teckenspråkigas kännedom om sina språkliga rättigheter varierar mellan generationerna och bland annat utbildningsbakgrunden är av stor betydelse. Finlands Dövas Förbund rf anser att det mest effektiva sättet att sprida information är interaktiv kommunikation ansikte mot ansikte eller i små grupper. De mest effektiva informationskanalerna är medier som förmedlar information på teckenspråk, såsom Finlands Dövas Förbunds videomeddelanden och nättjänster, i synnerhet de tecknade delarna. Finlandssvenska teckenspråkiga rf:s verksamhet har för sin del under de senaste åren ökat finlandssvenska teckenspråkigas medvetenhet om deras rätt att få service på finlandssvenskt teckenspråk.

Webbkommunikationen utvecklas ständigt och även möjligheterna att sprida information på teckenspråk på webben har förbättrats. Enligt teckenspråkiga ställer myndigheternas bristande kunskaper och ovillighet i synnerhet när det gäller finansieringsfrågor hinder för verksamheten. Enligt gällande lagstiftning är myndigheterna inte skyldiga att sörja för kommunikationen som riktar sig till teckenspråkiga. I fråga om beslutsfattandet tycks teckenspråkiga fortfarande uppfattas som en grupp som behöver rehabilitering och tjänster som är avsedda för funktionshindrade, inte som en språk- och kulturgrupp. Finlands Dövas Förbund rf och Forskningscentralen för de inhemska språken bereder som bäst ett språkpolitiskt program för teckenspråkiga, som syftar bland annat till att öka myndigheternas och det teckenspråkiga samfundets medvetenhet om de språkliga rättigheterna. Finlands Dövas förbund rf anser också att Förenta Nationernas konvention om rättigheter för personer med funktionshinder innebär ett framsteg bland annat när det gäller tillgång till information.

En annan positiv utveckling är att teckenspråkiga från och med år 2008 har kunnat registrera finskt, finlandssvenskt eller annat teckenspråk som sitt modersmål i befolkningsregistercentralens uppgifter. Som kontaktspråk väljer teckenspråkiga antingen finska eller svenska.

Myndigheterna riktar enbart slumpmässigt information till teckenspråkiga. Rundradion har inte under de senaste åren utvidgat sitt utbud av teckenspråkiga program och det nuvarande nyhetsbetonade utbudet är inte tillräckligt för att tillfredsställa teckenspråkigas informationsbehov. Det finns mycket få program med tolkning på teckenspråk och textningens nivå är inte heller tillräcklig. Den offentliga förvaltningens teckenspråkiga meddelanden har sporadiskt samlats på statsrådets www.suomi.fi-portal. *Hyvis*-portalen, som finns på webbtjänsten för Södra Savolax sjukvårdsdistrikt, anses vara ett bra exempel på hur teckenspråkiga kan beaktas.

Det finns fortfarande stora brister i tillgången till information och tjänster på *finlandssvenskt teckenspråk*. Detta gäller i synnerhet äldre teckenspråkiga. Vissa förbättringar gällande informationstillgång har skett, men utbudet av information på finlandssvenskt teckenspråk på webben är ändå marginellt och svårt att hitta. Några myndigheter, bland annat Helsingfors stad, riksdagen, riksdagens justitieombudsman och Utbildningsstyrelsen, har publicerat information också på finlandssvenskt teckenspråk på sin webbplats.

7.2.2 Undervisningen samt social- och hälsovården

Inom undervisningen har det inte skett betydliga ändringar under de senaste åren beträffande teckenspråket. Teckenspråkiga barn placeras fortfarande i skolor för hörselskadade som omfattas av specialundervisningen. Inopererade cochleaimplantat (implantat i innerörat) har emellertid blivit mer allmänna och detta har lett till att elevantalet i skolorna för hörselskadade har minskat, eftersom en stor del av barnen med cochleaimplantat placeras i närskolor med hjälp av ett biträde eller en tolk. Teckenspråkigas hörande barns rätt att få modersmålsundervisning i teckenspråk förverkligas sällan. Även om föräldrarnas medvetenhet om denna rätt

har ökat, är det enligt Finlands Dövas Förbund svårt att ordna undervisningen på grund av brist på lämpliga lärare och finansiering.

Med tanke dem som använder det *finlandssvenska teckenspråket* är den största bristen inom utbildningen en total avsaknad av undervisning på och i finlandssvenskt teckenspråk inom den grundläggande utbildningen. Detta beror på att det inte finns lärare eller undervisningsmaterial. Också hörande barn till finlandssvenska döva föräldrar saknar möjlighet till modersmålsundervisning i finlandssvenskt teckenspråk. Vid Ytteresse skola i Österbotten ges dock en del av undervisningen av lärare som behärskar finlandssvenskt teckenspråk. Därtill hålls en virtuell skola per videokonferens för övriga teckenspråkiga elever i hela Svenskfinland. Trots detta har många svenskspråkiga familjer med hörselskadade barn varit tvungna att flytta till Sverige eller valt skolgång i finsk skola för hörselskadade barn. Allt detta har bidragit till att det finlandssvenska teckenspråket blivit ett hotat språk i Finland.²⁷⁹

Brister finns även inom dagvården och hemundervisningen i finlandssvenskt teckenspråk. Även personalen inom hemservice och äldreboende bör ges undervisning i teckenspråk för att de ska kunna ge teckenspråkig service till teckenspråkiga klienter. Inom dagvården kan undervisning i teckenspråk ordnas för personalen, men det händer sällan.

I förslaget till ny hälso- och sjukvårdslag nämns patientens rätt att få vård och service på sitt modersmål, även på teckenspråk.

7.2.3 Tolkning och översättning

I förvaltningsärenden ordnas tolkning vanligen via tolkcentraler som upprätthålls av socialväsendet eller privata serviceproducenter. Handlingar översätts ibland i samband med tolkningen, men det finns ingen definition för en officiell dokumentöversättning. Teckenspråksöversättarna omfattas inte heller av systemet för auktoriserade translatorer. Lagen om service och stöd på grund av handikapp ändrades år 2007 så att minimiantalet tolkningstimmar för gravt hörselskadade höjdes till minst 180 tolkningstimmar och för svårt hörsel- och synskadade till minst 360 tolkningstimmar.²⁸⁰ Tolktjänster enligt lagen om service och stöd på grund av handikapp kommer att överföras till Folkpensionsanstalten år 2010. Detta syftar till att främja jämlik tillgång till tolktjänster, eftersom det enligt nuvarande system finns stora regionala skillnader i tillgången till dessa tjänster.

Ett riksomfattande distanstolkningssystem startade i augusti 2007. Projektet syftar till att skapa ett riksomfattande servicesystem som kompletterar den existerande tolktjänsten. Genom distanslösningar är det också möjligt att förverkliga en riksomfattande jourtjänst.

Teckenspråkiga använder i allt större omfattning distanstolk-service per mobiltelefon. För tillfället täcker 3G-nätet emellertid endast 10 procent av Finland, främst områden i och omkring de större städerna.

Myndigheterna har enligt uppgifter från Finlandssvenska teckenspråkiga rf inte ordnat tolkning på *finlandssvenskt teckenspråk* i förvaltningsärenden. Också i övrigt är tolkservicen bristfällig.

Eftersom det inte finns tolkar att tillgå kan de finlandssvenska hörselskadade inte utnyttja sina lagstadgade tolkningstimmar.

Kommunerna har således uppfattat att tolkbehovet är litet och har därför varken inrättat tolktjänster eller budgeterat för tolkningstimmar utöver det lagstadgade årliga minimiantalet. Det är inte heller möjligt att få distanstolkservice per mobiltelefon på finlandssvenskt teckenspråk. Bristen på teckenspråkstolkar som kan svenska och finlandssvenskt teckenspråk hindrar finlandssvenska teckenspråkiga från att delta i vidareutbildning, att erhålla samhällelig service till exempel i form av läkarbesök samt att vara i kontakt med olika myndigheter på sitt eget språk²⁸¹. Därför ser många finlandssvenska teckenspråkiga sig tvungna att anlita finska teckenspråkstolkar.

Undervisningsministeriet har ökat antalet studieplatser för teckenspråkstolkar och -handledare från och med år 2008. Dessutom kan teckenspråkstolkar nu för första gången avlägga högre yrkeshögskoleexamen. Utbildningen för teckenspråkstolkar riktar sig emellertid på tolkning på finskt teckenspråk. Det finns ingen utbildning i tolkning på finlandssvenskt teckenspråk.

7.3 Rommanin

Enligt delegationen för romska ärenden har det inte skett betydliga ändringar i den romska befolkningens språkliga förhållanden under de senaste åren. Social- och hälsovårdsministeriet har emellertid tillsatt en arbetsgrupp för att förbereda ett program för romsk politik. I arbetsgruppens uppdrag ingår att främja och utveckla det romska språket och den romska kulturen.

I privata sammanhang *används rommanin* mer allmänt än man trott. Det är emellertid mycket vanligt att föräldrarna inte talar rommani med den yngre generationen eller uppmuntrar att använda rommani. I offentliga sammanhang används rommani betydligt mindre.

Offentlig användning av rommani ökar användningen och uppskattningen av detta språk också inom privata sammanhang och därför anses det vara viktigt att det skapas fler möjligheter att använda rommani.

I detta avseende har Rundradion en särskilt viktig roll. Rundradion har emellertid inte utvecklat eller gett mer programtid för det till romerna riktade radioprogrammet *Romano Mirits* som sänds varje vecka eller dess nyheter på rommani. I televisionsutbudet ingår inga program på rommani eller andra program som riktar sig till romerna. Utöver nyheter anses det vara viktigt att det skulle finnas barnprogram för romska barn.

I Finland finns fortfarande inga kompetenta *rommanilärare*, eftersom det inte är möjligt att avlägga examen i rommani vid universiteten. En annan utmaning är att motivera elevernas föräldrar att stödja undervisningen i rommani. Antalet barn som får undervisning i rommani ser fortsättningsvis ut att minska. För närvarande deltar cirka 120 barn i rommaniundervisningen i Finland, de flesta i Vanda stad. Utbildningsstyrelsen beviljade år 2007 statsunderstöd till totalt 14 kommuner för permanenta åtgärder för att stödja romska barns skolgång, bland annat genom att utveckla informationen om rommani och inrätta språklubbbar. År 2008 beviljades statsunderstöd till 15 nya kommuner. Utbildningsstyrelsen har också i viss utsträckning publicerat nytt undervisningsmaterial, bland annat en broschyr som gäller romska barn inom den grundläggande utbildningen (*Romanilapsi perusopetuksessa*).

Inom *social- och hälsovården* gäller behoven att främja rommanins ställning närmast förskolepedagogiska tjänster. I vissa kommuner har rommanin kunnat etableras som en del av romska barns förskolepedagogik genom olika projekt. Social- och hälsovårdsministeriet har publicerat en finsk-rommani förskolepedagogisk serie, som delas ut till romska familjer gratis via rådgivningsbyråerna. I serien har publicerats två delar *Lue lapsen kanssa* (att läsa med barnet) år 2006 och *Kasva lapsen kanssa* (att växa med barnet) år 2007. Dessutom håller man som bäst på att bereda handböckerna *Hoida hampaat lapsen kanssa* (att vårda tänderna med barnet) och *Liiku lapsen kanssa* (att röra på sig med barnet).

7.4 Vissa andra språkgruppers syn på sina språkförhållanden

Ryskan

Ryskspråkiga är Finlands största och snabbast ökande invandrargrupp.²⁸² Det finns regionala skillnader i inställningen till ryskspråkiga. Till exempel i Östra Finland har intresset för att studera ryska ökat betydligt bland vuxna. De ryskspråkiga upplever dock fortfarande att majoritetsbefolkningens negativa inställning till ryskspråkiga är ett problem. Därför vågar ryskspråkiga unga inte alltid tala sitt modersmål i offentliga sammanhang.²⁸³

Största delen av ryskspråkiga bor inom huvudstadsregionen där det också finns behov för fler ryskspråkiga tjänster. Utan väglednings- och rådgivningstjänster är det svårt för invandrare att hitta och använda basservicen. Ryskspråkiga rådgivningstjänster för invandrare har under de senaste åren inrättats och stöd för denna verksamhet beviljats åtminstone i större städer, men för det mesta ordnas dessa tjänster som projektverksamhet. Dessutom har ryskspråkiga broschyrer och handböcker publicerats i något större omfattning under de senaste åren. Utöver detta har ryskspråkiga privatpersoner och organisationer aktivt bistått myndigheterna i att producera material på ryska. Utveckling av det finska nyhetsutbudet på ryska anses vara viktigt.²⁸⁴ Den ryskspråkiga tidningen *Spektr*, som utkommer varje månad, anses täcka enbart en del av de ryskspråkigas behov av samhällelig information.

I fråga om *undervisningsväsendet* har det inte skett några betydliga ändringar under de senaste åren. Problem i anslutning till den ryskspråkiga undervisningen är bland annat att barn och unga upplever att det är svårt att delta i modersmålsundervisningen och saknar motivation. Ryska som modersmål hör inte till de obliga-

toriska ämnena och vanligtvis ges inte heller vitsord för det. Dessutom äger undervisningen i ryska ofta rum på obekväma tider och någon annanstans än i barnets egen skola. Undervisningsgrupperna består också ofta av elever i olika åldrar och på olika språkliga nivåer.²⁸⁵

Ryskspråkiga som bor inom glesbygdsområden har sällan tillgång till tjänster på eget språk. Det är i hela landet svårt att få kontakttolk, i synnerhet när det är fråga om ett akut behov. Särskilt de som arbetar med äldre, funktionshindrade och sjuka barn har fäst uppmärksamhet vid detta.

Antalet ryskspråkig personal som arbetar inom hälsovården har ökat.

Systemet med egen läkare har ökat möjligheterna att välja en ryskspråkig läkare. Att vårdpersonalen och patienten saknar gemensamt språk anses dock fortfarande vara ett problem. Dessutom anses utbudet av ryskspråkiga familjerådgivnings-, barnpsykolog- och talterapijänster vara otillräckligt. Detta gäller också barn- och ungdomsarbetet.

Somaliskan

Den somaliska gemenskapen i Finland har talrika språkliga behov eftersom gemenskapen även omfattar icke läs- och skrivkunniga och personer med ringa utbildning. Dessa språkliga behov kan enligt Suomen somaliliitto ry tillfredsställas genom att öka undervisningen i finska och anställa personer som kan somaliska till centrala tjänster. Somalierna sköter sina kontakter med myndigheterna främst på finska och vid behov anlitas en somalisk tolk.

Unga med somalisk bakgrund har en positiv inställning till somaliskan och användningen av det. Trots detta anses det vara en utmaning att försöka integrera unga somalier i det finska samhället så att man samtidigt stärker deras mångkulturella identitet genom att stöda somaliskan och den somaliska kulturen. Det befaras att somaliskans ställning försvagas i framtiden eftersom den inte får institutionellt stöd.

Inom huvudstadsregionen finns bland annat en somalisk lokalradio, som två gånger i veckan sänder arbetslivsrelaterat program.

Jiddisch

I Finland finns enligt Judiska församlingen i Helsingfors närmare tvåhundra personer som talar jiddisch, av vilka största delen bor inom huvudstadsregionen. Det är främst fråga om äldre personer. Jiddisch har varit deras hemspråk när de var barn, men någotdera av nationalspråken har varit deras huvudspråk. Därför antas jiddisch vara ett försvinnande språk i Finland.

Kunskaperna i jiddisch begränsar sig ofta till tal och kunskaper att förstå språket. Skriftliga kunskaper i språket är relativt dåliga. I den judiska skolan ordnas ingen undervisning i jiddisch och de unga judarna känner jiddisch enbart via vissa ord och uttryck. Att ge gymnasieelever möjlighet att välja jiddisch som valfritt språk har emellertid diskuterats.

I Finland finns ingen medieverksamhet på jiddisch. De som talar jiddisch kan dock beställa utländska tidningar och lyssna på utländska program bland annat via webben.

De som är intresserade av jiddisch kan dessutom delta i verksamheten av *Idishe vort*-föreningen. Föreningen har under de senaste åren bland annat ordnat teaterföreställningar på jiddisch. Utbildningsstyrelsen beviljade stöd till *Idishe vort* ända till år 2006.

8

Slutsatser

8.1 Sammanfattning om läget för de olika språkgrupperna

Eftersom de språkliga rättigheterna som gäller nationalspråken endast kan tryggas om det finns tillräckliga kunskaper i nationalspråken inom olika samhällssektorer, ställer samhället konkreta krav på förverkligandet av rättigheterna. Allt flera som är bosatta i Finland saknar kunskaper i någotdera eller i båda nationalspråken. Ett samhälle med allt flera språk förutsätter även att andra språk tas i betraktande i myndigheternas verksamhet.

Tillämpningen av språklagstiftningen under de senaste åren beskrivs i denna berättelse. På basis av berättelsen framgår det att det ännu finns brister i tillämpningen av språklagstiftningen, trots att även framsteg kan skönjas på vissa områden. Flera stora tvåspråkiga kommuner har exempelvis större insikt om de språkliga rättigheterna och har gjort upp språkstrategier för att i praktiken kunna trygga verksamheten på båda språken, även om resultat av dessa åtgärder inte ännu syns i praktiken. Myndigheternas och medborgarnas ökade kännedom om språklagstiftningen och de språkliga rättigheterna är ett betydelsefullt framsteg.

Finsk språkliga rättigheter förverkligas i stort sett väl. Finsk språkiga kommuninvånare i tvåspråkiga kommuner med svenska som majoritetens språk är också nöjdare med den service som kommunen ger på finska än svenskspråkiga i tvåspråkiga kommuner med finska som majoritetens språk. Det finns fortfarande plats för förbättringar vad gäller de *svensk* språkliga rättigheter. En central iakttagelse är att svenskspråkiga i regel bemöts på finska inom den offentliga förvaltningen, om de inte uttryckligen ber om att bli bemötta på svenska. De regionala skillnaderna är emellertid avsevärda. De svenskspråkigas språkliga rättigheter förverkligas bäst i Österbotten. I Södra Finland, där en stor del av de svenskspråkiga bor, finns det största utrymmet till förbättringar beträffande tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna.

Samerna anser att deras språkliga rättigheter endast förverkligas om de själva kräver detta. I samernas hembygdsområde finns det inte heller tillräckligt tjänstemän som kan samiska. En central brist gäller såväl barnens möjligheter att lära sig samiska som möjligheter till undervisning på samiska. För närvarande finns det tillgång till grundläggande utbildning i praktiken bara i samernas hembygdsområde. Små framsteg kan emellertid skönjas i språkboverksamheten på enaresamiska och skoltsamiska. De *teckenspråkiga* vardag försvåras bland annat av bristen på information på teckenspråk och på utbildade tolkar. Minimiantalet för tolktjänster som ersätts har dock höjts. För de *finlandssvenska teckenspråkiga* är det ett särskilt bekymmer att det inte för finlandssvenska teckenspråkiga barn är möjligt att få undervisning på det egna språket inom ramen för den grundläggande utbildningen. Bristen på finlandssvenska teckenspråkstolkare och avsaknaden av tolkutbildning leder i praktiken till att finlandssvenska teckenspråkiga måste lära sig det finska teckenspråket. Båda grupperna teckenspråkiga anser att det är ett missförhållande att hörande barn till döva föräldrar inte får modersmålsundervisning i sina föräldrars

språk. För romerna är det en utmaning att få barnen att lära sig rommani. Språkundervisningen försvåras av hinder för lärare att bli behöriga. Rommani används dessutom endast i liten skala i offentliga sammanhang.

För andra grupper än de ovan nämnda, som använder andra språk, framför allt för invandrare, är det med tanke på integreringen i samhället viktigt att kunna få information på sitt eget språk om myndigheternas verksamhet och exempelvis om vart man ska vända sig i olika ärenden. För den egna identiteten är det också viktigt att kunna bevara sitt eget språk i det finsk- och svenskspråkiga samhället. Alla språkgrupper anser att nyhetssändningar och radio- och TV-program för barn på eget språk är viktiga.

8.2 Tillämpningen av språklagstiftningen under uppföljningsperioden 2006–2009

8.2.1 Tillämpningen av språklagstiftningen i förvaltningen

Myndigheternas syn på tillämpningen av språklagstiftningen är positivare än medborgarnas. Vid myndigheterna förekommer det fortfarande okunskap om språklagstiftningens förpliktelser och tjänstemännen känner inte alltid till kundernas språkliga rättigheter. Språklagstiftningen uppfattas inte heller alltid som en del av den lagstiftning, som konkretiserar grundläggande rättigheter. Den uppfattas som specialbestämmelser för svenskspråkiga. Språklagstiftningen är emellertid bindande och dess verkställighet förutsätter *systematisk och praktisk verksamhet*.

Myndigheterna *planerar sin verksamhet* i regel endast på majoritetens språk i ämbetsdistriktet, oftast på finska. Ministerierna och största delen av de tvåspråkiga kommunerna omnämner inte särskilt i sina styrdokument skyldigheten att ordna sin verksamhet på två språk. Ett separat omnämnande anses inte vara nödvändigt eftersom lagstiftningen förpliktar myndigheterna och tvåspråkigheten anses vara en självklarhet. Avsaknaden av negativ kundrespons anses vara ett tecken på att språklagstiftningen tillämpas rätt. Avsaknaden av kundrespons är emellertid en osäker signal om hur myndigheterna klarar av sina skyldigheter eftersom medborgarna inte närmelsevis alltid klagat ens då det finns skäl till det.

Myndigheterna *övervakar och utvärderar* i allmänhet inte tillämpningen av språklagstiftningen. Statens tjänstemannaledning verkar lita på att centralförvaltningen och underlydande förvaltning tillgodoser de språkliga rättigheterna utan övervakning och särskilda anvisningar. Samma gäller kommunernas ledning. Å andra sidan väntar sig statens lokal- och regionalförvaltning och delvis också kommunerna närmare anvisningar av centralförvaltningen.

Svenskan upplevs ofta vara en specialfråga, som nämns i samband med nordiskt samarbete och Åland, hellre än som en del av den dagliga verksamheten. Åtminstone anses det inte vid ministerierna naturligt att arbeta på två nationalspråk och användningen av svenska är slumpmässig. Tvåspråkiga kommuner och ämbetsverk med svenska som majoritetens språk blir ofta tvungna att ta emot anvisningar från centralförvaltningsmyndigheterna endast på finska. Myndigheternas förutsättningar att främja användningen av båda nationalspråken försvagas. Med tiden leder detta också till att svenska inte kvarstår som ett fungerande förvaltningspråk.

Man fäster i rätt varierande grad uppmärksamhet vid *personalens språkkunskaper*, i praktiken kunskaper i svenska, i samband med rekrytering. Språkkunskaper anses i allmänhet inte utgöra sådan yrkeskunskap, som det vid behov inte går att

avstå ifrån. I praktiken leder detta ofta till att ansvaret för tillgodoseendet av de svenskspråkigas språkliga rättigheter lämnas åt de tjänstemän, som har svenska som modersmål, oberoende av deras faktiska arbetsbeskrivningar.

Behörighetsvillkor som gäller språk skraddarsys endast sällan så att de motsvarar de språkkunskaper som i praktiken behövs för uppgiften. I tjänsteannonser blir behörighetsvillkor som gäller språk ofta utan omnämnande eller formuleras så otydligt att sökande inte kan förstå vilken språkkunskapsnivå som förväntas för uppgiften. Frågor om språkkunskaper kommer i praktiken ofta upp först i samband med resultat- och utvecklingssamtal. Tjänstemannaledningen tar inte tillräckligt ansvar för personalens språkkunskaper. Man uppmuntrar nog till upprätthållande av språkkunskaperna, men i allmänhet avgör tjänstemännen själva om de deltar exempelvis i språkkurser. Kurserna skraddarsys dessutom endast sällan så att de fokuserar uttryckligen på yrkesvokabulär.

Kundservicen på finska och svenska varierar framför allt på kommunal nivå, men service på finska tillgodoses vanligtvis. Service ordnas även på svenska, men detta sker ofta bara om personen särskilt ber om det. Det hänvisas ofta till att det inte finns behov för svenskspråkig service och behov anses inte finnas om en svensk-språkig går med på att använda finska.

Man reder sällan ut kundernas modersmål, utan tilltalar dem på finska. Detta gäller framför allt myndigheter, som har finska som majoritetens språk. Myndighetens skyldighet att självmant tillgodose de språkliga rättigheterna förverkligas med andra ord inte.

Den offentliga sektorn köper en betydande del av sina tjänster av privata tjänsteproducenter. I praktiken är det emellertid oklart hur medborgarnas språkliga rättigheter tillgodoses vid upphandling. Det ser ut som om beslut om köp av tjänster och konkurrensutsättning skulle fattas utan kännedom om de förpliktelser som enligt språklagen gäller vid upphandling. En stor del av de tvåspråkiga kommunerna meddelar att service på två språk är ett grundläggande kriterium vid köp av tjänster. Myndigheternas verkar dock inte följa upp hur tjänsteproducenterna i praktiken följer sina skyldigheter. Problemet växer i och med att köp av tjänster blir allt vanligare.

Förvaltningsreformer kan påverka de språkliga rättigheterna positivt eller negativt. När gränserna för förvaltningsområden justeras och uppgifter omorganiserar är det exempelvis möjligt att avväga om det bästa resultatet uppnås genom att centrera eller decentralisera de uppgifter, som gäller någotdera språket. Större ämbetsdistrikt och arbetsgemenskaper än tidigare kan möjliggöra en uppgiftsfördelning, som är mer ändamålsenlig än den tidigare.

Vid beredningen av reformer finns det emellertid risk för att konsekvenser för varken genomförandet av medborgarnas språkliga rättigheter eller myndigheternas språkliga skyldigheter bedöms. Förvaltningsreformerna har väckt oro i synnerhet bland svenskspråkiga kommuninvånare eftersom reformerna lätt kan leda till att förvaltningens arbetsspråk blir finska. Följden kan då bli att myndigheternas faktiska förmåga att bemöta medborgarna på svenska försämras. För att uppnå positiva effekter förutsätts omsorgsfulla konsekvensbedömningar i stället för allmänna hänvisningar till språklagstiftningen.

8.2.2 Tillämpningen av språklagstiftningen inom olika samhällssektorer

Inom *social- och hälsovården* förverkligas de finsk- och svenskspråkigas språkliga rättigheter bäst i tvåspråkiga kommuner där svenska är majoritetens språk. I synnerhet i de stora kommunerna i Södra Finland, där finska är majoritetens språk, är det ofta svårt att få service på svenska. I de kommuner i Österbotten, där finska är majoritetens språk, fungerar servicen i huvudsak väl på båda språken. Också kommunens storlek ser ut att ha betydelse. Servicen på två språk verkar fungera i små tvåspråkiga kommuner. Situationen förändras dock om minoritetens andel av kommunens befolkning är liten.

Tillgången till social- och hälsovårdstjänster varierar stort från en kommun till en annan. En del kommuner, i synnerhet små, har till följd av ringa efterfrågan beslutat att ordna vissa specialtjänster varken på finska eller på svenska. De anger emellertid att de ordnar tjänsterna vid behov. Till exempel inom barnskyddet avgör kommunens storlek och antalet barnskyddsärenden vilka tjänster som överhuvudtaget finns att tillgå. I en del tvåspråkiga kommuner erbjuds tjänsterna endast på finska och de ordnas på svenska bara då någon ber om det. Det är vanligt att kommunerna köper exempelvis terapitjänster för mentalvården av utomstående tjänsteproducenter först när behovet yppas. Som helhet verkar man i kommunerna inte ha en klar uppfattning om möjligheterna att ordna social- och hälsovårdstjänster på finska och svenska.

Inom *rättsväsendet och i polisens verksamhet* förverkligas de språkliga rättigheterna i varierande grad. Ett centralt problem i polisens verksamhet är bristen på svenskspråkiga poliser, vilket exempelvis leder till att svenskspråkiga förhörs på finska i förundersökningen. Detta lagvidriga sätt att välja språk har i praktiken avspeglats också i processens senare skeden, där man ofta använder samma språk som i förundersökningen. Ett stort missförhållande inom rättsväsendet är att man inte alltid har partens språkliga rättigheter som utgångspunkt, utan exempelvis ombudets eller domarens språkkunskaper. Vid tvåspråkiga domstolar avgörs handläggningsspråket fortfarande ofta utgående från majoritetens språk i domkretsen, inte från parternas språk. I synnerhet i sådana ärenden där parterna har olika språk, ställs det press på svenskspråkiga som kan finska, att använda finska i domstolen. Skillnaderna i handläggningstiderna mellan finsk- och svenskspråkiga mål, som tidigare var stora, har emellertid minskat.

Språkinläringen har minskat i skolorna. Av nationalspråken gäller detta framför allt svenskan. Svenskspråkiga elever inleder sina språkstudier i finska mycket tidigare än de finskspråkiga i svenska. Finskspråkiga elever inleder i allmänhet sina studier i svenska först när dessa blir obligatoriska i sjunde klass. Kommunernas språkprogram bidrar till detta eftersom allt färre kommuner erbjuder möjlighet att inleda studier i svenska tidigare. Då det erbjuds väljer dock allt färre finskspråkiga elever att inleda tidigare studier i svenska, som frivilligt språk. Finskspråkiga elever skriver dessutom allt mer sällan svenska i studentexamen. Motivationen att lära sig svenska verkar som helhet ha minskat. Otillräckliga språkstudier i svenska inom både den grundläggande och gymnasieutbildningen påverkar också språkprogrammen i högskolorna, där man i stället för att utveckla yrkesvokabulären är tvungen att reparera bristerna från den grundläggande utbildningen. Otillräckliga språkstudier i svenska på alla inlärningsnivåer håller på att leda till att förutsättningarna att genomföra språklagstiftningen vilar på allt färre språkkunnigas axlar. Undervisningen i nationalspråken och dess tillräcklighet kommer att granskas mera

ingående dels i Utbildningsstyrelsens utredning, som är under beredning, dels år 2010 i uppföljningen i enlighet med statsrådets uttalande, som gavs i samband med ändringen av gymnasielagen.

8.3 Slutsatser och förslag till åtgärder

Statsrådet föreslog i sin berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2006 åtgärder, som alla myndigheter och domstolar skulle vidta samt åtgärder som gällde samhälleligt beslutsfattande. Lagstiftningen är bindande för myndigheterna, men den innehåller emellertid inte detaljerade bestämmelser om hur de språkliga rättigheterna tillgodoses i alla myndigheters praktiska verksamhet. Det räcker således inte endast med lagstiftning, utan utöver den behövs konkreta åtgärder både i myndigheternas verksamhet och i det politiska beslutsfattandet. På det hela taget har man dock inte skridit till dessa åtgärder för att verkställa språklagen. Detta äventyrar förverkligandet av medborgarnas språkliga grundrättigheter. För att genomföra de i grundlagen tryggade språkliga rättigheterna i praktiken föreslår statsrådet på nytt att dess åtgärdsförslag från 2006 systematiskt verkställs.

Åtgärdsförslagen gäller verksamheten i myndigheterna inom statsförvaltningen och kommunerna samt domstolarna med början i att beaktandet av språklagstiftningen inkluderas i *styrdokument*. Härefter ska vid planering och genomförande av *kundservice* och *personalpolitik* tryggas att medborgarnas språkliga rättigheter tillgodoses i varje skede av verksamheten. Myndigheterna ska också *övervaka* att lagstiftningen efterlevs, samt *följa upp* och *utvärdera* hur deras verksamhet främjar användningen av båda nationalspråken. *Tjänstemannaledningen* och *de kommunala beslutsfattarna* ansvarar för att dessa åtgärder vidtas. Därutöver är *varje tjänsteman* skyldig att följa språklagstiftningen.

Myndigheterna och domstolarna ska särskilt

I styrningen

- inkludera förverkligande av språkliga rättigheter i *styrdokument*, *långtidsplanering* och *beslut* samt i separata *språkplaner*.
- *bedöma olika alternativ* när service planeras och ordnas och *välja lösningar* som ger det bästa resultatet med tanke på förverkligandet av språkliga rättigheter.
- *reda ut vid beslut*, hur dessa *främjar* användningen av båda nationalspråken i enlighet med språklagen.

I kundservicen och i annan verksamhet

- *systematiskt gå igenom sin kundservice*, bland annat hur man vid tvåspråkiga myndigheter i praktiken tillgodoser att kunden får använda det språk han valt samt hur både muntlig och skriftlig service på olika språk tryggas.
- *reda ut hur servicekedjorna fungerar*, bland annat vem kan betjäna på vilket språk och till vem ärenden som förutsätter särskilda språkkunskaper kan hänvisas.

- *skicka* brev och anvisningar till den underlydande förvaltningen och till kommunerna *på dessas språk eller båda språken* samtidigt.
- *säkerställa vid konkurrensutsättning* för anskaffning av tjänster och vid *köp av tjänster* av privata tjänsteproducenter att service på finska och svenska är ett av de grundläggande kriterierna vid konkurrensutsättning samt att *följa upp* att tjänsteproducenten, när denna tillhandahåller tjänster på uppdrag av myndigheten, i praktiken ser till att de språkliga rättigheterna tillgodoses.
- beakta språklagstiftningen i sin *kommunikation*.
- *nyttja* de insatser som andra myndigheter och domstolar gjort för att genomföra språklagstiftningen, exempelvis genom att dela på kostnaderna för översättning av material som produceras på flera språk.

I personalpolitiken

- *reda ut* vilka språkkunskaper som behövs i olika uppgifter och klarlägga detta i personalens *arbetsbeskrivningar*.
- *meddela i tjänsteannonserna* om behörighetsvillkor som gäller språk och om språkkunskaper som räknas som merit med hjälp av justitieministeriets rekommendation.
- utveckla *modeller för förfarandet vid anställning* så att man vid rekrytering av personal förvisar sig om tillräckliga språkkunskaper.
- *sörja för upprätthållandet av personalens språkkunskaper* genom tillräcklig *språkundervisning* och genom att hänvisa till undervisningen sådana personer som behöver det.
- vid *kartläggning av personalens kunskaper* utreda sin förmåga att säkerställa de språkliga rättigheterna.

I övervakningen, utvärderingen och uppföljningen

- *utveckla metoder att övervaka* genomförandet av språklagstiftningen på det egna verksamhetsområdet, inklusive den underlydande förvaltningen och exempelvis att tillsätta särskilda arbetsgrupper för ändamålet.
- *utveckla utvärderingsmetoder* för att reda ut, hur nationalspråken tas i betraktande exempelvis i kundservicen och personalpolitiken.
- *utveckla system för kundrespons* som tryggar att medborgarna utan möda kan meddela myndigheterna om eventuella brister i genomförandet av språklagstiftningen, och att responsen på vederbörligt sätt kommer till ledningens kännedom.
- *utveckla uppföljningsinstrument* för att reda ut, hur kunderna upplever att servicen på nationalspråken förverkligas.

Utöver myndigheters och domstolars verksamhet är det centralt att de i grundlagen språkliga rättigheterna på vederbörligt sätt tas i betraktande i det samhälleliga beslutsfattandet.

I politiskt beslutsfattande och i lagstiftningsarbetet ska därför särskilt

- *konsekvenserna av enskilda lösningar bedömas i förhållande till hur de språkliga rättigheterna kan förverkligas. Exempelvis vid planering av gränserna för myndigheternas befogenheter ska bedömas huruvida befogenhetsgränserna har betydelse för förverkligandet av språkliga rättigheter och hur dessa rättigheter på bästa sätt kan tryggas. Justitieministeriets anvisningar om språkkonsekvensbedömningar kan användas som hjälp.*
- *inkludera följandet av språklagstiftningen i arbetsprocesserna för lagberedning, inklusive reservering av tid för översättning.*
- *utvärdera vid beslutsfattande, hur besluten främjar användningen av båda nationalspråken i enlighet med språklagen.*

KÄLLOR

Litteratur

Delegationen för huvudstadsregionen 2007: Service på svenska i huvudstadsregionen. Arbetsgrupp 14. Rapport

Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området 2008: Innovativ eService inom social- och hälsovård i Åboland. FSKC projekt 2006–2008

Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området 2009: Ann-Marie Lindqvist. Handikappservicen i Svenskfinland – en förundersökning. FSKC Rapporter 2/2009

Finansministeriet 2007: Kvalitetsbarometer om offentlig service 2007. Finansministeriet (på finska)

Finansministeriet 2008: Bättre samarbete – Bättre beredning. Finansministeriets publikationer 35b/2008

Finlands Kommunförbund 2007: Manual för utvärdering av servicen på svenska

Finlands Kommunförbund 2008: Svensk- och tvåspråkiga kommuner. Allmän bakgrundsinformation 2008–2010

Geber, Erik 2007: Elevantal och elevströmmar. I boken Geber, Erik – Lojander-Visapää, Catharina (red.) De svenska gymnasierna i Finland. En lägesanalys s. 15–47. Helsingfors: Edita Prima

Grönlund, Kimmo – Isaksson, Guy-Erik 2008: Litar finlandssvenskarna på samhällsinstitutionerna? I boken Herberts, Kjell (red.): Opinioner och trender i Svenskfinland. Institutet för finlandssvensk samhällsforskning s. 59–82. Vasa: Åbo Akademi

Helsingfors och Nylands sjukvårdsdistrikt 2007: Språkprogram för HNS

Hoyer, Karin – Alanne, Kaisa 2008 (red.): Teckenspråkens och teckenspråkigas ställning i Norden 2008

Hufvudstadsbladet (artikel) 6.2.2007: "Gör svenskan obligatorisk i femte klass"

Hufvudstadsbladet (artikel) 9.2.2007: Tvåspråkighet måste odlas

Hufvudstadsbladet (artikel) 21.4.2007: Prioritera tvåspråkigheten!

Hufvudstadsbladet (artikel) 27.4.2007: Svenskan på bottenivå i landets finska grundskolor

Hufvudstadsbladet (ledare) 22.6.2007: Storstadens skolor attraherar

Hufvudstadsbladet (artikel) 2.7.2007: Helsingfors attraherar allt fler studerande

Hufvudstadsbladet (reportage) 9.11.2008: Ryska da, svenska nja vid finska östgränsen

Hufvudstadsbladet (artikel) 9.11.2008: Efterlyst: svensk polis

Hämäläinen, Leena – Väisänen, Tuula – Latomaa, Sirkku 2007: Perus- ja toisen asteen kielikoulutus: Peruskieletaidosta monikielisyyteen? I boken Pöyhönen, Sari – Luukka, Minna-Riitta (red.) Kohti tulevaisuuden kielikoulutusta. Kielikoulutuspoliittisen projektin loppuraportti s. 57–121. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto

Inrikesministeriet 2006: Kommun- och servicestrukturreformen, Juridiska arbetsgruppens mellanrapport 15.6.2006. Inrikesministeriets publikationer 8/2006

Inrikesministeriet 2007: Plan för utvärdering av basservicen 2007. Delegationen för kommunal ekonomi och kommunal förvaltning 20.2.2007

Inrikesministeriet 2008: Utvecklingsprojektet för polisens förvaltningsstruktur (PORA), nationell arbetsplan för det första skedet. Inrikesministeriets polisavdelning

Institutet för finlandssvensk samhällsforskning 2009: Kommunspecifika uppgifter om Åbo och Vasa. Språkbarometern 2008. Vasa: Åbo Akademi

Justitieministeriet 2006: Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2006. Helsingfors: Libris [www.om.fi/14421.htm]

Kantelinen, Ritva – Airola, Anneli 2008: "Ne antavat yhtenäisempää taustatukea kielenopetukseen". Kokemuksia ammattikorkeakoulujen kielenopetuksen käytäntösuosituksista. Joensuun yliopisto: Kasvatustieteiden tiedekunnan selosteita No. 3

Kumpulainen, Timo – Saari, Seija 2006: Kvantitativa indikatorer för utbildningen 2006. Tammerfors: Tampere

- Lojander-Visapää, Catharina 2007: Från gymnasium till högskola. I boken Geber, Erik – Lojander-Visapää, Catharina (red.) De svenska gymnasierna i Finland. En lägesanalys s. 49–80. Helsingfors: Edita Prima
- Lojander-Visapää, Catharina 2008: Svenska ett mervärde! I boken Kauranen, Ralf – Kanckos, Lise (red.) Social samhörighet och religion: festskrift till Susan Sundback s. 331–339. Åbo: Åbo Akademis förlag
- Luukka, Minna-Riitta – Pöyhönen, Sari 2007: Kielikoulutuspoliittisen projektin keskeiset suosituksset. I boken Pöyhönen, Sari – Luukka, Minna-Riitta (red.) Kohti tulevaisuuden kielikoulutusta. Kielikoulutuspoliittisen projektin loppuraportti s. 453–479. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto
- Niemi, Hannu 2008: Korkeakoulututkintoihin kuuluvan ruotsin kielen taidon osoittaminen. Korkeakoulujen ruotsinopettajien käsityksiä virkamiesruotsin merkityssisällöstä ja sen taitovaatimusosan toteutumisesta. Uleåborg: Oulu University Press
- Pyykkö, Riitta – Tuomi, Ulla-Kristiina – Juurakko-Paavola, Taina – Fiilin, Ullamaija 2007: Uutta yhteistyötä ja profiilien terävöittämistä. I boken Pöyhönen, Sari – Luukka, Minna-Riitta (red.) Kohti tulevaisuuden kielikoulutusta. Kielikoulutuspoliittisen projektin loppuraportti s. 123–151. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto
- Riksdagens justitieombudsman, berättelse år 2006: Helsingfors 2007: Yliopistopaino
- Riksdagens justitieombudsman, berättelse år 2007: Helsingfors 2008: Yliopistopaino
- SAD 2008: Huvudstadsregionens samarbetsdelegation. Broschyren ”Lajiteltua tietoa jätteestä”. Offentlig information. SAD 2008
- Sajavaara, Kari – Luukka, Minna-Riitta – Pöyhönen, Sari 2007: Kielikoulutuspolitiikka Suomessa: Lähtökohtia, ongelmia ja tulevaisuuden haasteita. I boken Pöyhönen, Sari – Luukka, Minna-Riitta (red.) Kohti tulevaisuuden kielikoulutusta. Kielikoulutuspoliittisen projektin loppuraportti s. 13–42. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto
- Sametinget 2008b: Saamelaisopetus kotiseutualueen ulkopuolella. Saamelaiskäräjien koulutusraportti N:o 1
- Silverström, Chris 2008: Modersmålskunskaper, attityder och betyg. En utvärdering av inlärningsresultat i modersmål och litteratur efter årskurs 6 år 2007. Helsingfors: Edita Prima
- Sjöholm, Kaj – Østern, Anna-Lena 2007: Perspektiv på språkläroarutbildning för svenskspråkiga i Finland. I boken Pöyhönen, Sari – Luukka, Minna-Riitta (red.) Kohti tulevaisuuden kielikoulutusta. Kielikoulutuspoliittisen projektin loppuraportti s. 197–220. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto
- Social- och hälsovårdsministeriet 2008: Ny hälsovårdslagstiftning. Social- och hälsovårdsministeriets utredningar 2008:28 (på finska)
- Språkbarometern 2008, Herberts, Kjell 2009: Service på svenska och finska – ett medborgarperspektiv. Institutet för finlandssvensk samhällsforskning. Vasa: Åbo Akademi
- Stakes 2008: Social- och hälsovårdstjänster på eget språk. Rapporter 4/2008. Helsingfors: Valopaino
- Statistikcentralen 2007: Vuxenutbildningsundersökningen 2006
- Statsrådet 2007: Regeringsprogrammet för statsminister Matti Vanhanens andra regering. Helsingfors: Edita Prima
- Suomen Lukiolaisten Liitto – Finlands Svenska Skolungdomsförbund 2008: Opiskelijat: kielten opiskelussa enemmän suulliseen kielitaitoon. Pressmeddelande (28.–30.11.2008)
- Svenska Finlands folkting 2008: Pressmeddelande (17.9.2008)
- Tanttu, Jekaterina 2008: Selvitys vähemmistövaltuutetulle – Venäjänkielisenä Suomessa 2008. Helsingfors: Edita
- Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården 2007: Pressmeddelande (16.1.2007)
- Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården 2008: Pressmeddelande (5.9.2008)
- Utbildningsstyrelsen 2007: Toisen kotimaisen kielen opiskelun kehittämisverkosto (24.5.2007)
- Utbildningsstyrelsen 2008a: Utbildningsstyrelsens uppskattningar gällande nybörjare i utbildning samt antalet studerande och antalet läroanstalter hösten 2008. Pressmeddelande (5.8.2008)
- Utbildningsstyrelsen 2009: Utredning av undervisningen i nationalspråken. (Under arbete, utkommer 2009)
- Undervisningsministeriet 2008: Det nuvarande tillståndet hos högskolornas vuxenutbildning samt utvecklingsområden. Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2008:38
- Vasabladet (artikel) 5.1.2009: För få svenskspråkiga väljer polisyrket

Webbplatser

- ARENE 2006: Suositukset kieltenopetuksen käytännöksi ammattikorkeakouluissa
[<http://extra.seamk.fi/arenekr/kaytantosuositukset.htm>] (13.1.2009)
- Befolkningsregistercentralen 2008: Fickfakta 2008
[www.vaestorekisterikeskus.fi] (21.2.2009) På svenska > Statistik > Fickfakta > Fickfakta 2008
- HILMA-annonssystemet för offentlig upphandling 2009: Statistik 2008
[<http://www.hankintailmoitukset.fi/>] (2.2.2009). På svenska > Statistik över upphandlingsannonser > Statistik 2008
- Mörskom kommun. [<http://www.myrskylä.fi>] (30.12.2008) Svenska > Utbildningsväsendet
- Statistikcentralen 2008a: Befolkningen efter ålder (1år), kön och språk enligt område 1990–2007
[www.stat.fi] (21.2.2009) Förstasidan > Statistikdatabaser > StatFin-tjänst > Befolkning > Befolkningsstruktur
- Statistikcentralen 2008b: Språkförhållanden och svenskspråkiga kommunvis 31.12.2007
[www.kommunerna.net] (21.2.2009) Statistik > Befolkning
- Statistikcentralen 2008c: Kommunernas och samkommunernas köp av kundtjänster åren 1997–2007
[<http://www.kommunerna.net/>] (11.2.2009)
- Statistikcentralen 2008d: Kommunernas och samkommunernas externa upphandlingar åren 2000–2007
[<http://www.kommunerna.net/>] (11.2.2009)
- Statistikcentralen 2008e: Antalet läroanstalter och elever (tidsserie)
[www.data.oph.fi/wera/] (29.12.2008) Svenska > Bakgrundsuppgifter > Utbildningsanordnarna och läroanstalterna
- Statistikcentralen 2008f: De som har studerat ett gemensamt språk i årsklasserna 1–6 i grundskolan årsklassvis på hösten [www.data.oph.fi/wera/] (30.12.2008) Svenska > Studerande > Grundläggande utbildning
- Statistikcentralen 2008g: De som har studerat ett frivilligt språk i årsklasserna 1–6 i grundskolan årsklassvis på hösten [www.data.oph.fi/wera/] (30.12.2008) Svenska > Studerande > Grundläggande utbildning
- Statistikcentralen 2008h: Språkvalen på hösten i årsklasserna 7–9 i grundskolan enligt elevens språkval i årsklasserna 1–6 (tidsserie) [www.data.oph.fi/wera/] (30.12.2008) Svenska > Studerande > Grundläggande utbildning
- Statistikcentralen 2008i: Språkvalen på hösten i årsklasserna 7–9 i grundskolan enligt elevens språkval i årsklasserna 7–9 (tidsserie) [www.data.oph.fi/wera/] (30.12.2008) Svenska > Studerande > Grundläggande utbildning
- Statistikcentralen 2008j: Antalet elever i årsklasserna 1–9 i grundskolan samt i förskoleundervisningen och påbyggnadsundervisningen på hösten (tidsserie) [www.data.oph.fi/wera/] (30.12.2008) Svenska > Studerande > Grundläggande utbildning
- Statistikcentralen 2008k: Yliopistojen opiskelijat vuosina 1985–2007
[http://www.stat.fi/til/yop/2007/yop_2007_2008-04-17_tau_003.html] (5.1.2009)
- Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2006
[www.om.fi/14421.htm] (6.3.2009) > Andra publikationer
- Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet 2008: SpråKon – ett samarbetsprojekt
[<http://sockom.helsinki.fi/fiss>] (6.3.2009) FO-RUM > SpråKon
- Terveyskirjasto 2009 [www.terveyskirjasto.fi] (5.3.2009) (på finska)
- Undervisningsministeriet 2009a: KOTA online service [<https://kotaplus.csc.fi/online/Haku.do>] (5.1.2009) Studerande > Alla universitet > Alla utbildningsområden > 2007
- Undervisningsministeriet 2009b: Yrkeshögskolor
[www.minedu.fi] (18.2.2009) Utbildning > Yrkeshögskoleutbildning > Yrkeshögskolor
- Undervisningsministeriet 2009c: Opiskelijat – Ammattikorkeakouluttain (18.2.2009)
[www.minedu.fi] Koulutus > Ammattikorkeakoulutus > Tilastoja > AMK-tietopalvelu
- Utbildningsstyrelsen 2006: Vuxenutbildningen
[www.oph.fi] (9.2.2009) Svenska > Utbildningssystemet > Utbildningssystemet i Finland > Vuxenutbildningen
- Ylä-Anttila, Merja 2008: MTV3: (Webbpublikation) Osassa lukioita enää vähemmistö kirjoittaa ruotsin
[<http://www.mtv3.fi/lukiot/>] (9.11.2008)

Officiella dokument

Delegationen för språkärenden 2006: Protokoll 3/2006 (på finska)

Delegationen för språkärenden 2007: Protokoll 4/2007 (på finska)

Delegationen för språkärenden 2009: Protokoll 2/2009 (på finska)

Justitieministeriet 2005: Justitieministeriets rekommendation om beaktande av språkkunskaper vid anställning hos statliga myndigheter och domstolar dnr 3/58/2005

Justitieministeriet 2007b: Utlåtande till handels- och industriministeriet om tillämpningen av språklagen vid offentlig upphandling dnr 12/020/2007 (på finska)

Resolution av Europarådets ministerkommitté ResCMN(2007)1 om genomförandet i Finland av ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter (31.1.2007)

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om ändring av gymnasielagen RP 98/2008 rd

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till ny språklag och lagstiftning som har samband med den RP 92/2002 rd

Riksdagens biträdande justitieombudsmans avgörande dnr 1538/4/04

Riksdagens biträdande justitieombudsmans avgörande dnr 2318/4/04

Riksdagens biträdande justitieombudsmans avgörande dnr 144/4/05

Riksdagens biträdande justitieombudsmans avgörande dnr 883/2/06

Riksdagens biträdande justitieombudsmans avgörande dnr 2575/4/06

Riksdagens biträdande justitieombudsmans avgörande dnr 3547/4/06

Riksdagens biträdande justitieombudsman, avgörande av vikarien dnr 898/2/07

Riksdagens förvaltningsutskotts utlåtande FvUU 14/2007 rd

Riksdagens grundlagsutskotts betänkande GrUB 3/1996 rd

Riksdagens justitieombudsmans avgörande dnr 3086/4/06

Skriftligt spörsmål 582/2006 rd

Statsrådets justitiekansler 2008: Begäran om utredning och utlåtande beträffande nödcentralernas funktionsduglighet dnr 11/50/08 (på finska)

Vasa sjukvårdsdistrikt 2008: Principer för beviljande av dispens från språkkrav (25.8.2008)

Utlåtanden som getts till justitieministeriet med tanke på berättelsen samt justitieministeriets förfrågningar och intervjuer

Delegationen för romska ärenden 2008: Utlåtande om språkförhållandena gällande rommanin (på finska)

Finlands Dövas Förbund rf 2008: Utlåtande om språkförhållandena gällande teckenspråkiga (på finska)

Finlandssvenska teckenspråkiga rf 2008: Utlåtande om språkförhållandena gällande teckenspråkiga

Judiska församlingen i Helsingfors 2008: Utlåtande om jiddisch i Finland (på finska)

Justitieministeriet 2007a: förfrågningar och intervjuer

Justitieministeriet 2008: förfrågningar och intervjuer

Justitieministeriet 2009: förfrågningar och intervjuer

Länsstyrelsen i Södra Finlands län 2008: Klagomål beträffande språk 17.11.2008 (Justitieministeriets e-postförfrågan)

Länsstyrelsen i Västra Finlands län 2008: Klagomål beträffande språk 18.11.2008 (Justitieministeriets e-postförfrågan)

Sametinget 2008a: Utlåtande om språkförhållandena gällande de samiska språken (på finska)

Suomen somaliliitto ry 2008: Utlåtande om språkförhållandena gällande det somaliska språket (på finska)

Suomen Venäjänkielisten Yhdistysten Liitto ry 2008: Utlåtande om språkförhållandena gällande det ryska språket (på finska)

Utbildningsstyrelsen 2008b: Ruotsin B-oppimäärän osaamisen muutos vuosien 2001 ja 2008 välillä. Utlåtande (16.12.2008)

FÖRFATTNINGAR SOM NÄMNS I BERÄTTELSEN

Barnskyddslag (417/2007)
Befolkningsdatalag (507/1993)
Finlands grundlag (731/1999)
Folkhälsolag (66/1972)
Förundersökningslag (449/1987)
Förvaltningslag (434/2003)
Gymnasielag (629/1998)
Lag om allmänna åklagare (199/1997)
Lag om barndagvård (36/1973)
Lag om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda (424/2003)
Lag om elektronisk behandling av klientuppgifter inom social- och hälsovården (159/2007)
Lag om elektroniska recept (61/2007)
Lag om en kommun- och servicestrukturreform (169/2007)
Lag om grundläggande utbildning (628/1998)
Lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000)
Lag om offentlig upphandling (348/2007)
Lag om patientens ställning och rättigheter (785/1992)
Lag om service och stöd på grund av handikapp (380/1987)
Lag om specialiserad sjukvård (1062/1989)
Lag om upphandling inom sektorerna vatten, energi, transporter och posttjänster (349/2007)
Lag om yrkesutbildning (630/1998)
Lag om ändring av lagen om service och stöd på grund av handikapp (1267/2006)
Samisk språklag (1086/2003)
Socialvårdslag (710/1982)
Språklag (423/2003)
Statsrådets beslut om examinas uppbyggnad och de gemensamma studierna i den grundläggande yrkesutbildningen (213/1999)
Statsrådets förordning om offentlig upphandling (614/2007)
Statsrådets förordning om tingsrätternas domkretsar (410/2008)
Statsrådets förordning om universitetsexamina (794/2004)
Statsrådets förordning om yrkeshögskolor (352/2003)
Statsrådets förordning om åklagarämbetena (88/2007)
Statsrådets förordning om ändring av 12 § i statsrådets förordning om verkställigheten av språklagen (1130/2004)
Universitetslag (645/1997)
Yrkeshögskolelag (351/2003)

REFERENSER

- 1 Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2006 finns på webbadressen www.om.fi/14421.htm
- 2 Statsrådets förordning om ändring av 12 § i statsrådets förordning om verkställigheten av språklagen
- 3 Befolkningsregistercentralen 2008
- 4 Statistikcentralen 2008a
- 5 5 § i språklagen
- 6 Statistikcentralen 2008b
- 7 Språkbarometern 2008 s. 11–12
- 8 Finlands Kommunförbund 2008
- 9 19, 23, 26 och 27 § i språklagen
- 10 Sametinget 2008a
- 11 Delegationen för romska ärenden 2008
- 12 Finlands Dövas Förbund rf 2008
- 13 Finlandssvenska teckenspråkiga rf 2008
- 14 Befolkningsregistercentralen 2008
- 15 Riksdagens biträdande justitieombudsmans avgörande dnr 144/4/05
- 16 4 § i befolkningsdatalagen
- 17 26 § i förvaltningslagen
- 18 2 § i språklagen
- 19 Språkbarometern 2008; Delegationen för språkärenden 2006; Institutet för finlandssvensk samhällsforskning 2009; Delegationen för huvudstadsregionen 2007; Justitieministeriet 2007a; Justitieministeriet 2008
- 20 Justitieministeriet 2007a
- 21 Justitieministeriet 2007a
- 22 Justitieministeriet 2008
- 23 Statsrådets justitiekansler 2008
- 24 Justitieministeriet 2007a; Justitieministeriet 2008
- 25 21 § i lagen om specialiserad sjukvård; Social- och hälsovårdsministeriet 2008
- 26 Justitieministeriet 2008
- 27 Skriftligt spörsmål 582/2006 rd
- 28 4 § i lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda
- 29 Justitieministeriet 2007a
- 30 3 § i lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda
- 31 Justitieministeriet 2007a; Justitieministeriet 2008
- 32 Svenska social- och kommunalhögskolan 2008; Justitieministeriet 2008; Vasa sjukvårdsdistrikt 2008
- 33 2 § i lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda
- 34 Justitieministeriet 2007a
- 35 Justitieministeriet 2008
- 36 Delegationen för huvudstadsregionen 2007; Riksdagens biträdande justitieombudsman, avgörande av vikarien dnr 898/2/07
- 37 28 § i språklagen
- 38 Justitieministeriet 2007a
- 39 Justitieministeriet 2008
- 40 Justitieministeriet 2007a
- 41 Justitieministeriet 2007a
- 42 Justitieministeriet 2008; Justitieministeriet 2009
- 43 Statistikcentralen 2008c
- 44 Statistikcentralen 2008d
- 45 HILMA-annonsersystemet 2009
- 46 25 § i språklagen
- 47 Lag om offentlig upphandling; lag om upphandling inom sektorerna vatten, energi, transporter och posttjänster; statsrådets förordning om offentlig upphandling
- 48 41 § i lagen om offentlig upphandling
- 49 Stakes 2008 s. 100
- 50 41 och 43 § i lagen om offentlig upphandling
- 51 6 § i statsrådets förordning om offentlig upphandling
- 52 Justitieministeriet 2007b; 2 § i lagen om offentlig upphandling
- 53 Justitieministeriet 2007a
- 54 Justitieministeriet 2008
- 55 Justitieministeriet 2008

- 56 Justitieministeriet 2008
- 57 Justitieministeriet 2008; Finansministeriet 2008
- 58 Justitieministeriet 2008
- 59 Språkbarometern 2008 s. 31; Justitieministeriet 2009
- 60 Justitieministeriet 2008
- 61 Riksdagens biträdande justitieombudsmans avgörande dnr 2575/4/06
- 62 Justitieministeriet 2006
- 63 Språkbarometern 2008 s. 17
- 64 Institutet för finlandssvensk samhällsforskning 2009
- 65 Språkbarometern 2008 s. 51; Justitieministeriet 2008
- 66 Språkbarometern 2008 s. 18–19; Justitieministeriet 2008
- 67 Finansministeriet 2007
- 68 Delegationen för huvudstadsregionen 2007
- 69 Språkbarometern 2008 s. 33; Justitieministeriet 2009; Statsrådets justitiekansler 2008
- 70 Språkbarometern 2008 s. 22; Justitieministeriet 2008; SAD 2008
- 71 Språkbarometern 2008
- 72 Delegationen för huvudstadsregionen 2007; Språkbarometern 2008
- 73 Språkbarometern 2008 s. 52
- 74 Inrikesministeriet 2007; Justitieministeriet 2007a
- 75 Riksdagens justitieombudsman, berättelse 2006; Riksdagens justitieombudsman, berättelse 2007; Länsstyrelsen i Södra Finlands län 2008; Länsstyrelsen i Västra Finlands län 2008
- 76 Justitieministeriet 2008
- 77 Justitieministeriet 2008; Finlands Kommunförbund 2007
- 78 Lag om en kommun- och servicestrukturereform
- 79 Inrikesministeriet 2006
- 80 Språkbarometern 2008; Justitieministeriet 2008
- 81 Språkbarometern 2008 s. 54
- 82 Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet 2008
- 83 8 § i statsrådets förordning om åklagarämbetena
- 84 Justitieministeriet 2008
- 85 Justitieministeriet 2007a
- 86 Riksdagens förvaltningsutskotts utlåtande FvUU 14/2007 rd
- 87 Riksdagens förvaltningsutskotts utlåtande FvUU 14/2007 rd
- 88 Riksdagens förvaltningsutskotts utlåtande FvUU 14/2007 rd
- 89 Inrikesministeriet 2008
- 90 Statsrådets förordning om tingsrätternas domkretsar
- 91 Stakes 2008
- 92 Justitieministeriet 2008
- 93 Språkbarometern 2008 s. 23
- 94 Språkbarometern 2008 s. 21
- 95 Språklag; lag om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda; folkhälsolag; lag om specialiserad sjukvård; socialvårdslag; lag om patientens ställning och rättigheter; lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården; lag om elektronisk behandling av klientuppgifter inom social- och hälsovården; lag om elektroniska recept; barnskyddslag
- 96 Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården 2007; Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården 2008
- 97 Lag om specialiserad sjukvård; Stakes 2008 s. 73
- 98 Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området 2008; Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området 2009
- 99 28 § i folkhälsolagen; 18, 21 och 33a § i lagen om specialiserad sjukvård; 4 § i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården; 3 § i lagen om patientens ställning och rättigheter
- 100 Stakes 2008 s. 76; Justitieministeriet 2008; Helsingfors och Nylands sjukvårdsdistrikt 2007
- 101 Justitieministeriet 2008
- 102 Justitieministeriet 2008
- 103 Justitieministeriet 2008
- 104 Stakes 2008 s. 81
- 105 Stakes 2008 s. 81
- 106 Justitieministeriet 2008
- 107 Stakes 2008 s. 82–83
- 108 Justitieministeriet 2008
- 109 Terveyskirjasto 2009
- 110 Stakes 2008 s. 82
- 111 Stakes 2008 s. 99–100

- 112 Delegationen för språkärenden 2007; Justitieministeriet 2009; Justitieministeriet 2008
- 113 Riksdagens justitieombudsmans avgörande dnr 3086/4/06
- 114 Stakes 2008 s. 84
- 115 2 § i lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda
- 116 Stakes 2008 s. 84–86
- 117 Stakes 2008 s. 85
- 118 Stakes 2008 s. 85
- 119 Justitieministeriet 2008
- 120 Justitieministeriet 2008
- 121 Språkbarometern 2008 s. 26
- 122 11 § i lagen om barndagvård
- 123 Stakes 2008 s. 87–88
- 124 Stakes 2008 s. 88
- 125 Stakes 2008 s. 88
- 126 Justitieministeriet 2008
- 127 Stakes 2008 s. 90
- 128 Stakes 2008 s. 90
- 129 Stakes 2008 s. 90
- 130 Stakes 2008 s. 90
- 131 Stakes 2008 s. 93
- 132 4 och 7 § i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården
- 133 Stakes 2008 s. 93
- 134 Stakes 2008 s. 94
- 135 Institutet för finlandssvensk samhällsforskning 2009
- 136 Stakes 2008 s. 94
- 137 Stakes 2008 s. 95–96
- 138 Lag om specialiserad sjukvård
- 139 Stakes 2008 s. 97
- 140 Stakes 2008 s. 98
- 141 Stakes 2008 s. 99
- 142 Riksdagens biträdande justitieombudsmans avgörande dnr 2318/4/04
- 143 Språkbarometern 2008 s. 35–36, 40
- 144 Riksdagens biträdande justitieombudsmans avgörande dnr 2318/4/04
- 145 Svenska Finlands folkting 2008
- 146 Grönlund – Isaksson 2008 s. 66, 68
- 147 Delegationen för språkärenden 2009
- 148 Hufvudstadsbladet (artikel) 9.11.2008; Vasabladet (artikel) 5.1.2009
- 149 Vasabladet (artikel) 5.1.2009
- 150 Justitieministeriet 2006 s. 55
- 151 Justitieministeriet 2008
- 152 Justitieministeriet 2008
- 153 Justitieministeriet 2008
- 154 Justitieministeriet 2008
- 155 Justitieministeriet 2008
- 156 Justitieministeriet 2008
- 157 Justitieministeriet 2006 s. 54–55
- 158 10, 18 och 19 § 2 mom. i språklagen; 37, 39 och 40 § i förundersökningslagen
- 159 RP 92/2002 rd s. 116
- 160 Justitieministeriet 2006 s. 55
- 161 Justitieministeriet 2008
- 162 RP 92/2002 rd s. 80
- 163 Justitieministeriet 2008
- 164 8 § i statsrådets förordning om åklagarämbetena
- 165 Justitieministeriet 2008
- 166 Justitieministeriet 2008
- 167 RP 92/2002 rd s. 84–85
- 168 Justitieministeriet 2008
- 169 Justitieministeriet 2008
- 170 10 § 2 mom. i lagen om allmänna åklagare
- 171 Justitieministeriet 2008
- 172 Justitieministeriet 2008
- 173 Justitieministeriet 2008
- 174 Justitieministeriet 2008

- 175 Riksdagens biträdande justitieombudsmans avgörande dnr 3547/4/06
 176 Riksdagens biträdande justitieombudsmans avgörande dnr 144/4/05
 177 14 § 1 mom. och 15 § 1 mom. i språklagen
 178 Justitieministeriet 2008
 179 Justitieministeriet 2008
 180 Justitieministeriet 2008
 181 Justitieministeriet 2008
 182 Justitieministeriet 2008
 183 Justitieministeriet 2008
 184 Justitieministeriet 2008
 185 Justitieministeriet 2008
 186 Justitieministeriet 2006 s. 55
 187 Resolution av Europarådets ministerkommitté ResCMN(2007)1
 188 Justitieministeriet 2008
 189 Justitieministeriet 2008
 190 Riksdagens grundlagsutskotts betänkande GrUB 3/1996 rd
 191 Justitieministeriet 2006 s. 54
 192 Justitieministeriet 2008
 193 Justitieministeriet 2008
 194 Justitieministeriet 2008
 195 Justitieministeriet 2008
 196 Justitieministeriet 2008
 197 Justitieministeriet 2008
 198 Justitieministeriet 2008
 199 Justitieministeriet 2008
 200 Justitieministeriet 2008
 201 Riksdagens biträdande justitieombudsmans avgörande dnr 1538/4/04
 202 Justitieministeriet 2008
 203 Riksdagens biträdande justitieombudsmans avgörande dnr 1538/4/04
 204 Riksdagens biträdande justitieombudsmans avgörande dnr 883/2/06
 205 Lag om grundläggande utbildning; gymnasielagen; lag om yrkesutbildning; universitetslagen
 206 Utbildningsstyrelsen 2006
 207 16 § i Finlands grundlag; 4 § i lagen om grundläggande utbildning
 208 Statistikcentralen 2008e
 209 Lojander-Visapää 2007 s. 50; Kumpulainen – Saari 2006 s. 134
 210 Sjöholm – Østern 2007 s. 215
 211 Utbildningsstyrelsen 2008a s. 1; Statistikcentralen 2008e
 212 Kumpulainen – Saari 2006 s. 133
 213 Mörskom kommun (30.12.2008)
 214 Hufvudstadsbladet 21.4.2007 (artikel)
 215 Statistikcentralen 2008f; Statistikcentralen 2008g; Statistikcentralen 2008h; Statistikcentralen 2008i;
 Statistikcentralen 2008j
 216 Statistikcentralen 2008g; Statistikcentralen 2008f
 217 Hufvudstadsbladet (artikel) 27.4.2007; Hufvudstadsbladet (artikel) 9.2.2007
 218 Statistikcentralen 2008i; Statistikcentralen 2008j
 219 Utbildningsstyrelsen 2008b
 220 Utbildningsstyrelsen 2007
 221 Justitieministeriet 2006 s. 75
 222 Utbildningsstyrelsen 2009 (Under arbete)
 223 Sjöholm – Østern 2007 s. 215–216
 224 Silverström 2008 s. 89–90
 225 3 § 1 mom. i gymnasielagen; 8 § 1 mom. i lagen om yrkesutbildning
 226 Statistikcentralen 2008e
 227 Geber 2007 s. 45; Hufvudstadsbladet (artikel) 2.7.2007; Hufvudstadsbladet (ledare) 22.6.2007
 228 Geber 2007 s. 17–19, 45
 229 Hufvudstadsbladet (reportage) 9.11.2008; Hufvudstadsbladet 21.4.2007 (artikel)
 230 Ylä-Anttila (webbpublikation) 9.11.2008
 231 Ylä-Anttila (webbpublikation) 9.11.2008
 232 Suomen Lukiolaisten Liitto – Finlands Svenska Skolungdomsförbund 2008
 233 RP 98/2008 rd s. 11–12
 234 Hämäläinen – Väisänen – Latomaa 2007 s. 74
 235 Statistikcentralen 2008e
 236 Statistikcentralen 2008e

- 237 Geber 2007 s. 20
- 238 12 § 1 mom. i lagen om yrkesutbildning
- 239 2 § mom. 1 och 2 i statsrådets beslut om examinas uppbyggnad och de gemensamma studierna i den grundläggande yrkesutbildningen
- 240 Hämäläinen – Väisänen – Latomaa 2007 s. 88, 90; Luukka – Pöyhönen 2007 s. 463
- 241 Hufvudstadsbladet (artikel) 6.2.2007
- 242 Hämäläinen – Väisänen – Latomaa 2007 s. 92
- 243 3 § 3 mom. i språklagen
- 244 4 § i universitetslagen
- 245 9 § i universitetslagen
- 246 Statistikcentralen 2008k
- 247 Undervisningsministeriet 2009a
- 248 Lojander-Visapää 2007 s. 51
- 249 Lojander-Visapää 2008 s. 336
- 250 Lojander-Visapää 2007 s. 77
- 251 Lojander-Visapää 2007 s. 54
- 252 6 § i statsrådets förordning om universitetsexamina
- 253 Sajavaara – Luukka – Pöyhönen 2007 s. 17
- 254 Luukka – Pöyhönen 2007 s. 463; Hufvudstadsbladet (artikel) 27.4.2007
- 255 Pyykkö – Tuomi – Juurakko-Paavola – Fiilin 2007 s. 141–142
- 256 Pyykkö – Tuomi – Juurakko-Paavola – Fiilin 2007 s. 142; Luukka – Pöyhönen 2007 s. 464
- 257 Niemi 2008 s. 17
- 258 Niemi 2008 s. 97
- 259 Niemi 2008 s. 169
- 260 15 § i yrkeshögskolelagen
- 261 7 § i yrkeshögskolelagen; statsrådets förordning om yrkeshögskolor
- 262 Undervisningsministeriet 2009b
- 263 Undervisningsministeriet 2009c
- 264 Undervisningsministeriet 2009c
- 265 Statsrådets förordning om yrkeshögskolor; lag om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda
- 266 Pyykkö – Tuomi – Juurakko-Paavola – Fiilin 2007 s. 140
- 267 Kantelinen – Airola 2008 s. 127
- 268 ARENE 2006
- 269 Pyykkö – Tuomi – Juurakko-Paavola – Fiilin 2007 s. 142
- 270 Utbildningsstyrelsen 2006
- 271 Statsrådet 2007 s. 33
- 272 Statistikcentralen 2007
- 273 Statsrådet 2007 s. 33
- 274 Undervisningsministeriet 2008 s. 51
- 275 Samiska språklagen
- 276 Sametinget 2008b s. 18
- 277 Sametinget 2008b s. 12–17, 19; Sametinget 2008a
- 278 Sametinget 2008b s. 12–17, 19; Sametinget 2008a
- 279 Hoyer – Alanne 2008; Finlandssvenska teckenspråkiga rf 2008
- 280 Lag om service och stöd på grund av handikapp; lag om ändring av lagen om service och stöd på grund av handikapp
- 281 Hoyer – Alanne 2008; Finlandssvenska teckenspråkiga rf 2008
- 282 Tanttu 2008 s. 5
- 283 Tanttu 2008 s. 54; Suomen Venäjänkielisten Yhdistysten Liitto ry 2008
- 284 Tanttu 2008 s. 6
- 285 Tanttu 2008 s. 7; Suomen Venäjänkielisten Yhdistysten Liitto ry 2008

I denna statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen behandlas tillämpningen av språklagstiftningen, förverkligandet av de språkliga rättigheterna och språkförhållandena i Finland.

Enligt grundlagen är Finlands nationalspråk finska och svenska. De språkliga rättigheterna som gäller nationalspråken tryggas i grundlagen och dessa rättigheter preciseras framför allt i språklagen, med stöd av vilken denna berättelse lämnas.

Berättelsen är ett uppföljningsinstrument för att utvärdera hur lagstiftningen om nationalspråken genomförs vid myndigheterna. Berättelsen lämnas nu år 2009 för andra gången. I den första berättelsen år 2006 gav statsrådet rekommendationer om genomförandet av språklagstiftningen. I denna berättelse ligger fokus på uppföljningen av rekommendationerna och på de ändringar som skett under de senaste åren.

Berättelsen har beretts vid justitieministeriet. Delegationen för språkärenden har bistått ministeriet vid beredningen.

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

Justitieministeriet

PB 25, 00023 Stadsrådet
www.jm.fi

Distribution: Justitieministeriet
Språk: finska, svenska, engelska
tfn (09) 160 01